

İSLÂM MEDENİYETİ

Dini, İlmî, Fıkıî
Aylık mecmua

- ★ SAHİBİ
TÜRKİYE İSLÂM
ENSTITÜLERİ
TALEBE
FEDERASYONU
ADINA
GENEL BAŞKAN
Hayrettin ŞALLI
- ★ YAZI İŞLERİ
MÜDÜRÜ
Mehmet KESKİN
- ★ İDARE MÜDÜRÜ
Hüseyin ERDEM

Bu Sayıda:

- SELÂM İslâm MEDENİYETİ
- HZ. PEYGAMBER VE SAHA-
BE DEVRİNDE KİTABET
SANATI Prof. Dr. Muhammed
HAMİDULLAH
- (Terceme: Dr. Yusuf Ziya KAVAKÇI
- SAĞLIĞIN EN İYİ ÇARESİ
ORUÇ (Terceme) Arif ETİK
- KELİME-İ TEVHİDİN YÜK-
LEDİĞİ MÜKELLEFİYET-
LER Ahmet MEMDUHOĞLU
- MELAMİYYE TARİKATI ... Selçuk ERAYDIN
- HAKAANİ ŞİRVANİ Prof. Dr. Ali Nihat
TARLAN
- TÜRKÇE MEVLİT METİNLE-
Rİ HAKKINDA Dr. Necla PEKOLCAY
- YENİ ÖĞRETİM YILINA GI-
RERKEN Bekir TOPALOĞLU
- İBADET VE FAYDA Ali Murat DARYAL
- DOĞU-BATI TAHLİLİ Cahid BALTACI
- ALLAH FİKRİ ÜZERİNE DÜ-
ŞÜNCELER Sabri AKDENİZ
- FAİZ-BANKA VE İSLÂM ... Mustafa COŞKUN
- LÜTFEN ÇOCUKLARI ÖL-
DÜRMEYİNİZ İzzet HANIFI
- HABERLER İslâm MEDENİYETİ

5. 5. 2014
D.054

*materiyalizm
ladığı komp-
şinde kwrn-
rini ürperten,
ularını örten,
ten Ramazan
e madde ara-
cık Kur'an'a
tekrar neşir*

*fitratının ki-
başarıya ula-*

*eri, islâm dü-
e tarafgirlik-
kalmağa, ya-
tırma netice-
rını cevapla-
ilen vasıfları
z fakat yarın
İR, yanlışlar
z erdiren Al-*

*ver türlü des-
eşekkür eder-
lere saygı ve*

ENİYETİ

İDAREHANE

Türkiye İslâm Enstitüleri Talebe Federasyonu Genel Merkezi

Nuruosmaniye Caddesi No: 8/6

Telefon:22 46 02

CAĞALOĞLU — İSTANBUL

Haberleşme ve Havale Adresi :

İSLÂM MEDENİYETİ, P.K. : 1315

SİRKECI — İST.

TEMSİLCİLERİMİZ

Kayseri : T.İ.E.T.F. İkinci Başkanı: İsmail ELİUZ
Konya : Y.İ.E. Talebe Cemiyeti Baş.: Ali MARAŞLIGİL
İzmir : Y.İ.E. Talebe Cemiyeti Başkanı: Ali ARSLAN
Erzurum : Y.İ.E. Talebe Cemiyeti Başkanı: N. Tayyar TAŞ

Regsam:

Turan SEVGİLİ

Tarih: 25/10/1972

Yıl: 3 — Sayı: 25

Dizgi ve Baskı

İRFAN MATBAASI — İSTANBUL

ABONE

Yıllık: 12 sayı 40 TL.

6 Aylık: 6 sayı 20 TL.

Yabancı memleketlere
posta ücreti eklenir.

İLÂN TARİFESİ

Her türlü reklam ve ilânlar
özel tarifeye tabidir.

Bir sayısı 400 Kuruştur.

Mecmuamızdaki yazılar me'haz gösterilmeden alınmaz.
Gönderilen yazılardan yayımlanmayanlar istenildiğinde altı ay
sonra iade edilir.

Bismillâh

Yeniden Çıkarken...

İslâm Medeniyeti, müslüman Türk milletinin, materyalizm ve buna bağlı fikir akımlarına kapılanların hazırladığı kompolarla karşı karşıya geldiği, çeşitli buhranlar içinde kıvrandığı bir ortamda, fakat kulak verenlerin beyinlerini ürperten, kalplerini titreten, imanlarını tutuşturan, günahlarını örten, nefse hakimiyeti öğreten, sözden çok amele yönelten Ramazan ayında, insan ile yaratan, insan ile insan, insan ile madde arasındaki bağları mutlak doğru olarak kurmanın, ancak Kur'an'a sarılmak ile mümkün olacağı inancına bağlı olarak tekrar neşir hayatına başlamış bulunmaktadır.

Bütün temennimiz Kur'an ayında insanımızın fıtratının kitabına dönmesidir. O zaman kalkınma hamleleri başarıya ulaşacak ve vatan sathını mutluluk kaplayacaktır.

Mecmuamız, bu şuur içersinde eşya ve hadiseleri, islâm düşüncesine göre değerlendirmeye, peşin hüküm ve tarafgirlikten kaçmağa, günlük politika oyunlarından uzak kalmağa, yaşayan ve uzun süreli, islâmî bir tefekkür ve araştırma neticesinde ele alarak, fikirde yenilikle çağın ihtiyaçlarını cevaplayan nitelikte olmağa taliptir. Bugün takdim edilen vasıfları taşıdığı iddiasında değiliz. Bugün noksanız, zayıfız fakat yarın tam ve zengin olmağa talibiz. Doğru ALLAHINDIR, yanlışlar bizimdir. Çalışmak bizden başarı herşeyi kemale erdiren Allah'tandır.

Tekrar neşir hayatına başlayabilmemiz için her türlü desteği esirgemeyen camiamızın bütün mensuplarına teşekkür ederken, ilgilerinin devamını diler, bütün iman edenlere saygı ve selâmlarımızı sunarız.

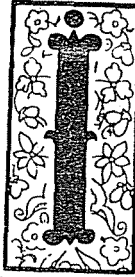
İSLÂM MEDENİYETİ

İlâhiyât

HZ. PEYGAMBER VE SAHABE DEVRİNDE

KİTABET SANATI

Prof.
MUHAMMED
HAMİDULLAH

SLÂMDAN önce araplar yazılı vesikalara itina göstermediler. Öyleki tarihin arap dilinde tanıdığı ilk kitap Kur'an-ı Kerim'dir. Fakat aşağıda göreceğimiz gibi İslâmın ta başlangıçtan beri gösterdiği itina tarihçiyi dehşete düşürecek tarzdadır.

İslâm peygamberinden «Allah'ın ilk yarattığı şeyin kalem olduğu» rivayet edilmiştir (1). Kalem kelimesi bir çok sâmi dillerde mevcuttur. Yunanlılar yazı ilmini Fenikeliler'den aldıkları için «kalem»

kelimesini de onlardan almış olmaları gerekir. Yunanlılar kaleme derler; fransızca caleme de buradan gelir.

İbn-i İshak'tan «İhnuh'a İdris denmiştir; çünkü kalemle yazan ve kitapları tetkik eden ilk insandır (2)» rivayeti mevcuttur. Ancak bu yazının nasıl olduğunu biz bilmiyoruz.

İbn-i İshak «el-kitâb el-kebir» adlı eserinden Şehr b. Hareb'den, o da Hz. Peygamber'den (S.A.S.) olmak üzere şöyle rivayet eder: «Kalemle ilk yazan İdris'tir». Hz. Peygamber'in arapça ilk yazan İsmail'dir dediği rivayet edilmiştir. Ebû Amr der ki bu rivayet, ilk arapça konuşan kimsenin İsmail olduğu rivayetinden daha sahihtir (3). Ebû Zer'den Hz. Peygamber'in şöyle dediği rivayet edilir: Ey Ebû Zer, (peygamberlerden) dört tanesi süryani idiler: Adem, Şit, Nuh ve Hanuh; kalemle ilk yazan budur. Allah Hanuh'a otuz sahife inzal buyurmuştur (4).

İSLÂMDAN ÖNCE ARAP YAZISI

Belazuri (v. m. 893) hat tarihleri hakkında arap rivayetlerini bize kadar muhafaza edenlerin en eskilerindendir. «Futûh el-Buldân» adını alan kitabının sonunda (s. 471-474) «hat hakkında» bir bab ayırmıştır. Muhammed b. es-Saib

(* Bu makalenin aslı «San'at al-kitabeh fi 'Ahder-Resül ve 's-sahabe» başlığı altında Hamburg'da neşredilen «Fıkrun wa Faun» (ikinci yıl, no. 3, 1964, s. 21-27)'de neşredilmiştir.

(1) Tirmizi, el-Cami' (Kitâb et-tefsir, sûre 68; Ayrıca Kitâb el-Kader rakam 17); Ebû Davûd, Sünen (Kitâb es-sunneh, bâb el-kader, hadis no 10); İbn Hanbel, Müsned, c. 5, s. 317.

(2) Belâzuri, Ensâb el-Esrâf, c. I, s. 3; es-Suheyli, Ravd el-Unuf, c. I, s. 10; Taberi, Tarih, (Leiden baskısı, birinci seri), s. 174.

(3) es-Suheyli, c. I, s. 10.

(4) Taberi, Tarih, s. 174.

(Terceme)
Dr. Yusuf Ziya
KAVAKÇI

el-Kelbi ve eş-Şerkiy b. el-Kitamî'den rivayette bulunarak şöyle der: «Tay'dan üç kişi Bakka'da toplanmıştır ki bunlar da Meramir b. Murreh, Eslem b. Sidreh ve Amir b. Cidreh'dir. Bunlar hattı vazettiler. Arap hıcasını Süryani hıcası ile mukayese ettiler. Enbar ehlinden bazıları onlardan bunu öğrendiler. Sonra da Hireliler Enbarlılardan öğrendiler... Bişr (Ekider b. Abd el-Melik'in kardeşi) hattı Hirelilerden öğrendi ve bir ara Mekke'ye geldi... Orada bulunan iki kişiye öğretti; sonra Tai'fe bir şahsa, Mudar bölgesinde bir diğerine ve Şam'da da birçok kimseye öğretti. Ayrıca Tay kabilesinden olan üç kişiden yazı Tabihat Kalb'den biri öğrendi. Vadî'l-Kura'lılardan bir kişi de ona bunu öğretti; sonra Yesrib Vadisine geldi (5); orada yerleşti ve oralılardan bir çoğuna yazıyı öğretti.»

Ibn-i Nedim (v. m. 995)'e gelince Kitâb el-Fihrist adlı kitabının başında şöyle der: «Arab hattını ilk kimin vaz ettiği hususunda ihtilaf edilmiştir: (a) — Hişam b. Muhammed el-Kelbi der ki inu ilk yapan arab-ı aribe'den bir kavimdir. (Harfleri onların isimlerinden aldılar: Ebced, Hevvez, Huttî, Kelemen, Sa'raz, Karasat). Sonra isimlerinde bulunmayan harfler buldular ki onlar da şunlardır: sa, ha, zal, zığayn, sin. Bunlara revadif dediler. (b) — İbn-i Abbas şöyle der: Arapça ilk yazanlar üç kişidir... Enbar'e yerleşmişlerdir... Bunlar Meramiret b. Murre, Eslem b. Sidreh ve Amir b. Cidreh'dir. Meramir şekilleri vazetti; Eslem fasl ve vasl'ı yaptı; Amir'de e'cam vaz'etti» (6).

Her iki rivayetin de ehemmiyeti var. Birincisine gelince biliyoruz ki eski sami alfabe harfleri (Sina, Fenike, Babil, İbrani ve saire) ta ile sona erer. (Garp arab alfabesine göre) sahhaz degş'in ilâvesi arapçaya hastr. Burada şark arab alfabesinin tertibinden bahsetmeyeceğim: Sa'fes, karataş, sahhaz, dazığı. İ'cam işaretlerinin konması hakkındaki ikinci rivayete gelince bu hususu daha sonra bahsedeceğiz. Bu eski hattın numuneleri garibtir ki bugün bildiğimize göre arap hattının en eski numuneleri en-Nemara, Harzan ve Zebed bölgeleri olmak üzere arap yarımadasının dışında görmekteyiz (7).

YAZI BİLGİSİNİN MEKKE'DE NEŞRİ

Biraz önce Bişr b. Abdî'l-melik b. Abdî'l-Cinn'ın arap hattı hususunda muallimler muallimi bulunduğunu gördük. Belazurî'den (8) onun Mekke'de yaptıkları hususunda dedikleri şudur: «Sonra bazı işleri için Mekke'ye geldi; Süfyan b. Umeyyeh b. Abd Şems ile Ebû Kays b. Abd Menaf b. Zehret b. Kilâb onu yazı yazarken gördüler, kendilerine yazıyı öğretmelerini talep ettiler; o da onlara alfabeyi öğretti; sonra yazı yazmayı gösterdi; her ikisi de yazdılar». İbn-i Nedim (9) Süfyan yerine o helki Harb b. Umeyye'dir, demiştir. Her halde İbn-i Nedim haklıdır. Her biri Bişr'in Sahha bint Harb ile evlendiğini zikreder (10). (Muhtemeldir ki İbn-i Ebi Dâvûd'da zikredilen Süfyan b. Harb, Ebû Süfyan b. Harb'dır.)

İslâm Peygamberi çocuk veya gençken onların hepsini görmüş olmalıdır.

İbn-i Nedim şöyle der (11): «el-Me'mun kütüphanesinde deri bir cilt içinde Abd el-Muttalib (v. m. 678)'in hattıyla yazılmış bir eser mevcuttur; içindeki yazı kadınların hattına benzeyordu, diyor».

(5) Esas yazmada «Yesrib» dir. Leiden tab'ında De Goeje değiştirdi ve «yeteredded» buldu ki bu lüzumsuzdur.

(6) İbn-i Nedim'de de aynı şey zikredilmez. ed-Danî'ye ait «el-Muhkem fi nüket el-Meşâhif» de (s. 35) Hişam b. el-Kelbi'den şu rivayet ver: «İ'cam ve noktaları ilk koyan Eslem b. Hudre» dir.

(7) İmrul-Kays el-Tahmî'nin Nemâre'de Melik kitabesi Harranın doğusundadır ve M. 328 tarihini taşır; Zebed nakşı Haleb'in doğusunda M. 512 tarihini taşır; Harran nakşı el-Tâce'de 568 tarihini taşır. Ümmü Cemil nakşı da aynı devirdendir. bkz. Ph. Kh. Hitti, History of the Arabs, (birinci baskı) s. 70, 88; vesikalar için bkz. Rép. chronolog. d'épigraphie arabe, no. 1-4; mükerrer.

(8) Futûh el-Buldân, Leiden tab'ı, s. 471.

(9) el-Fihrist, birinci bab.

(10) Ayrıca bkz. İbn-i Ebi Davud, Kitâb el-esahif, s. 4-5.

(11) el-Fihrist, aynı yer.

Belâzuri şöyle diyor (12): «İslâm geldiği zaman Kureys'te okuma yazma bilen on yedi kişi mevcuttu.» Sonra onların isimlerini verir; çoğunu Medine'de Peygamberin kâtipleri arasında buluruz. Belâzuri ayrıca Mekkelî hanımlar arasındaki kâtipleri zikretmiştir: Şifa bint Abdillâh el-Adeviyyeh, Ümmül'mü'minin Hafsa el-Adeviyyeh, Ummu kulsüm bint Ukbah, Aîşe bint Se'd b. Ubâdeh —ki bana yazı yazmayı babam öğretti, diyordu—, ve Kerimeh bint el-Mikdâd. Belâzuri şöyle diyor: Ummu'l-mü'minin Hz. Aîşe Mushafı okuyor, fakat yazmıyordu; Ummu'l-mü'minin Ümmü Seleme de okuyor ve fakat yazmıyordu.

MEDİNE'DE HAT

Biraz önce Belâzuri'den naklen Bisr b. Abd el-Melik'in Yesrib'e gelip yerleştiğini ve orahlardan bazılarına yazıyı öğrettiğini zikretmiştik. Belâzuri ayrıca şöyle der: «Câhiliyye devrinde Yesribli Kaleme (Yazı yazma, ok atma ve yüzmeyi şahıslarında taplayanlara denir) Suveyd b. es-Sâmî ve Hudayr el-Ke-tâib'dir.» Sonra el-Vâkıdî'den şu rivayeti yapar (13): «Evs ve Hazrec'te arapça yazanlar azdı; arapça yazmayı bir yahudi öğretti; başlangıçta Medine'de bunu çocuklar öğrenmişti; İslâm geldiğinde Evs ve Hazrec'te yazan bir çok kimse vardı ki onlar da şunlardır...»

Medine'lilere eğer bir yahudi yazıyı öğretmişse İbrani yazısını öğretmiştir. Hz. Peygamber Medine'ye hicret edince ve kendisiyle beraber de Mekkeliler hicret edince arap hattı orada o zaman intişar etmiştir. Allahu a'lem.

İSLÂM DEVRİ

KUR'AN EMİRLERİ

Kur'an-ı Kerim'in de beyan ettiği gibi İslâm Peygamberi ümmî idi. Kur'an-ı Kerim şöyle buyurur (sûre 29, âyet 48): «Sen bundan evvel hiç bir kitap okur değildin; elinle de onu yazmadın. Böyle olsaydı, batıl söyleyenler elbette şüphelenirlerdi.» Peygambere ilk vahyedilen hususun okuma ve kalemin medhi hususunda ömasından İslâmiyet nasıl iftihar etmesin. (sûre 96, âyet 1-5): «Yaratan Rabbinin adıyla oku; O insani bir kan pıhtısından yaratı; oku. Rabbin nihayetsiz kerem sahibidir. Ki kalemlerle yazı yazmayı öğreten O'dur. İnsana bilmediğini O öğretir.» Bu emrin ilk tatbiki vahyin yazılması ve Kur'an'ın yazı yoluyla hıfz edilmesi olmuştur (14). Bunun hususi önemi mevcuttur; zira her millet kendi dinine diğer her hangi bir şeyden daha çok itina eder. Müslümanlar yazı ile tesbit edilen Kur'an'a son derece ihtimam ettiler; hattın mükemmelleştirilmesinde asla geri durmadılar. Şüphesiz ki Kur'an için kullanılan hat hem dünya yazılarının en güzellerinden biri, telaffuz doğruluğu ve müphemliğin imkânsızlığı itibarı ile en sağlamlarından biridir. (Meselâ «Hamd» kelimesini «hamîd», «hamîd», «hâmîd» ve «hâmîd» okuyabiliriz. İştâirab (hareke) ile yazılan arap yazısında bu çeşit imkânlar ve müphemlikler bulunmaz). Hicretten sonra Hz. Peygamberin yaptığı ilk şey bir mescidin binasıdır. Orada talim işine bir sofa tahsis edip yazının öğretilmesi maksadıyla Abdullah b. Se'id b. el-Âs ve Ubâdeh b. es-Sâmî gibi kimseleri tayin etti (15). Hicretten sonra Kur'an'dan ilk nazil olan mudayene âyetidir. (sûre 2, âyet 282); bu âyet mueccel olan mâlî akitlerin yazılmasının gerektiğini emir buyurmuştur. Hz.

(12) Futûh el-Buldân, s. 471-472.

(13) Aynı eser, s. 473-474.

(14) Hz. Peygamber devrinde Kur'an'ın yazılış tarihi için benim Fransızca Kur'an tercememe (3. basık, Paris, 1963) yazdığım mukaddimeye bkz. Orada kaynaklar da zikredilmiştir (Türkçesi, Kur'an-ı Kerim Tarihi, İstanbul, 1965).

(15) İbn el-Esir, Usdu'l-gâbeh, III, 175; İbn Abd el-Berr, el-İsti'âb, numara 1627; Ubâdah b. el-Sâmî için bkz. Abd el-Hayy el-Kettâni, et-Terâtîb el-İdâriyyeh, I, 48 (rivayet Ebû Dâvûd'dan).

Peygamber de şöyle buyurmuştur (16): «Hakkında vasiyet edeceği bir şeyi bulunan ve iki gece geçiren bir müslüman şahsın vasiyetinin yanında yazılmış olarak bulunmasından başka (daha mühim) işi yoktur». Ümmi olan Hz. Peygamberden rivayet edilenlerin en hoşlarından biri (17) şudur: Bedir'de düşmanları esir aldığında her birinden fidye istemiştir; yazı yazmasını bilenin fidyesini on müslüman erkeğe yazı öğretmesi olarak kabul etmiştir. (Bu hadiste müşrik bir muallimin müslümanlara öğretmesinde cevaz mevcuttur.)

Taberi Hz. Peygamber'in «Muâz b. Cebel'i Yemen ve Hadramut olmak üzere iki belde halkına muallim gönderdiğini» zikreder (18). Keza Taberi der ki (19): «Muâz her valinin (amilin) vilâyeti sahasında dolaşıp duran bir muallim idi». «Muâz b. Cebel her amilin vilâyet sahasında dolaşıp millete öğretimde bulunuyordu.» (20)

Gerek İbrani ve gerekse başka yazılarla yazma işini ve Arap yazısının takamülünü tedkikden evvel müslümanların ta peygamber devrinden beri arap hattı dışında bazı yazılara ihtiyaç duyduklarını zikretmemiz gerekir.

Mes'udi, Zeyd b. Sabit'in «Hz. Peygamber devrinde krallara yazıp cevap verdiğini, peygamber için farsça, rumca, koptî dilince ve habeşçe tercümeler yaptığını ve bunları Medine'de bu dilleri konuşanlardan öğrendiğini» zikreder (21). Tarihçilerden bir çoğu Hz. Peygamber'in Zeyd'e şöyle dediğini zikrederler (22): «Süryaniceyi iyi biliyor musun; bana mektuplar geliyor. Ben «haya» dedim. «Onu öğren» dedi. Ben de onu on dokuz günde öğrendim.» Süryanice demek İbranice demektir. Yahudiler konuştuğu dil ne olursa olsun İbrani yazısını kullanıyorlardı.

İbn-i Hanbel şöyle zikreder (23): «Abdullah b. Amr b. el-As dedi ki, rüyamda bir parmağında yağ, bir diğerinde bal ve ben de onları yahyor, gördüm. Sabah olunca Hz. Peygambere bunu anlattım. O da iki kitabı okuyorsun; Tevrat ve Kur'an'ı. Hakikaten o da onları okuyordu. İbn-i Sa'd «... Abdullah b. Amr Süryaniceyi okuyordu» diye zikreder (24). İbn-i Kesir Tefsirinde şu rivayette bulunur (25): «Hz. Peygamber buyurmuştur ki, bir tek âyet bile olsa benden tebliğ ediniz; İsrailoğullarından da anlatınız; bir beis yok. Kim kasden bana isnaden yalan söylerse cehennemde yerini alsın. Bunu Buhari Abdullah b. Amr'dan rivayet eder. Bunun içindir ki Abdullah b. Amr Yermuk günü ehl-i kitaba ait kitaplardan iki deve yükü bulmuştu ki bunlardan nakillerde bulunurdu. Çünkü bu hadisten bu hususta izin çıkarmıştı.

İbn-i Mâce Hz. Peygamber'in bir gün Ebu Hüreyre'ye «e şikamet derd» (yani karnında ağrı mı var) dediğini kaydeder (26). Ancak farsça yazdığı hususunda hiç bir şey rivayet etmemiştir. Fakat Serahsî şöyle diyor (27): «İranlıların Selman'a Fatihayı kendileri için farsça yazması hususunda mektup yazdıkları rivayet edilir. Dilleri farsçaya alışuncaya dek namazlarda onu okuyorlardı. el-Hidâye'nin haşiyesi en-Nihâye'de şu kayıt mevcuttur (28): «Rivayet edilir ki persler mektup yazdılar. O da şöyle yazdı:

(16) el-Buhari, Sahih, Kitab 55, bab 1, İbn Sa'd, Tabakat (Leiden tab'ı), cilt: IV, kısac: I, s. 118.

(17) Ebu Ubeyd, K. el-Emvâl, numara 309; İbn Sa'd, Tabakat, c. II, kısım I, s.14; İbn Hanbel, Müsned, I, 248 (veya numara 2216); el-Süheyli II, 92.

(18) el-Taberi, Tarih, birinci seri s. 1852.

(19) Aynı eser, s. 1853.

(20) Aynı eser, s. 1983.

(21) Mes'udi, et-Tenbih (Leiden baskısı) s. 282-284.

(22) Zehebi, Tezkiret el-Huffaz, I, 30-39; İbn Ebî Davud, K. el-Mesahif, s. 3.

(23) İbn-i Hanbel, Müsned, II, 222 (veya numara 7067).

(24) İbn-i Sa'd, Tabakat, IV, kısım 2, s. 11.

(25) İbn-i Kesir, Tefsir, I, 4.

(26) İbn-i Mâce, Sünen, Kitâb el-Tıh, Bâb 1 (veya numara 3458).

(27) Serahsî, el-Mesut, I, 37.

(28) Tâc eş-Şerî'ah'ya aittir. Hidâye'nin hamişinde tab edilmiştir. Nesreden Abdullah el-Leknevi'dir. Kitab es-Salat bahsinde kayıttır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ : بِنَامِ یَزْدَانَ بَخْشَیْنِدَهُ بَخْشَیْشِکْر

Dilleri arapçaya yatıncaya kadar onu namazlarda okuyorlardı. Selman bunu yazdıktan sonra Hz. Peygamber'e arz etti ve sonra onlara gönderdi. Peygamber de onu menetmemiştir. el-Mebcut'ta da böyledir.»

Me'rib seddi üzerinde Ebrehe kitabesi Himyeri yazısıyladır (el-Müsned) (29); Ebrehe islâm peygamberinin doğuşu esnasında ölmüştü. Doğrusu şudur ki bu yazı Yemenliler arasında revaçta idi. Ebu Hüreyre gibi onlardan müslüman olanların bu yazıyı bilmeleri gerekir. Ben Medine'de Arve kuyusu yanında Karataş üzerinde bu yazı ile yazılmış kitabeler buldum.

Hız. Peygamber'in mektupları mühürlediği mühürleri mevcuttu. Ancak İbn-i Sa'd Hz. Peygamber Ukyder (Bısr b. Abd el-Melik'in kardeşi) ile muahede yazıp anlaşmayı yazınca onu tırnağıyla imzaladığını» zikreder (30). Bas parmakla mühürleme bütün dünyada malumdur. Tırnakla mühürleme ise sadece Irak'a has bir husustur. Tuğlalar üzerine yazılı bazı kitabeler görmekteyiz. bu kitabelerde metnin sonunda küçük hilale benzer bir alâmet mevcuttur. Kâtip veya muahede taraflarından biri «onu tırnağımla mühürledim» diyor (31). Bu yüzdendir ki Hz. Peygamber Ukyder'in talebi üzerine tırnağıyla mühürlemiştir.

ARAP YAZISINA İHTİYAÇ

Müslümanlar önce Kur'an'ı yazmaya ihtiyaç duydular. Kur'an-ı Kerim müslümanlara bütün borç akidlerini yazmalarını emretti (32). Ayrıca bir devlet reisi olarak Hz. Peygamber zekât ve ganimet mallarını kaydedecek, krallara yazı yazacak ve zuhur edecek diğer ihtiyaçlarda yazı yazacak kimselere ihtiyaç duymuştur (33).

Kur'an, mâlî akıtlar gibi ihtiyaçların dışında Hz. Peygamber devrinden itibaren hadisleri yazmaya giriştiler (34) ve peygamberin vefatından sonra bu megguliyetleri daha da arttı. Hulafayı raşidin devrinden beri siyer, tarih ve fetva (fıkıh) kitaplarından bu hususta malûmat almaktayız (35).

HATTIN TEKÂMÜLÜ

İnsanların yazısmada ihtiyaçları arttıkça tetkikleri ve dikkatle itinaları arttı. İslâmdan evvelki yazı ile bugünkü arap yazısı arasında fark rakş (yani harfleri birbirinden ayıran nœktalar vesaire) ile Irab (yani üstün, esre, ötre, cezim ve şedde vesaire) dir. Bu iki husus olmadığında muhatab tarafından yazanın maksadını anlamak mübhem olur. Bir defasında Hz. Ömer'in Kur'an'da

varid olan tarzıyla (فأتوا أن يضيفوهما) yerine فأتوا أن يضيفوهما

şeklinde okuduğu rivayet edilir. Suyûtî'nin zikrettiğine göre (36) Hz. Osman

(29) Cevad Ali'nin makalesi, Mecelleh el-Mecme' el-İlmi el-İrâki, 1956, IV/1, s. 186-219 (Kitabenin resim ve tercemesi verilmiştir).

(30) İbn Sa'd, Tabakat, II, kısım 1, s. 120.

(31) Olof Krückmann, Neue babilonische Rechts-und verwaltungstexte, Leipzig 1933, Text 37, telif, 28; Meissner, Babylonien und Assyrien, I, 179; Ch. Edwards, The Hammurabi code, s. 11.

(32) Kur'an-ı Kerim, sûre II, ayet 282.

(33) Mes'udi, et-Tenbih ve'l-İsrâf, s. 282-284.

(34) Bkz. Hemmam b. Münebbih, sahife, Mukaddime (Bilhassa ingilizce nesri) sahifâh Hammam b. İbn Munabbih, Centre Culturel Islamique de Paris no. 2 (1960).

(35) Hz. Ali'nin fetvalarından müteşekkil bir mecmuayı bir zat getirip İbn-i Abbas'a arz etmiştir.

(36) es-Suyûtî, Tedrib er-râvi, s. 151.

bir defasında Mısırlılara bir şahsın vazifelendirildiğini yazmış ve «size geldiğinde» **فاقبلوه** (kabul edin) demıştır. Fakat muhataplar bunu o size geldiğinde **فاقتلوه** (öldürünüz) şeklinde okudular, fitneye ve Hz. Osman'ın

gehadetine sebep oldu; zira katil emrini yazmadığı hususunda Hz. Osman yemin ettiği zaman isyancılar kabul etmediler. Peki araplar bu rakş ve irab gibi hususları ne zaman icad etmeye başladılar? Açık olan şudur ki insanlar bu güçlükleri yenmeğe ihtiyaç duyunca her biri düşündü, bir çok teklifler ortaya çıktı. Uzun tecrübelerden ve muhtelif fikirler arasında çatışmalardan sonra kalan kaldı. Bu buluşları yapanlar arasındaki ihtilâf, çatışma işte budur. Daha İbn-i Nedim'in İ'camı islâmdan önceye nisbet ettiğini görmüştük. ed-Dâni İ'rab'ın keşfinin ebu'l-esved ed-Dueli, Nasr b. Asum el-Leysi ve Halil b. Ahmed'e nisbet edildiğini zikreder (37). Yahya b. Ye'mer ile Heccâc b. Yusuf'a da nisbet edilmiştir. Bütün bunlar halkın Kur'an okurken, hata etmemeleri içindir. Bundan başka ed-Dâni İ'rabın başlangıçta çeşitli renkteki noktalarla sağlandığını, nokta yerlerinin değişmesinin aynı şeyi temin ettiğini; burada güçlük çıkınca ikisi de aynı mürekkeple olan rakş ve İ'rabı tefrik için bazı şekiller icad ettiklerini hikâye eder (38).

Son devir tarihçilerinin anlattıkları budur. Hoş bir tesadüftür ki eski vesikaların hepsi telef olmamıştır; bir kısmı çok yeni keşfedilmiştir. Bu vesikalar tarihçilerin rivayetlerinin bazılarını tashih eder ve haber vermedikleri bazı hususları haber verir. Şimdi sırasıyla rakş ve İ'rabdan bahis açalım:

RAKŞ

Arap alfabesi gökteki ayın konaklarının sayısı olan 28 harfi ihtiva eder. Şekiller ise aşağıdaki cetvelde de göreceğimiz gibi bu sayının yarısı kadardır.

ا - ب - ت - ث - ذ - ر - ز - س - ش - ص - ض -
ط - ظ - ع - غ - ف - ق - ك - ل - م - و - ه

Bu şekiller ancak nokta ile ayrı harf niteliğini alırlar.

George C. Miles, Taif yakınındaki bir sed üzerinde bulunan bir kitabe hakkında resimli bir makale yayınladı (39): O kitabe de altı satır halinde şu metni okuyoruz:

هذا السد لعبد الله معوية / امير المؤمنين ، بنيه (= بناه)
عبد الله بن صخر / باذن الله لسنة ثمن وخمسين ا.
للهم اغفر الله معوية ا / مير المؤمنين وثبته
وانصره وتمع ا / للمؤمنين به . كتب عمرو بن حباب

Tercemesi: Bu sed müminlerin emiri Abdullah Muaviye'ye aittir. Onun Allahın izniyle Abdullah b. Sahr elli sekiz senesinde bina etmiştir. Allahın müminlerin emiri Muaviye'yi affet; onu sabit kıl; ona yardım et; müminleri ondan faydalandır. Amr b. Hubab yazmıştır.»

(37) el-Muhkem, s. 3-6.

(38) Aynı eser, s. 4.

(39) George C. Miles, Early Islamic Inscriptions near Taif in the Hijaz (Journal of Near Eastern studies, 1948, VII/4, s. 240).

Makele sahibi onbir kelime üzerine rakş olduğunu söylüyor: Birinci satırda Muaviye'nin (ye) si üzerinde; ikinci satırda (Benihi) nin (B, N, ve Y) harfleri üzerinde, üçüncü satırda (Semen ve Hamsin) nin (N, Y, B) ve (N) leri üzerinde; dördüncü satırda (Eğfir) kelimesi üzerinde muhtemelen bir rakş var; beşinci satırda (Sebbithu) (S, B, T) sinde, (ve ensırhu) nun (N) harfinde ve (Metea')nın (T) sinde; altıncı satırda (el-mü'minine) nin (Y) ve (N) (muhtemel (N) ile birlikte) lerinde (Ketebe) nin (B) sinde ve (Hubab) ın ikinci (B) sinde (Hıbab) veya (Cunâb) okumamız mümkün değildir; bu isim bilinmemektedir.)

Bu 58 yılından kalma bir kitabede olanlardır; biz bundan daha eski bir papirüs üzerinde rakşa rastlamaktayız. Adolf Grohmann şöyle diyor (40): Arap yazarların zikrettiklerine dayanarak bir müddettir her ne kadar kendisi rakşın (yani harfleri noktalama ve işaretleme işinin) hicri birinci asrın ikinci yarısından daha önce zuhur etmediği kanaatinde idi ise de... hakikatte bugün mevcut olan ve hicri 22 (milâdi 643) yılı tarihini taşıyan en eski papirüs (Vi-yana 1894 fuarı rehberi, numara 558'de neşredildiği gibi büyük emir Reiner arşivinden) (N, Ş, Zi, Zel, H) harfleri üzerinde rakş gösterir. Bu Papirüs Hz. Ömer b. el-Hattab devrindedir; üzerinde Yunanca tercümesiyle birlikte arapça bir metin mevcuttur; Mısır'da (Ühnes) şehrinde ele geçmiştir; kara ve deniz askerleri atlar, hafif ve ağır silâhlar zikredilmektedir. Grohmann'ın okuduğuna göre arapça metin şöyledir:

- سطر ۱ - بسم الله الرحمن الرحيم . هذا ما أخذ عبد الله
 ۲ - ابن جبیر وأصحابه من الحزر من أهنس : أخذنا
 ۳ - من خليفة تذرق ابن أبو قير الاصغر ومن خليفة
 إصطفن ابن أبو قير الاكبر خمسين شاة .
 ۴ - من الجزر وخمسة عشر شاة اخرى أجزرها
 أصحب سفنه وكتبه وثقلاه في
 ۵ - شهر جمادى الاول من سنة اثنين وعشرين .
 وكتب ابن جليلة

Grohmann'ın kitabında bu papirüs'ün resmi, yunanca metnin tercümesi ve daha başka malûmat bulmaktayız. Grohmann içinde «yirmi iki yılı» tarihini taşıyan bir papirüs, tarihsiz diğer bir papirüs (Grohmann 22-75 hicri tarihini koymuştur) ve 57 hicri tarihini taşıyan bir diğer papirüsün resimleri de bulunan bir başka makale neşretmiştir (41) ki bunların hepsinde açıkça görülen rakşlar vardır.

(40) Adolf Grohmann, From the world of Arabic papyri, (Kairo 1952) s. 82, 113-114.

(41) Grohmann, Adolf, The problem of dating early Qur'ans (Der Islam, Berlin, 1958, XXXIII/3, s. 220, levha II).

Hz. PEYGAMBER DEVRİNDE RAKŞ

Biraz önce Taif seddi üzerinde Hz. Muaviye'ye ait bir kitabenin rakşlı olduğunu gördük. Muaviye de rakşını Hz. Peygamber'e isnad etmektedir: Ben bunu Suyuti'nin Tedrib er-Ravi'sinde (s. 152) gördüm. Subh es-Salih ve Yusuf el-İğ gibi iki muhterem alim aynı rivayetin iki ayrı yazmada da bulunluğunu hakikatini söylediler. İbn-i Asâkir'in «Tarih Dımşk» (cilt VI, varak 2-3) el-Hatib el-Bağdadi'nin el-Câmi' li-ahlâm er-Râvi ve Adab es Sâmi (varak 55). Birincisi Dimeşk'de ve ikincisi İskenderiyye'dedir. Bu kaynaklar şunu zikreder: «Muaviye'nin kâtibi Ubeyd b. Evs el-Gassâni'den o dedi ki Muaviye'nin huzurunda bir şey yazdım; bana yazdığına rakş koy, ben peygamberin huzurunda rakşlı olarak yazdım.)Suyuti'nin rivayetinde: Hz. Peygamberin huzurunda yazdım; Peygamber ey Muaviye yazdığına rakş koy, dedi) Ubeyd müminlerin emiri rakşa (İbn-i Asakir'in rivayetinde rakşa nedir dedir, dedi? O da her harfa nokta yerine geçecek hakkımı ver, dedi».

Buradan asrı saadetin son devrine doğru rakşın bilinmekte olduğunu görüyoruz. (Zira Hz. Muaviye hicretin sekizinci yılında Mekke'nin fethinden sonra Hz. Peygamber'e kâtip olmuştur). Ancak Hz. Ömer devrindeki papirüslerde de gördüğümüz gibi herkes bütün yazdıklarında buna tamamen riayet etmemiştir. Maamafih rakşın asrı saadetten beri bilindiğinde hiç şüphe yoktur. İbn el-Esir Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet eder (42): (Y ve T) harfinde ihtilâf ettiğiniz zaman (Ya) yazınız» (meselâ (liya'lem) ve (lita'lem) gibi. ed-Dâni'nin rivayeti de bunu destekler (43): «Yahya b. Ebî Kesir'den Kur'an mushaflarda mücerred idi. Orada ilk konulan nokta (Ya) ve (Ta) üzerine yapılmıştır; ve bunda bir beis yok; o nurdur» dediler.»

İ'RAB

Muhtemeldir ki İ'rab asrı nebevîden sonradır ve insanlar Kur'an okumada lahn yapmaya başladıklarında ona ihtiyaç duymuşlardır. Ebu'l-Esved ed-Düelî'nin Abd el-Kays'tan bir şahsı seçtiği ve ona şöyle dediği söylenir (44): «Mushafı ve yazının mürekkebin renginden başka renge sahip bir miktar boya al; bu hareketlere gunne ilave edecek olursam iki nokta koy. Kur'an'a başladığı sonuna kadar vardı. Ancak daha sonradır ki kendisine nisbet edilen kısa işaretleri vaz etti.» ed-Dâni bu hikâyeyi Muaviye zamanında Ziyâd'ın valiliği zamanında isnad etmiştir; ancak ed-Dâni'nin kitabının tahkikini yapan Dr. İzzet Hasan bu eserin hamışında Ebû Bekr el-Enbarî'nin «el-İzâh fi'l-vakfı ve'l-İbtida'» kitabından Hz. Ömer b. el-Hattab'ın Ebu'l-Esved'e emrettiğini ve onun Nahvi vaz ettiğini nakleder (varak 16-17). Ebu'l-Esved, tabiîn'dendir; hicri 69 yılında vefat etmiştir; O Hz. Ali'nin de talebesi idi.

Biz Kur'an resmini: (لِيَكُونَنَّ) ve (لِيَكُونَا) ve benzeri tarzında görünce tenvinin en azından Hz. Peygamberin asrından olduğu içime doğuyor. (Nüncî) yerine (Nüci) (XXI/88) şeklinde yazılan Kur'an resmi de bunu teyid eder. Bunun aksine olarak Kur'an-ı Kerim'de (Bieyyidi) (LI/47) yazılır ve (Bieydi) diye telaffuz edilir.

(42) Usd el-gabeh, c. I, s. 193.

(43) el-Muhkem, s. 2, 17, 35.

Kesir'den. Kur'an mushaflarda mücerred idi; orda ilk konulan nokta

(44) ed-Dâni, el-Muhkem, s. 4.

Ancak bu hususta karar vermeyiz. ed-Dâni i'cam hususunda Medinelilerin hususi bir usulleri mevcut olduğunu, sonra onu terkedip basrahlıların yolunu tuttuklarını tasrih eder (45). İ'rab ve işaret şekillerindeki tekâmülü bilmek için henüz bize yeter vesikalar ulaşmamıştır.

Arap hattında elifin çokça hazfedilip

باسم الله الرحمن الرحيم yazıl-

mak gerekirken بسم الله الرحمن الرحيم yazıldığına işaret etmede bir beis

yoktur. Ne var ki, bu islâm öncesinde rastladığımız, sadece arap yazısına değil de, bütün sami yazılarda da bulunan eski bir husustur. Meselâ Me'ribde sed üzerinde Ebrehe kitabesi var; Himyeri (el-Müsned) yazısıyladır; orada

مسححه وروح قدس yazılıdır; مسحه وروح: قدس şeklinde okumamız gerekir; bu

yazıda da (vav) ve (Ya) hazfedilir. Sanki insanlar huruf-ı illetlere muhtaç değildirlir; sahih harfler onlara yetti.

Mazi ve muzariini cemi sıygalarında (Fealu, Yefalu) gibi elif ilâve etme işinin de en eski islâmî devirlere nisbeti gerekir. Bu görüşümün sebebi Kur'an'ın bazan bunu kullanması ve bazan terk etmesidir. Elif Kur'an tarafından bugün bizim kullanmadığımız yerlerde de istimal edilmektedir. Bu, yazının ilk devrinden olduğuna delalet eder. Hz. Osman'a ait Kur'an resmi değiştirilmediğinden —Müslümanlar bunu iyi yapmışlardır— bize arap yazısının başlangıç devrine ait örnekler ulaşmıştır.

PARALAR

Dünya müzelerinde bütün asırlara ait islâm paraları bulunur; aralarında Hz. Ömer'e ve Hz. Muaviye'ye isnad edilenleri mevcuttur. Arap hattı tarihçisinin bunu da unutmaması gerekir. Ben bu mevzu ile meşgul olmadığım için sadece bir misalle yetiniyorum.

HÜLASA

Tarihçilerdeki rivayetler, papirüsler, taş üzerindeki kitabeler, Hz. Peygamber'e isnad edilen mektuplar (46) (dirhem ve dinar gibi) paralar ve benzeri eski vesikalardaki hakikatler arap hattının sür'atle tekamülüne delâlet eder. Harflerin noktalanması (rakş) ve i'rab işaretleri asr-ı saadetten itibaren başlamış ve sahabe devrinde tekamül tamamlanmıştır. Makinelerle yazma imkânı bulunmadığı müddetçe arapçaya asr-ı saadetten ve hulefa-i raşidin devrinden tevarüs ettiği yazı yetmiştir. Bu yazı güzellikte, mükemmellikte ve tasarrufta tektir; ortağı yoktur; arap hattı bir nevi stenodur; diğer yazıların işgal ettiklerinden daha az yer işgal eder. Matbaa ve arap harf imalâtçıları itina edip yardımcı olacak olsaydılar hareketli arap yazısının sür'atli ve sanatkârane bir güzellikle yazılması için gerekli aletlerin imali imkân dahilinde olurdu. Yardım ancak Allah'tan istenir.

(45) Aynı eser, s. 7.

(46) Mukavkıs, Munzir b. Savi ve Neçâşi'ye ait üç tanesinin resmi için le prophète de l'Islam (İslâm Peygamberi) kitabına bakınız. Kisra'ya yazılan mektup Selahaddin el-Müneccid'in makalesiyle birlikte Beyrut'ta 22.V.1963 tarihli «Ceridet el-Hayat» ta neşredildi.

SAĞLIĞIN EN İYİ ÇARESİ

ORUÇ (1)

(Terceme)
ARİF ETİK

BİZ müslümanlar orucu Cenab-ı Hak emretmiş ve üzerimize Farz kılmış diye tutarız. Ayrıca hemen bütün İslâm hükemasının açlığın faydaları ve düşünceyi geliştirmesi ve sağlığı koruması hususunda yazdıkları yazılar ciltleri doldurur. Peygamber efendimizin «Perhiz bütün ilâçların basıdır» sözü şaşmaz bir hikmettir. Mevlânâ: «Eğer sen bu dağarcığı (Mideyi) yiyecekten boşaltırsan ululuk cevherleriyle doldurursun. Eğer bir an Nur yiyeceklerinden gıdalansan, Tandır ekmeğinin başına toprak saçarsın.» buyurur.

Aşağıda okuyacağımız terceme yazıdaki «ORUÇ» tabirinden: Daha ziyade, muayyen bir zamanda aç durma, perhiz ve açlık rejimi nânası çıkıyor. Bu yazıyı terceme etmekten maksadımız, bazı kimselerin: «Aç durunca ne olacak sanki?» demelerine cevap olarak, aç durmanın tıbben de faydalarını duyurmaktır. Yoksa, biz orucu falan uzman takdir ediyormuş diye tutmayız. İlâhî emir diye tutarız. Hatta büyüklerimiz on-

dan gelecek sevabı da düşünmemişlerdir. Nitekim Mevlânâ; «*Sen Cenab-ı Hak için ibadet eyle; kabul edermiş ve ya etmezmiş sana ne?*» der. Şimdi gelelim terceme yazıya...

Bir şey yemeksizin gücünü tazelemek ve kuvvetli bulunmak iddiasını kabul etmek imkânsız görünür. Halbuki en son tecrübe ve tahkikler bu iddiayı isbat etmiştir.

İhtiyarlığın en son kertesine varan Vintson Çorçil, oruç tutarak sağlığı koruma yollarının en önemlisinin kendini yemek yemeden alıkoyma olduğunu göstermiştir. Elbette yıllarca dünyanın en büyük imparatorluğunun idaresini elinde bulunduran ve siyasi telifatı yaşadığımız çağın en mühim eserlerinden sayılan Çorçil, müstesna işleri başarabilecek bir güce aynı zamanda nefsine hakimiyet ve kendini tutma babında eşsiz bir dehaya sahipti. Öyle ki, istediği her zamanda ve her yerde kendini normal hayat şartlarından sıyrıp deruni düşüncelere dalabiliyor ve hatta kendi iradesiyle uykuya varabiliyordu. O defalarca 24, hatta 38 saat yemek yemeden durabilmeyi âdet edin-

mişti. Çünkü aşırı yemekten dolayı kendisinde meydana gelen arızalarla savaşmanın ve serbestçe düşünebilmek ve aklını başına toplayabilmenin biricik çaresinin ORUÇ olduğunu teşhis etmişti.

Elbette yemek yemeden imsâkin faydasını kavrayan yalnız Çorçil değildi. İngiliz siyaset adamlarından Staf-ford Cripps de oruç tutma taraftarlarından. Bugün bazı ülkelerde, bil-hassa İsveç, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletlerinde oruçla tedavi yurtları vardır ki müracaat edenler normal olarak üç hafta orada yatarlar. Hatıra gelenin tam aksine, bu gibi tedavi yurtlarında yatan kimseler Oruç müddetinin sonunda, değil kendilerini zayıf ve aç hissetmek, bilakis Amerika'nın meşhur yazarlarından Upton Sinclair'in dediği gibi, kendilerini daha sıhhatli ve eskisinden bir kaç yaş daha gençleşmiş buluyorlar.

Bu inanılmayacak değişmenin sebebi nedir?.. Sağlık uzmanları, oruçtan daha iyi bedendeki zehirleri def edecek bir şeyin mevcut olmadığı kanaatindedirler. Bu uzmanlar diyorlar ki: Yaşadığımız çağda gereğinden çok gıda alıyoruz. Veya hiç olmazsa yediğimiz gıdalar bedenimizin ihtiyacıyla bağdaşmıyor. Bundan dolayı çoğu zaman ağırlaşma ve hantallaşmaya, hazım cihazlarının tembelliğine, müzmin bitkin-

Bu inanılmayacak değişmenin sebebi nedir?..

Sağlık uzmanları, oruçtan daha iyi bedendeki zehirleri def edecek bir şeyin mevcut olmadığı kanaatindedirler. Bu uzmanlar diyorlar ki: Yaşadığımız çağda gereğinden çok gıda alıyoruz. Veya hiç olmazsa yediğimiz gıdalar bedenimizin ihtiyacıyla bağdaşmıyor. Bundan dolayı çoğu zaman ağırlaşma ve hantallaşmaya, hazım cihazlarının tembelliğine, müzmin bitkin-

(1) Bu yazı, «CONSTELLATION» mecmuasından Farsça'ya Hâdi Horasâni tarafından çevrilmiştir. Farsça VAHİD mecmuası 1972 Haziran 102 sıra sayı no. 3'den de Türkçemize Arif ETİK tercüme etmiştir.

lik ve diğer çeşitli hastalıklara duçar oluyoruz. Marten isminde Alman mütehassıslarından biri diyor ki: «Bugün birçok kimselerin asabi hastalığa uğramalarının sebebi, beyin hücrelerinde dolaşan kanın gıdaî zehirlerle bulaşmış olmasındandır.

Cuelpa isminde bir Fransız doktoru daha ileri giderek, insanlardaki hastalığın 5/4 ünün gıdaî maddelerin mide ve bağırsaklarda ekşimesinden ileri geldiğini iddia ediyor. Müslümanların, Karn (Mideyi) bütün hastalıkların kaynağı kabul edişleri yersiz değildir.

İnsan bir müddet yemek yemiyecek olursa yalnız zehirli maddeler vücuduna yol bulamamakla kalmaz hatta bedenindeki zehirli maddeler de dışarı çıkar. Dr. Jean Frumusan'ın istilahnınca bir çeşit mide yıkanması meydana gelir.

ORUÇLU bulunulan devrelerin başında insanın dili ağırlaşıyor, bedeni çokça terliyor, hatta burnundan su akıyor. İşte bunlar vücudun iç organlarının yıkanma ameliyesinin başladığına alamettir. Üç-dört gün sonra ağzın kötü kokusu kayboluyor, idrarın asit ürik derecesi düşüyor ve insan bir nevi hafiflik ve fevkalâde bir rahatlık duyuyor.

Şu halde oruç tutmakla yalnız bedendeki zehirler dışarı atılmış olmuyor, aynı zamanda bedenin çeşitli cihazlarının çalışmalarında bir düşüş olduğundan dolayı istirahatları sağlanmış oluyor. Dr. Bertole, pek az kimse bedenimizdeki azaların gıdalarından gereken faydalı maddelerin 910 metre uzunluğunda-

ki kanallardan geçmesi için epeyce enerji sarfedilmesi lâzım geldiğinin farkına varmadığını hatırlatıyor.

Sıtmalı hastaların gıda rejimine tabi tutulmalarının sebebi: Sindirim organlarının vazifelerini yapamayışları ve normal gıdaları çekemediklerinden başka bir şey değildir.

Burada şöyle bir sual hatıra gelir: Bir kimsede her hangi bir hastalık yokken, böyle birkaç gün yemek yemeyince nasıl olur da açlığa ve ağır bir zaafiyete duçar olmuyor?

Oruç tutan kimselerin hemen hepsi diyorlar ki: Oruçlu ilk iki-üç günden sonra artık açlık hissetmiyor. İnsan yemek yemeyince bedeninin gıda almadan tamamiyle mahrum olduğu düşüncesi yanlıştır. Hakikat şudur ki: İnsan oruç tuttuğunda vücudun azaları beden fabrikasının kendine yeter derecede biriktirmiş olduğu zahireden gıdalanırlar. Ciğerde çok miktarda oksijen ve kanda ise önemli derecede Protein zahiresi vardır. Erkeklerin ağırlığının % 30 ünü ve kadınların ise % 20 sini teşkil eden yağ zahireleri bedeninin en aşağı bir aylık enerji ihtiyacını temin edebilir. Şu halde insan oruç tutunca bedeninden gıdalanıyor veya başka bir deyimle «kendinden yiyor». Şaşılacak cihet şudur ki bu kendinden yiyiş, tesadüfen veya körü körüne olmuyor. Şöyle ki: Artık olan veyahut pek zarurî olmayan dokular sarf olunuyor. Meselâ: Oruç tutulduğu devrelerde çoğu zaman vücuttaki karcıklar, urlar, yüzdeki silveler, fazla ve zararlı yağ-

lar ortadan kalkıyor. Hatta Protein'ler zahiresi (Azotlu maddeler) muayyen bir ölçüde kullanılmış oluyorlar. Bu sırada bir çok azaların % 40 nisbetince ağırlıklarından kaybetmelerine rağmen bazıları da daha çok zarar görmemiş olarak kalıyorlar. Meselâ: Kalb, ağırlığının ancak % 3 ünü kaybeder. Ve yine bedendeki kötü maddeleri dışarı salan dalakla karaciğer, bunlardan birincisinin ağırlığından % 67, ikincisinin de % 54 eksilmesine rağmen sınır ve beyin dokularına hiç bir şey olmuyor.

MEŞHUR biyoloji profesörü Bendiket, insanın bir aylık müddette gıda almamakla kanın terkiyatında hiç bir değişiklik meydana gelmediğini isbat etmiştir. Hu-lâsa olarak denilebilir ki oruç tutma devresinde bedenin esaslı azalarına hiç bir şey olmayıp mahfuz kalıyor.

Demek oluyor ki hiç olmazsa muayyen bir müddette bile oruç tutmak en iyi gıdalanma tarzı sayılıyor; çünkü bu müddet zarfında bedenin cihazları zahirelerini kullanıyorlar, böylelikle vücuda yarayacak gıdaî maddeleri hazmetmekten muaf bulunuyorlar. Bu hakikate ermek için kalbin atışlarına bakmamız kâfidir. Normal zamanlarda kalb her dakikada 70, her yirmi dört saatte ise 100800 (Yüzbin sekiz yüz) defa çarpmaktadır. Oruç anında kalb gıdaî maddelerin hazmoluşuna yardım etmekten muaf bulunuyor; o zaman bir dakikadaki çarpışı altmışa ve gece ile gündüz (Yirmi dört saatlik bir zamanda) çarpışı 86200'e düşüyor. Yani 14300 defa daha az çarpıyor.

Bundan dolaydır ki insan oruç devresindeki müddetten sonra kendini daha genç hissetmesine şaşırılmamalıdır. Vücutlarının sıhhat ve selâmeti için oruç tutanlardan çoğu çehrelerinin daha çok açıldığını, tenlerinin daha çok terâvet kesbettiğinin, yüzlerindeki buruşuklukların epeycesinin kaybolduğunun hatta bakış tarzlarının değiştiğinin farkına varmaktadırlar.

Bazı kimseler bir oruç devresinden sonra, önce gördükleri mesafenin iki mislini görmüşler, bazıları da önce işite-medikleri sedâları işitebilmişlerdir. Oruç tutmakla düşünce kuvveti de gelişmektedir, bundan dolaydır ki sağlık mütehassısları bu gibi değişme ve gelişmeleri *bir çeşit hakikî «Gençlik kuvvetinin yenilenmesi»* olarak vassıflandırmışlar, *yıpranmış, hasta hücrelerin ortadan kaybolarak, kuvvetli ve genç hücrelerin geliştiğini* bildirmişlerdir.

ŞİKAGO üniversitesi biyoloji profesörlerinden Dr. Karl son ve Dr. Kunde, gıdadan iki hafta perhiz yapan kırk yaşında bir adamın, bedeni güç yönünden 17 yaşında bir delikanlı şekline girdiğini müşahade etmişlerdir.

Ve yine Mahatama Gandhi'nin 1933 yılının Mayıs ayındaki tarihi orucunu izleyen doktorlardan biri (2) 10. günde: Mahatama sıhhat ve mizac yönünden 40 yaşında bir adam gibi görünmektedir, demişti. Halbuki o zaman 64 yaşını geçkindi.

Oruç hakkında dikkati çeken bir husus da şudur ki oruçlu kimse oruç devresinden sonra kaybettiği tartıyı

sür'atle tekrar elde etmektedir; bu da bedeninin faal kuvvetlerinin artması demektir. Soğuğa alışmış bir bedenin soğuk ile savaş gücü nasıl artarsa ve kısa bir müddette bir yeri iki defa yanan bir kimsenin, ikinci yanışın tedavisinin birinci yanışın tedavisinden nasıl daha çabuk ve kolay olursa, oruç ta vüvuda daha çok dayanma gücü verir.

Dr. Fromozan, kendilerini tamamiyle sıhhatte hissedenlere, bedenlerindeki zehirleri defetmek ve gençlik güçlerinin yenilenmesi için arasıra oruç tutmalarını tavsiye etmektedir. Çünkü aşırı ağır ve yağlı gıdaları yiyen hiç bir kimsenin, bünyesini zehirlere bulamış olmadığını iddia edemeyeceği kanaatındadır.

O barsaklarda eksiyan gıdalardan dolayı ağızda beliren kötü kokunun ve daha bazı ârizaların veya hazım cihazının bozukluğundan gebe kadınların dillerinde görülen belirtilerin ve yine yemekten sonra basan ağırlık ve uyku ihtiyacının esneme ve baş ağrılarının hepsinin, vücuttaki zehirlenmelerden meydana geldiği bir gerçektir, der. İnsan ne kadar yorgunluk ve durgunluk hissederse sıhhati için oruç tutmaya ve yemeklerden o nisbette çekinmeye ihtiyacı olduğuna emin olmalıdır. Çünkü bu da gıdaî maddelerin zehirlenmelerinin belirtileridir. Ve yine sivilce ve yüzdeki kabarcıklar, bitkinlik ve yorgunluğa dönüşen heyecan halleri de bu yönde uyarıcı âlâmetlerdendir.

Ne şekilde oruç tutulması gerektiği hususunda mütehassıslar arasında tam bir

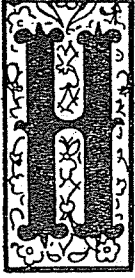
görüş birliği yoktur. Amerikalı Dr. Selton oruç tutma müddetinin üç hafta olmasını ve oruçlu kimsenin bu müddet içinde hiç bir gıda alması gerektiği kanaatındadır. Avrupa'da ise, bunun aksine kısa fakat aralıklı ve her biri dört günden fazla sürmeyecek oruç tavsiye edilmektedir.

Bazı mütehassıslar da oruç devresinde ancak kaynatılmış meyve ve sebze sularının alınmasına müsaade etmektedirler. Bunlardan başkaları da bilhassa Dr. Bircher Benner ve Onu izleyenler taze meyve yemek ve taze meyve suları içmekle, oruçtan elde edilen neticenin hasil olacağı kanaatındadırlar. Ama, bütün mütehassıslar, alkollü içkileri çay, kahve ve sigara içilmesini yasaklamışlar ve oruçla tedavinin hastahane veya kliniklerde yapılmasını, zira oralarda oruçlu kimsenin yalnız doktorların müşahadesi altında kalmayıp normal hayat şartları mühitinden uzak her türlü düşünce, merak ve üzüntülerden de kurtulmuş olacaklarını ileri sürerler. Yanlış anlayışlar ve oruçlu kimsenin çevresindekilerden kendisini rahatsız edecek davranışlar mümkün merteye önlenmelidir. Kesin olarak oruç, sâkin ve gürültüden hâli bir yerde tutulmalıdır. Böyle olmayınca ondan beklenen sonuç elde edilmez. Bütün riyâzet ehli ve irfanı ile meşhur kimseler oruç tutarken bu hususa riayet etmişler ve ona göre davranmışlardır.

(2) O tarihlerde Hindistan İngiltere'nin bir müstemlekesiydi. Gandhi İngilizlerden münfail olarak ağılık grevine başlamıştı.

KELİME-İ TEVHİDİN YÜKLEDİĞİ MÜKELLEFİYETLER

Ahmet MEMDUHOĞLU

HER nizamın kendisini dayandırdığı bir takım temeller, hipotezler vardır. Bu temeller, bu hipotezler olmayınca o nizamdan bahsetmek mümkün değildir. Bunların biri veya birkaçının değişmesi ya da ortadan kalkması o nizamın da değişmesi başka bir nizam haline gelmesi demektir. Su, oksijen ve hidrojenin meydana gelir. Bu iki elementin belirli oran ve şartlarda oluşturduğu bir bileşimdir su. Oksijen ve hidrojenin ayrı ayrı bulunduğu veya bir başka elementle meydana getirdikleri yahut da bileşim oranlarının değiştiği zaman meydana gelen bir madde sudan başka bir maddedir. Nizamlarda kendilerini oluşturan temelleri korudukları sürece varlıklarını sürdürebilirler. Bu temellerden biri veya birkaçı değiştiği zaman artık o nizamdan bahsedilemez. Bütün nizamlar için söyleyebileceğimiz bu kuralı islâm için de söylemek mümkün ve zorunludur.

İslâmı meydana getiren temellerin birincisi tevhit. Müslüma olmak isteyen bir kişi ilk defa tevhit kelimesi ile karşılaşır. Tevhit kelimesi imanın şartlarını özü, islâma girmek isteyen kişinin ilk karşılaştığı kısa fakat geniş kapsamlı bir islâmî kavramdır. **Lâ ilâhe illâllâh Muhammedün Rasûlullâh** kelimeleri ile ifade edilen islâmın bu temel kavramının kısaca anlamı: «Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed onun rasûlüdür.» şeklindedir. İşte bu cümleyi söyleyen ve ifade ettiği anlamı kabul eden kişi iman etmiş, islâmın sınırları içine girmiştir.

Fakat kelime-i tevhidin anlamı sadece bu kadar mıdır? Üzerinde düşünmemiz gereken en önemli mesele budur.

«Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur.» sözünden ne anlaşılmalıdır. Bu cümlemin müslüman olmak isteyen kişiye teklif ettiği hayat ve düşünce tarzı nedir? İlah cinsini kabul etmediğimiz, sadece Allah'ı ilâh edindiğimizi bildirirken; kabul ettiğimiz bir ilâh olan Allah'ın üzerimize yüklediği görevler nelerdir? Dilimizle inkâr ettiğimiz halde acaba, Allah'tan başka bir takım tanrıların tahakkümünden düşüncemizi, inancımızı ve hareketlerimizi temizleyebilmiş miyiz?

İşte bunlar ilk anda aklımıza gelen ve gelmesi gereken sorulardır. Bu soruları cevaplayabilmemiz için önce ilâh kelimesinin apaçık bir tarifini bilmeli, kavramalı ve gerektiği anda yapabilmeliyiz.

İslâm dini insanı insanın veya başka tanrıların boyunduruğundan kurtarıp Allah'a kulluk etmesini sağlamak ve bu kulluğun yolunu göstermek için gelmiştir. İnsanları birbirine köle olmaktan kurtarıp Allah'a kulluk etmelerini sağlamak, böylece insanın düzeyini yükseltmektir islâmın geliş nedeni.

Bütün insanlar, aslında Allah'ın kuludurlar. Kul kelimesinin anlamı her insanı içine alır, çünkü Allah bütün insanları yaratıcısı, eğiticisi ve rızıklandırıcısıdır. Aynı zamanda insanların, sahibi, maliki ve yargılayıcısı da odur.

«Allah (tanrı olarak) kuluna yetmez mi?» âyeti de bu fikrin isbatını yapmaktadır. Günah işlemiş veya günahsız, itaat etmiş veya başkaldırmış, inancı olan veya olmayan, hakikati kabul etmiş veya ona karşı çıkmış cenneti veya cehennemi kazanmış her insan bu âyete göre kul olarak kabul edilmektedir.

İslâma göre insanın yaratılış sebebi Allah'a ibadet etmesi, yaratıcısına kullukta bulunmasıdır. Zâriyât 56. âyette: «Ben insanları ve cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım» denirken bu özellik bize gösterilmiş oluyor.

Bütün insanlar Allah'ın kuludur. Fakat insanlar Allah'ın kulu olduklarını kavrayıp, ona olan kulluk ödevlerini yerine getirmekteler mi? Kul olmak ayrı kulluk etmek ayrı anlamdadır. Herkes Allah'ın kuludur, ama herkes kul olduğunu anlayıp gerektirdiği gibi hareket etmemekte, yani kullukta bulunmamaktadır.

Kulluk kelimesini, insanın yaratılış amacına uygun hareket etmesi, yaratıcısının gönderdiği nizamla, onun diniyle amel etmesi, kendisine, ilâhının istediğini hayatı, düzen olarak seçmesi ve bu çerçeveyi aşmaması diye tanımlarsak; insanın sadece rabbinin istediği şekilde hareket etmesi, kulluk, Allah'ın emrinin dışında herhangi bir varlığa bağlanarak onun buyruğuna girmesi ise isyandır. Çünkü kalbin tam bir sevgi ve tazimle korku ve ümitle bağlandığı, kendisinden yardım dilenen ve böylece ibadetlerin yönetildiği varlık ilâh düzeyindedir. Kulun ibadetine muhâtap olan her şey ilâh kavramının içindedir. Bu durumda, hak olsun, boş olsun ibadet edilen, kulluk, kölelikle insanın bağlandığı, varlıkların hepsine ilâh adını vermekteyiz. İşte «lâ ilâhe illâllâh» lâfzı ile bunların hak olanı ile bâtil olanı birbirinden ayrılmış, tek bir varlığın ilâh olarak kabul edilmesi istenmiş, Allah'tan başka tapınlanların hepsi in-

kâr edilerek sadece Allah'ın ilâh olarak kabul olunması teklif edilmiştir. Kur'an'da Allah'ın dışındaki bütün ilâhlar tağut kelimesi ile ifade edilmektedir. Azdırıcı, saptırıcı, isyan etirici anlamına gelen bu kelime düzme tanrıların, Allah düşmanlarının dayanağı olan bir varlığın ifadesidir.

Zümer 17 de:

«Tağuttan, ona tapınmaktan kaçınıp da Allah'a yönelenler.»

Nisa 76 da:

«İnananlar Allah yolunda savaşırlar. Kâfirler ise tağut yolunda savaşırlar.»

Bu iki âyetten tağut kelimesinin şöyle bir tanımını yapmak mümkündür: İnsanı doğru yoldan, hak-kim yolundan, Allah'ın insanlara yaşamaları için çizmiş, elçisi aracılığı ile insanları çağırması olduğu hayat nizamından koparmak isteyen, insanı yaratılışının gayesi olan kulluktan çeviren, insan ile gerçek mâbûd arasına engeller koyan ve bu harekti insanları yanında iyi karşılayan, Allah'ın emirlerine uymaktan men edip onların yerine kendi kuruntularından düzduğu sistemini geçirmeye çalışan, canlı-cansız, gerçek-hayal, maddî-mânevî her varlık tağuttur.

O halde «İlâ ilâhe illallah» derken Allah'tan başka bütün ilâhları, putları kuruntu, vehim ve yapmacık düzenleri, kişinin Allah'a yönelmesine engel olan yargı sahiplerinin hepsini, insanı müslümanca yaşamaktan ahkoyup ona başka yollar gösteren, bu gösterdiği yola da inançla bağlanmasını isteyen, müslümanca düşünmek ve hareket etmek yerine düşünceyi birtakım vesveselerle doldurup kendi vehim, kuruntu ve dayanaksız fikirlerini yerleştirmeye ve bunu da insanlara kabul ettirmeye çalışan bütün güçleri ve güç sahiplerini reddedip zihni ve fikri bağımsızlığa kavuşmak, ondan sonra da ancak Allah'ı ilâh olarak kabullenip kulluğu ona ayırmak gerekir ki: kişi iman etmiş olsun. Yoksa insan sadece bu cümleyi söylemiş olmaktan ileriye geçemez. İlâh olarak sadece Allah'ı kabul ettiğini söyleyip durduğu halde, bilmeden birtakım ortaklar koştununun, inkâr ettiğini sandığı halde, tağutun yolunda savaştığını, hiç de istemediği halde düzme tanrıları olduğunun, birtakım islâm dışındaki bağların kuskacında bulunduğunun, Allah'ın emrinin dışında hareket ederek nefesine zulmettiğinin farkında olamaz. Çünkü bu kişi aslında bir olan Allah yerine kafasında kurduğu başka bir ilâhın emri ile hareket etmekte, düşünce sistemini ona göre ayarlamakta, yaşayış biçimini ona uydurmaktadır.

Bu meseleyi daha açık görmek için cahiliyye devrindeki insanların ilâh düşüncesini bir gözden geçirmek gerekir. Cahiliyye devrindeki insanlar putlara, görünmez kuvvetlere, gök cisimlerine, büyüye, sihre inanıyor bunlardan yardım diliyor, ibadetini bunlara yöneltiyordu. Fakat o zamanın insanı bütün bunların üzerinde bir olan ve hepsine hâkim Allah fikrini de yitirmiş değildi, ama, yaptığı ibadetlerin ona ulaşamayacağı veya birtakım ilâhların onunla kendisi arasında aracı olması gerektiği sanısı içinde bulunuyordu.

«Andolsun, o ortak koşanlara: Gökleri ve yeri

kim yarattı diye sorsan, onlar muhakkak ki «Allah» diyeceklerdir.» (Zümer: 38)

«Allah ile birlikte hiç bir tanrı edinme. Ondan başka hiç bir tanrı yok.» (Kıyas: 88)

ayetleri o dönem insanın durumunu göstermektedir. Onların yüzlerce putları, her varlıktan edindikleri tanrıları, ilâh gibi sarıldıkları çok çeşitli düşünceleri bir kargaşalık içinde bulunduğu anda gelen Allah elçisinin çağrısı, tek olan tanrıya ibadet için yapılan bir çağrı idi. «Allah'tan başka ilâh yoktur.» İnsana sadece Allah'a kulluk etmesi, onun ipine sarılması, onun emri gereğince hareket etmesi, ortak koşmaması, uydurma düzenlerin içinde nefesine zulmetmemesi, düşüncesini, zihnini, hareketlerini sah-te ilâhların düşüncesinden, hareketinden ve hatırasından kurtarıp cehaletten ilme yönelmesi teklif ediliyordu.

Putlar devriliyor; düşünceler arıtılıyor; sapık örf ve âdetler devriliyor; hareketler arıtılıyor, kendini ilâh sananlar yıkılıyor; zihinler temizleniyor; şarap küpleri devriliyor; damarlar arıtılıyordu. İnsanlar o düzme tanrıların kendilerini baskı ve tahakküm altında bulunduran kuvvetleri, zalim kuvvet sahiplerini reddediyorlar, sadece Allah'a inanıyor, onun için yaşıyor, onun için düşünüyor onun için hareket ediyorlardı. İnanıldıkları Allah'ın ihlâs süresinde açıklanan sıfatlarını kavıyorlar.

«O, Allah birdir, samettir (başkasına ihtiyacı olmadığı halde, herkesin kendisine ihtiyaç duyduğu varlık) doğmamıştır, doğurmamıştır, onun hiç bir dengi olamaz.» diyorlar. Ondan başka yargılayıcı kabul etmiyorlardı.

Kur'an, Allah'ın kulu olduklarını kavrayamayan, sadece Allah'ın getirilebileceği ilâhlık mevkiine, onun dışında bir takım kuvvetleri veya kuvvet sahiplerini yükselten cahiliye devri insanları ile hâlâ bu cahiliyye devri insanı gibi düşünmekte olan zamanımız insanına şu âyetlerle hitap ederek onların durumlarını tasvir ediyor.

Arzularını tanrı edinenleri, sapık ideolojileri veya şahsi ideallerini tanrı edinenleri, tağutların düzenlerini, cehaletlerini veya ilimlerini tanrı edinenleri, şeytanı, putları, tanrı edinenleri Kur'an'ın en güzel tasvirinden seyre ediyoruz.

«Dikkat et! Gerçek din Allah'ın'dır. O'nu bırakıp da kendilerine birtakım dostlar edinenler derlet ki: Bunlara ancak bizi Allah'a daha fazla yaklaştırsınlar diye tapıyoruz. Allah kesin olarak onlarla mü'minler arasındakin anlaşamadıkları şeyler konusundaki hükmünü verecektir.» (Zümer: 3)

«Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine fayda da zarar da veremeyecek olan şeylere taparlar. Bir de bu putlar Allah yanında bizim şefaathımızdır, derler.» (Yunus: 18)

«Gördün mü o heva ve hevesini tanrı edinen kimseyi» (Furkan: 43)

«Onlar Allah'ı bırakıp da bilginlerini, rahiplerini, Meryem oğlu Mesih'i tanrılar edindiler. Halbuki onlar da bir olan Allah'a ibadetten başkası ile emrolunmamışlardır. Ondan başka hiç bir tanrı yok.» (Tevbe: 31)

«Allah ile birlikte başka tanrı edinip tapma. Ondan başka hiç bir tanrı yok» (Kasas: 88)

Kur'an'ın bu hitabıyla insanlar «Lâ ilahe illallah» hüni anlamını kavramaya çalışıyorlardı. Müslüman olabilmeleri için gerekli ilk temel şartı idrak ediyorlar, düzme nizamlar yerine Allah'ın nizamını hayat yolu olarak seçiyorlardı. Çünkü bu ilâhî nizam Allah'ın insanlara dünya nizamı olarak seçtiği ve gönderdiği tek nizam, hak nizamıdır. Ve bu hak nizamını seçen insanlar ise ilk önce tevhide çağırılıyorlardı. Önce bu tevhid cümlesine inanıyorlar, bunu söylüyorlar ve böylece müslüman olabiliyorlardı.

Konumuzu Allah'ın yegâne nizamı olan islâmın temeli Kur'an'dan şu âyetlerle bitirelim:

«O Allah ki göklerin ve yerin mülkü onundur. Hiçbir evlât edinmemiştir O. Mülkünde onun bir or-

tağı da yoktur. O herşeyi yaratıp bir düzen vermiş, mukadderatını tayin etmiştir. Böyle iken kâfirler onu bırakıp birtakım tanrılar edindiler ki: Onlar hiçbir şey yaratamazlar. O tanrılar ne kendilerine gelen bir zararı gidermeğe, ne de bir faydayı sağlamağa muktedirlerdir. Öldürmeğe, diriltmeğe, ölenleri yeniden diriltip kabirden çıkarmağa ise hiç güçleri yoktur.» (Furkan: 2-3)

«Ben beni yaratana neden kulluk etmeyeceğim. Siz hepiniz ancak ona döndürüleceksiniz. Ben ondan başka tanrılar edinir miyim. Eğer o çok esirgeyici Allah bana bir zarar yapmak isterse iddia ettiğiniz şeylerin şefaati bana hiç bir yarar sağlamaz. Onlar beni asla kurtaramazlar.» (Yasin: 22-23)

«İnananlar Allah yolunda savaşırlar. Kâfirler ise tağut yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostları ile dövüşün. Şeytanın tuzağı zayıftır.» (Nisa: 76)

İNCELEME YAZISI YARIŞMASI

Okuyucularımız arasında değerli kabiliyetleri teşvik ve islâmî gerçekleri ortaya çıkarmak gayesiyle çeşitli konularda yarışmalar açmağa karar vermiş bulunuyoruz.

İlk yarışmamızda, çağımızda önemle ele alınıp pratiğe indirilmesi gerektiğine inandığımız bir konuyu seçmiş bulunuyoruz.

Büyük rağbet göreceğine inanarak, yarışmamıza iştirak edenlere şimdiden Allah'tan başarılar dileriz.

İlk yarışmamızın konusu, şartları, jüri üyeleri, ödülü aşağıda açıklanmıştır:

A — KONU: İslâmiyette irşad metodu nedir, günümüzdeki tatbiki nasıl yapılmaktadır?

B — ŞARTAR:

1 — Verilen konu ilmi olarak kullanılan Türkçe ile itibari ikiyüz kelimelik ve otuz daktilo sahifesini geçmeksizin hazırlanmalıdır. Yazılar 25 Ocak 1973 tarihinde Genel Merkezimizde bulunacak şekilde teahhütlü olarak postalanmalıdır. Gecikmeler dikkate alınmaz.

2 — İnceleme yazısı beş nüsha olarak daktilo ile yazılmalı, üzerinde isim, adres ve işaret bulunmamalıdır. Açık adresler yalnız zarfın üzerine yazılmalıdır.

3 — Yarışmaya bütün okuyucularımız katılabilirler.

4 — Gönderilen yazılar iade edilmediği gibi, kitap halinde yayımlanma hakkı İslâm Medeniyeti'ne ait olacaktır.

5 — Dereceye giren yazılardan yalnız birinciden üçüncüye kadar olanlar İslâm Medeniyeti'nde yayımlanacaktır.

6 — İnceleme yazısı yarışmasının neticeleri 1973 Mart ayı içinde ilân edilecektir.

JÜRİ ÜYEERİ :

İnceleme yazısı yarışmasının neticesini tayin edecek jüri üyeleri 25 Ocak 1973 tarihinden önce ilân edilecektir.

Birinciye : 1250 (bin ikiyüz elli) TL.

İkinciye : 1000 (bin) TL.

Üçüncüye : 750 (yedi yüz elli) TL.

Dördüncüden onuncuya kadar jüri üyelerinin takdir edeceği çeşitli hediyeler.

Tasavvuf

MELAMİYYE TARİKATI

Selçuk ERAYDIN
İstanbul Yüksek İslâm
Enstitüsü Öğretim Üyesi

ELÂMİYYE Tarikatı'nın müessisi ile Akşemseddin hakkında yazılmış olan menkıbeyi, bu tarikatın özellikleriyle alakalı bulduğumuz için, yazımıza da bu menkıbeyi naklederek başlıyoruz.

Hacı Bayram Veli'nin irtihâlinden ve Akşemseddin'in irşad makâmına geçmesinden sonra, Hacı Bayram'ın halifelerinden Bursalı Bıçakçı Seyyid Ömer Dede (Emir Sikkini) de Göynük şehrine geldi.

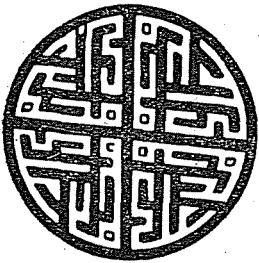
Bayramiye dervişleri Göynük'de toplanarak Akşemseddin'den biat almışlardı. Mutadî vechile bütün dervişân dergâhta toplanarak, halka olup zikrederler, zikirden sonra da musafaha edip, seyhleri Akşemseddin'in elini öperlerdi.

Şeyh Emir Sikkini de o meclise gelir, fakat zikir halkasına iştirak etmeyip, bir köşeye çekilirdi. Bu durum karşısında Akşemseddin bir gün kendisine halka-i zikre iştirak etmemesinin sebebini sordu ve bu hâl böyle devam ederse başından tâcını alacağını söyledi.

Emir Sikkini bu söz karşısında Akşemseddin'e, cum'a namazını müteakib müridleriyle beraber kendisinin evine gelmesini, Allah murad etmişse tac ve hırkayı orada teslim edeceğini söyleyerek uzaklaştı.

Emir Sikkini, cum'a günü evinin avlusunda büyük bir ateş yaktırdıktan sonra mescide gitti. Akşemseddin ve müridânı orada bulunuyorlardı. Namaz kılındı; Emir Sikkini Akşemseddin'i evine tekrar davet ederek tac ve hırkayı orada teslim edeceğini hatırlattı.

Evin avlusuna geldikten sonra da başında tac ve sırtında hırkası olduğu haldе âteşin içine girdi. Bir müddet oturup çıktı-

ğı zaman tacı ve hırkası yanmış fakat kendisine bir şey olmamıştı (1).

O günden itibaren bu tarikat mensupları tac ve hırka giymezler. Sarı Abdullah efendi «Semerâti'l-Fuâd» da, Rif'at bey «Lugat-ı Tarihiyye ve Coğrafiyye»de, La'lizâde Abdü'l-Bâki Yetim «Risâle-i Sergi-zeşt» inde bu menkıbeyi değişik şekillerde naklederler.

La'lizâde'nin bu hadiseyi naklederken diğerlerine nisbetle daha tarafgîr bir yol tuttuğu şüphesizdir. Zira o, Akşemseddin'in müridlerinin, Emir Sikkini'nin Göynük'e gelmesinden sonra, kendisini terkederek, O'nun etrafında toplandıklarını, bu manzara karşısında Akşemseddin'in tehevüre kapılarak «Bir cahilin arkasına düşmenin tarikat adâbından olamayacağını, tac ve hırkası olmayan kimseye uyulmaması» gerektiğini söylediğini naklediyor (2).

Bir kimseyi yükseltmek ve onun faziletli bir kişi olduğunu kabul ettirmek için bir başkasını küçültmeye hiç de ihtiyaç yoktur. Akşemseddin gibi faziletli bir zâtın böyle bir şeye tevessül etmeyeceği şüphesizdir. Fatih Sultan Mehmed'in bütün maddî ve manevî ihsanlarını bir tarafa atarak, Göynük şehrine yerleşip, irşad vazifesine devam etme meziyetine sahip bir insanın bu derekeye düşmesi muhaldir. Kitâbü'l-Ketâib'in nakli daha makuldur.

Zikrettiğimiz bu menkıbeden murad, Emir Sikkini'nin tesis ettiği Melâmiyye-i Bayramiyye'nin diğer tarikatlardan ayrı olan husûsiyetlerini bu hadiseye bağlamaktır.

AYRICA Kitâbü'l-Ketâib'de Şeyh Emir Sikkini'nin tarikatı, Hacı Bayram Veli'den aldığı ve O'nun zamanında yüksek makâmlara eriştiği zikredilir ve şu hikâye nakledilir:

«Hacı Bayram Veli ölüm yatağına düştüğü zaman, müridlerinin ileri gelenleri odasına toplandılar. — Acaba şeyhimiz kimi halife bırakacak, kimi irşada tayin edecek? diye düşünmeye başladılar. Akşemseddin Hacı Bayram'ın sağ tarafına oturmuştu. Emir Sikkini cemaatin arka tarafında, ayakta duruyordu. Bu sırada Hacı Bayram Veli gözünü açtı ve —emir su getir— dedi. Müridlerden birisi koşup bir mağraba su getirip şeyhe uzattı. Biraz sonra tekrar gözlerini açarak —emir su getir— cümlesini tekrarladı. Yine müridandan birisi kalkarak mağrapayı alıp su getirdi. Şeyh bu suyu da içmiyerek meyva tabağına boşalttı. Bir müddet sonra Hacı Bayram tekrar —emir su getir— deyince, yanında bulunan Akşemseddin, Emir Sikkini'ye işaret ederek: —Emir suyu sen getir— dedi. Emir Sikkini'nin getirdiği sudan Hacı Bayram biraz içtikten sonra, geri kalanını Emir'e uzatarak: -- Sen de iç ki emniyye-i kübrâya nâil olasın— diye seslendi.»

Mehmed Süleyman el-Kefevî bu hikâyeyi naklettikten sonra Emir Sikkini'nin «teslim-i sırâ irşâdı olduğunu» ileri sürüyor.

Melâmiyye-i Bayramiyye taraftarlarının bu hikâyeden çıkardıkları netice şudur:

Akşemseddin zâhirde müridanın en ileri geleni ise de, Hacı Bayram Veli velâyet sırrını Emir Sikkini'ye vererek O'nu bâtinen en yüksek mertebeye ulaştırmış, Akşemseddin bu mazhariyetten mahrum kalmıştır.

La'lizâde Seyyid Abdü'l-Bâki efendi «Tâife-i Melâmiyye» adlı eserinde bu hadiseyi anlatırken, diğerlerine nisbetle daha da taraf tutan bir durum arzetmektedir. O bu hususta Hacı Bayram Veli'nin —Emir su getir— sözü üzerine Akşemseddin'in su getirdiğini, fakat Hacı Bayram'ın bu suyu içmiyerek döktüğünü rivayet eder (3).

(1) Süleyman el-Kefevî, Kitâbü'l-Ketâib, Müstakimzâde, Risâle-i Bayramiyye-i Melâmiyye, Nafiz Paşa (Süleymaniye) Nr. 1164 v 9.

(2) La'lizâde, Serdengeçti-i Melâmiyye, s. 21.

(3) La'lizâde, a.g. esr. s. 19.

MELÂMİYYE TARİKATININ ÖZELLİKLERİ

Melâmiyye Tarikatı'na intisab eden tâlib, her mürşide mürid olmaz; her velinin ve her kâmilin dâiresine girmez. O Hakk tarafından korunmuştur. Hidâyet kendisine ulaştığı zaman, kabiliyeti nisbetinde hissesini alır (4).

BU tarikatın fukarâ ve müridleri şeriat hükümlerini ve tarikat adâbını gözettikten sonra, o kimseden insanlık icabı şeriat ve tarikata aykırı bir hareket sudûr ederse o, diğer tarikat ehli tarafından reddedilir, cemiyete ve sohbetlere sokulmaz. Şayet suçunu itiraf edip, tevbe ve istiğfarda bulunursa o zaman tarikata tekrar girmesine müsaade edilir; fakat yaptığı hareketinden dolayı cezaya tabi tutulur (5).

Melâmiyye tarikatı'na mensup iki kişi bir araya geldiği veya «Kelim-e-i Tevhid» sohbetine câhil oldukları zaman, halk ile olan ilgiden dolayı kâlblerinde mâsivadan bir hudud bulunursa, cemiyete varıncaya kadar bu fikri kâlblerinden atmaya çalışırlar. Bu sırada şeyhlerinden de yardım isterler. Sohbeta dahil oldukları zaman, büyük-küçük herkese seviyesine göre muamele eder, musafahadan sonra «gönül haline» varıp, Hakk'ın lütfunun ve muhabbetinin gönülde doğmasına çalışırlar.

Dünya kelâmını (lisânen fikren ve hâlen) zuhûra getirmeyip kemâl-i cilâ ve isticlâ ile Hakk'ı zikrederler. Zikirden sonra dua edilir. Tarikat kâidesi üzere herkes bulunduğu yerde oturup, içlerinden güzel sesli birisi Kur'an-ı Kerim tilâvet eder.

Enbiyâ ve evliyâ menâkıbı ve ilâhiyâta ait sözler dinlenir. Bu mahalde dünya kelâmı konuşulmaz, bütün sohbetler aşk, cezbe ve muhabbete dairdir. Yabancılar bu mecliste bulunmaz, şayet bulunurlarsa, ilâhi feyz zuhûr etmez.

Âyin bittikten sonra, herkes dağılıp, işleriyle meşkul olurlar (6). Vazifeleri başında dahi «gönül hali»nden ve muhabbetullahdan ayrı düşmezler. Kalbde mâsiva gâlib olduğu zaman, yaptıkları işi bırakarak, fenâ ehli olan fukarâ ile sohbet ve iç temizliğine himmet ederler. Velhâsıl mâsivâ yükünü kâlblerinden gidermeyince huzur bulmazlar, devamlı birbirleriyle görüşüp, Allah rızası için birbirlerini severler.

Melâmiyye Tarikatı'na mensup hiçbir kimse kendini başkalarından üstün görmez; bil'akis dîn, fakir ve hakir görür. Bunlar mümkün mer-tebe uzleti ihtiyar eder, helâl kazanıp, zâhiren ve bâtinen mânevi halvet üzere olurlar. Hallerini hiçbir kimseye açmazlar, şayet aileleri bu meşrebde değilse, onlardan dahi saklarlar (7).

Melâmiyye-i Bayramiyye Tarikatı'na mensub kimseler içinde Hallac Mansur vâdisinde giderek serden geçenler olmuştur.

OĞLANŞEYN İsmâil Mu'sukî, İbn Kemalpaşazâde ve Şeyh Bâli Hamza Dede Ebu's-Euûd efendi gibi iki şeyhu'l-İslâmın fetvalarıyla katledilmiş; Şeyh Beşir Ağa da doksanlık bir ihtiyar iken idam edilmiş; Şeyh Bünyamin Kütahya Kal'asında mahbus olmuş, Şeyh Hüsameddin Ankara'da hapiste vefat etmiştir (8).

Melâmilerin husûsî bir şekil ve giyinişleri yoktur. Sülûkları mürşide tam teslimiyet ve muhabbetle itaat, iç temizliğine gayretle Allah'dan nasiblerini beklemektir. Keşif ve kerâmet istemezler; farz ve sünnetleri edâ ile iktifa ederler. Nevâfil ve evrâd yoktur. Cem'iyyet ve sohbetlere devam, murakabe ve zikir-i hafi ile meşkul olurlar. Zikir-i cehriyi pek nadir yaparlar; yabancı yanında zikirden çekinirler (9).

Bunlara göre Allah yolu gönüldür. O, dünya ve âhiret kaydıyla aranmaz. Allah'a gönülden yakın bir merci yoktur. Mü'minin kalbi beytul-lahtır arş-ı Rahmandır.

(4) a. esr. s. 11.

(5) a. esr. s. 110.

(6) a. esr. s. 117.

(7) a. esr. s. 117.

(8) Sadık Vîcdâni, a. g. esr. s. 67.

(9) a. esr. s. 68.

O halde yol gönüldür; yolcu olan insanın menzili kendisidir. Gelmek senliksiz yine senliğedir. Bilmek hakikatı anlamaktır; bulmak şühûd ve ıyân ile O'nu görmektir. Olmak, ikiliksiz, ittisal ve infisalsiz birliğe gitmektir; çünkü ittisal ve infisal hulûle itibardır.

Allah kendisinden başkasıyla müttehid olmaktan münezzehtir. O'nun gayrı olan, izâfi bir varlıktır; vücûd-ı mutlak tekdir, o halde ikiliksiz birlik vardır. En büyük huzur Allah ile beraber olmanın zevkine varmak Hakk'ın ahlâkıyla mütehalli ve O'nun sıfatlarıyla muttasif olmaktır (10).

MELAMİYYE TARİKATI ŞEYHLERİ

MELAMİYYE-İ Bayramiyye Tarikatı Ömer Dede (Emir Sikkini) vasıtasıyla Ayaşlı Bünyamin'e (916/1510) O'ndan Aksaraylı pîr Ali'ye intikâl etmiştir. Kânunî Sultan Süleyman Bağdad Şeferine giderken, Aksaray'a uğramış, kıyâfet değiştirip, Pîr Ali ile görüşmüş, duasını almış ve oğlu İsmâil Ma'sûki'yi İstanbul'a göndermek istemiştir (11).

İsmâil Ma'sûki Beyazîd ve Süleymaniye cämilerinde va'z ederek büyük bir şöhret kazanmış; söylediği sözler şeriate muhalif görüldüğünden Şeyhu'l-İslâm Kemal Paşazâde'nin fetvasıyla on iki müridiyle beraber At Meydanı'nda idam edilmiştir (935/1529).

İsmâil Ma'sûki'den sonra, Melâmiyye Tarikatı şeyhi Ya'kub olmuştur. Halk arasında «Halvâyi Baba» nâmıyla bilinir. İstanbul'da Bozdoğan kemeri altında gömülüdür (997/1589).

Daha sonra Şeyh Hasan, Şeyh Ahmed, Mehmed Dede «Kefeli» (1018/1609) Edirneli Pîr Mehmed (100/1592) tarikat şeyhi olarak zikredilir.

Pîr Ali'nin halifesi olan Hayrabolulu Ahmed Sârban (952/1545) Kânunî Sultan Süleyman Bağdad seferine giderken, devecibaşı idi. Aksaray'da Pîr Ali'ye intisab ettiği için Melâmiler O'nu Pîr Ali'nin vârisi kabul etmişlerdir.

Ahmed Sârban Ahmedi ve Gaygusuz mahlasıyla pek çok şiirler yazmıştır.

Ahmed Sârban'dan feyz alanlar:

Vizeli Alâeddin (970/1562), Gazenfer Dede (974/1566), Saçlı Emir, Seyyid Osman efendi (1003/1594) Seyyid Ca'fer (1051/1641) Şerif İbrahim (1090/1679), Gazanfer'dir (1112/1700).

Ahmed Sârban'ın halifesi, Ankaralı Seyyid Hüsameddin'dir (964/1557). O'nun halifesi Bursalı Şeyh Hasan (Hasan Kabâdüz) dir (1010/1601).

Hasan Kabâdüz'un halifeleri arasında Abdullah Bosnevi (1054/1644-45) ve Hüseyin Lâmekâni zikredilir (1034/1625) (12).

Lâmekâni'nin Melâmiler arasında meşhur ilâhisi:

«Pâk eyle gönül çeşmesini tâ durulunca
Dik tut gözünü gönlüne gönlün göz olunca
Efkârı ol, dil desdisin ol çeşmeye tut dur
Ol âb-ı safâ-bahş ile ol desti dolunca»

diye başlar (13).

Lâmekâni, Şeyh Münir efendinin devran aleyhinde verdiği fetvâya karşı, cevap mahiyetinde güzel bir mektubu vardır (bk. a. esr. s. 124-125).

(10) Haririzâde, Tıbyanü'l-Vesâil, İbrahim Efendi (Süleymaniye) Nr. 430-432, v. 144.

(11) M. Ali Ayni, H. Bayram Veli, İst. 1343, s. 117.

(12) a. esr. s. 123.

(13) a. esr. s. 123.

HAKAANÎ ŞİRVANÎ

Prof. Dr.
Ali Nihat TARLAN

İCRETİN beş yüz yirmi senesinde doğduğu tahmin edilen —çünkü kati olarak bilinmiyor.— Hakaanî İran'ın büyük şairlerindedir. Manzum ve mensur bir çok eserleri vardır. Üslubu unsuri ve senaiye yakındır. Ancak garib ve mehcür kelimeler kullandığı için eserleri şerh ve izaha muhtaçtır. Nitekim, bu yolda eserler yazılmıştır. Çok büyük bir kültüre sahip olan Hakaanî bilhassa tasavvufda çok derinleşmiştir. Tercesmesini neşrettiğimiz büyük kasidesi ve diğer eserlerinde yer alan tasavvufi hava bunun kuvvetli şahitleridir.

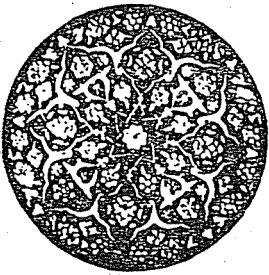
Hakaanî, Şirvanşahlar zamanında yetmiş ve bunlardan Münicihr ve Ahistana kasideler yazmıştır. Gayet fasih fakat çok sanatlıdır. Hissî şiirleri de çok içlidir. Hayatının mühim bir kısmı Şirvan'da geçmekle beraber, hayli de seyahatleri vardır. Bu seyahatlerinde her tarafta gördüğü hürme ve takdir ona bariz bir gurur vermiş, bu yüzden Şirvanşahlar sarayına avdet ettiği zaman hükümdarın gazabına uğrayıp haps edilmiştir. Meşhur HABSİYYE'yi bunun üzerine yazmıştır. Ölüm tarihi kati olarak bilinmemekle beraber, hicri 590 veyahut 595 senelerinde vefat ettiği zannedilmektedir.

Tercesmesini takdim ettiğimiz yüz on altı beyitlik kaside, Hakaanî'nin diğer kasideleri arasında mümtaz bir mevki işgal eder. Buna binaendir ki kendisinden sonra gelen büyük şairler bu esere nazireler yazmışlardır. Bunlardan bulabildiklerimiz sırasıyla, Hüsrev Dehlevî, Mevlâna Camî, Ali Şir Nevaî, Urî, Şirazî, Fuzulî ve Nefî'nin nazireleridir. Kasideler farsçadır ve herbiri ayrı bir sanat değeri taşımakla beraber İslâmî esas üzerine yükselen tasavvufun türlü rûhî tecellilerini aksettirir. Bu şiirlerin bir kısmı —ayrı olanlarda— ayrı ayrı mensub sanatkarlar olmakla beraber ruh itibarıyla bir zirvede birleşmişlerdir. Bu zirve İslâmî ruhdur ki bütün şarkî istilâ etmiştir. İnsanlığın aradığı hakiki medeniyet budur «Yeni Asya» gazetesinde «Şarkın Ruhu» başlığı altında bunların hulâsatan bir nevî izahını neşretmiştik. Şimdi bu nazirelerin metnini aynen takdim ediyoruz. Gerek sanat, gerek fikir bakımından çok yüksek bir değeri olan bu kasidelerin neşri faydadan halî olmasa gerektir.

HAKAANÎ

1 — Benim Gönlüm öğretmenin bütün usul ve erkânını bilen ve bu ilmin piri olan bir hocadır. Ben onun yeni derse başlayan talebesiyim. İlk def'a teberrüken okuttuğu aşr-ı (Kur'an-ı Kerim'den ayetler) sükût: mektebi ise murakabe ve tefekkürdür.

2 — Her tefekkür ve murakabe mekteb ve her nefes bir sükût sahifesi değildir. Nasıl ki her denizde sedef bulunmaz ve her sedef içine düşen damla nisan yağmuru değildir.

3 — Tefekkür, Nuh'un gemisine benzeyen bir mektebdir. Ama herkes için değil, derdi tufan gibi soğan, nazarında cüdi dağı eteğinin üzerindeki toz kadar ehemmiyetsiz olan insan için.

4 — Tefekkür mektebinde, okumaya muvaffak olan insan, ne Cudi dağı toprağına, ne de tufan bacağına kadar çıkabilir.

5 — Derdi coştuğu zaman dört unsurunda, dört tufan koymayan insan bu mektebe talebe olamaz.

6 — Tefekkür ve murakabe mektebi Hz. Ali'nin (erler arslanı) huzurunda diz üstü edeple oturduğu o arslan ere mahusustur.

7 — Cefakeş (it canlı) olduğu için o, Hz. Ali'nin huzurunda diz çöküp oturur: ama köpek gibi dünyaya haris olanların önünde imkânı yok dize gelmez.

8 — Musa (Hz. Musa) gibi, bu mana Hızır'ın (Hz. Hızır) eteğine yapılan insanın yakasında Musa'nun elini ve Hızır'ın suyunu (ab-ı hayat) görürsün.

9 — Onun bütün telkin ettikleri âyetlerdir ki bu âyetlerin tevil ve tefsiri süküttür. Bütün öğrettikleri bir takım halli müşkül şeylerdir ki bunlar ancak cehaletle halledilebilir.

10 — Evvelâ benim sükütümün sahifesi üstüne elif, bâ, tâ (yani kesmek) yazdı. Bunun manası şuydu: insanın dili yüzünden başı ağırır, bunun dermanı süküttür.

11 — Evvelâ benden dili aldı. Zira çocuk peki derse, başladığı zaman ney gibi dilsiz olmalı, kopuz gibi dil hilen olmamalı.

12 — Ben dilsiz olunca ney üfler gibi, bana can üfledi. Taki onun neyi olayım ve ona itaat ederek istediğini terennüm edeyim.

13 — Beni telkin potasında öyle eritdi ki ne şeytan ve onun vesvesesi, ne de Âdem ve onun isyanı kaldı.

14 — Kulacağma bir şeyledi ki eğer onu bir kitap halinde yazacak olsam o kitabın sahifesi, ancak felek sahifesi, mürekkebi de ancak keyvan yıldızı olabilir. (Keyvan Zehl yıldızının diğer ismidir ve rengi siyahtır.)

15 — Tecrid (dünyadan elini eteğini çekmek) ebcedini yazdım. Ve sonra çocukların yaptığı gibi o meşk (yazı) sahifesini her zaman kırmızı (kanlı göz yaşı) ve sarı (sararmış yüz) renklerle süsledim.

16 — Sırrı yokluktan ibaret olan, o «ebced»i ezberledikten sonra adı varlık olan muamma hatırımdan silindi.

17 — Bu mektebde öğretilen ilmin tamamen cehalet olduğunu görünce hafızamda ondan başka ne varsa hepsini unuttum.

18 — Bu ne güzel bir ilim tahsilidir ki cahil olarak kendime döndüm. Kimin böyle bilgili bir hocası vardır ki onu benim gibi cahil yapsın.

19 — Aynı karşısına geçen bir papağan nasıl kendini tanımaz ve aynada gördüğü hayale hayran kalır. Ve bu hayret ona (pir-i talim) yani gönlün ayna arkasından söylediği sözleri tekrar ettirirse ben de o hale geldim.

20 — Bu öğrenme uğrunda bir ömür sarfettim. Ve halâ ebced okuyorum, bilmiyorum, onun divânındaki yazıları ne zaman okuyacağım.

21 — Aklim hâlâ çocuklar gibi oyun hevesinde, o oyuncağına benzeyen hokka (felek) onu oyununa hayran etti.

22 — Bu çocukların oyun yerinde onu hayretle görüyorum: yerdeki siyah yuvarlak (arzun küresi), rahat, yerinde duruyor. Çivit rengi hokka (gök, felek) dönüyor.

23 — Bu oyunlar nihayet sona erdi ve artık akşam oldu. Nerede bir oyun varsa gece oldumu sona erer.

24 — Akıl eşyanın tabiatından (nefsinden) emin olmadığı için koluna hayret muskasını bağhyorum. Bu sebepten diri diri bir tabut içine konan Musa gibi onu zindanda tutuyorum.

25 — Akıl, nefsin yolundan geçecektir. Nasıl ki Musa'nın beşiğini Nil nehri Firavun halkının içine götürecektir ve bu zarûridir.

26 — Heva ve hevesi yüksek mevkie geçip tefevvuk etmek istiyordu. Onu olinden tutup en son safa fırlattım.

27 — Evvelâ arı gibi kâfir bir nefsim vardı. Lâkin onu sonunda arı beyi gibi müslüman buldum. (Arı kâfirdir. Arı beyi Hz. Ali'nin huzurunda iman getirdiği ve insanları sokmaktan tevbe ettiği için müslüman olmuştur.)

28 — Nefs, adet-i mucibince küfre dönmek istiyordu. Ben bu sırrı anlayınca hemen gizlice başını kestim.

29 — Onu dört duvar (dötr unsur) arasında gördüm. İman telkin ettikten sonra mezarını kanla sıvadım.

30 — Maktûlen vefat edenlerin mezarı dıştan kanla bulanmış görünür. (Şehit mezarlarının üzerini kanla bulamak âdettir.) Ama içindeki Cennet misk ile sıvanmıştır.

31 — Kefen soyucu tabiat onun mezarını eşer korkusuna yapıma. Zira Şeriat mehtabını ona gece bekçisi yaptım.

32 — Nefis mezarının üstünde diken yetişirse Allah'a şükret. Dışı dikenidir. Ama içinde bir gülistan vardır.

33 — Benim himmetim rind bir Şahınşahın himmeti gibi güneşe benzer. Çarh onun oyluğu altında, İsa'nın başı ise oyluğunun üstindedir. (Tecerrüd ve himmetin timsali olan Hz. İsa dördüncü felekte, felek-i semsde'dir.)

34 — Evet dervişin himmeti yani masivadan tecerrüt meziyyeti güneş gibi olmalıdır. Onun serüveni şahanedir. Oysa bunların hepsinden feragat etmiştir.

35 — Dervişliğin hususi mülkünde bu himmet Süleymanlık'dır. (Hz. Süleyman). Onun meydanında (Yâ Rabbi, bana bir mülk ihsan etki benden sonra kimseye o mülk layık görülmesin.) ayetinin kösü çalmaktadır.

36 — Bu himmet, can ve cihan adlı iki putu ayağının altında ezer. Kapıcısının önünde bağlı iki köpek görürsün: biri niyaz (yalvarış, ihtiyaç) diğeri hırs ve tama.

37 — O İskender (İskender-i Kebir) gönüllü Hızır (Hızır A.S.) ne büyüktür ki heva onun tahtı, akıl tacıdır. O manevî varlığı akıllı olan himmet sahibi derviş, ne güzel bir serhoştur ki yemeği «baka», sofrası «rıza»dır.

38 — Fikir ve ilham, onun iki hazinedârı: Şeriat ve Allah'ın tevfikı iki muhafızı: mülkünde iki zimmi (müslüman olmayan) nefis ve arzular iki hizmetkârı çarh ve dünyadır.

39 — O, ne isyanı kendisine zulüm yolu ile bir taht temin eden Hind Çipal'i: ne de tuğyanı kendisine bir taç hediye eden Çin hakamıdır. Bunların birine benzemez.

40 — Onun teslim ve rıza matbahı (mutfağı) için odun, Çipal'in tahtı, bindiği ihlası atının nalı, hakamın tacıdır.

41 — Mertlik ve tecerrüd meydanında ata binip köy ve çevkan (tahta sopa ve tahta top ile at üzerinde oynanan bir oyun) oynamak istediği zaman emellerin başı onun topu, aklın ayağı da sopası olur.

42 — Gönlüm arı peteği gibi ağ şeklinde bir köşke sahiptir. Dışarıdan kapısı ve damı sade, fakat içi bir çok nimetlerle doludur. (Arı kovanı)

43 — Örümcek yuvası gibi değil. O, dışarısına bir saltanat perdesi çeker. Fakat içi viranedir. Sofrasında ise kebab olmuş bir sinek vardır.

44 — Balık gibi de değil. Balığın içinde bir şey yoktur. Fakat dışı gümüş para hazinesidir. Sedef gibidir. Dışı çıplak, içinde ise inci madeni vardır.

45 — (İşte böyle olan) himmet şahınşahının huzuruna yer öpmek için gittim. Şahınşah «devlet» e beni yukarı bir yere alıp oturtmasını işaret etti.

46 — Beni nimet sofrasına oturttu. Buna hacet de yoktu. Zira gözyaşım lezzetli (güzel tuzlu) ve yüzüm de onun altın tuzluğu idi. (Sarı yüz)

47 — Elime kanaatın hususi kadehini sundu. Bir kadehten bir cur'a için top rak Hızır (Hızır A.S. Bir de yeşil) cur'asında Hızır'ın ab-ı hayatı oldu.

48 — Bu bereketli nimeti ve bu yeri gören insan imkân yok buradan ayırmaz. Bu mezeyi ve işret meclisini gören insan başka bir yere gitmek ihtiyacını hissetmez.

49 — Gönlümde daima İsa'nın duasında olduğu gibi bayram vardır.

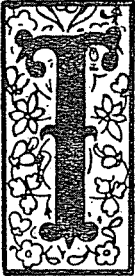
رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا

Gönlüm fakr bayramının kurbanı, gönlümün kurbanı ise (İran hükümdarlarından Hüsvrev Perviz'in Genc-i Kâv, öküz hazinesidir.

50 — Gönlüm bana «artık sen fakr hazinesine sahipsin, bundan sonra cihana dönüp bakma» dedi. Mısır'ın nimet ve refahını görmüş insana, Kenan diyarındaki kılığın ne lüzümü var. (Hz. Yusuf kıssası)

TÜRKÇE MEVLİT METİNLERİ HAKKINDA

Dr. Neclâ PEKOLCAY
(İst. Yüksek İslâm Enstitüsü
Öğretim Üyesi)

ÜRK edebiyâtı sâhasında ve Türk halkı arasında yaygın bir şöhrete sâhip olduğunu bildiğimiz Mevlid kitabı, Süleyman Çelebi'nin Vesiletü'n-ne-cât adlı eseridir. 812 (1409) de yazıldığı

mâlûm bulunan eserin, İstanbul ve Anadolu kütüphanelerinde ve hususî ellerde muhtelif yazma nüshaları mevcuttur. Senelerden beri mevlid kitapları üzerinde araştırma yaptığımız hâlde, umûmî ve husûsî kütüphanelerde ondan daha eski tarih taşıyan bir mevlide te-sâdüf etmedik; fakat bu meyanda gerek Süleyman Çelebi mevlidinin, gerek diğer mevlidlerin yazma nüshalarında aynı beyitler yanında, aynı motiflere de, sık-sık rastladık.

Süleyman Çelebi'ye âit olmayan mevlid metinlerini, ihtivâ ettikleri motifler bakımından üç grupta toplamak mümkündür:

1. Bazı mevlid metinleri Sü-

ley Çelebi mevlidine benzemektedir;

2. Mevlid metinlerinden bazılarında Süleyman Çelebi'de bulunan motifler olduğu gibi, Süleyman Çelebi mevlidinde bulunmayan motifler de vardır;

3. Bazı metinler de Süleyman Çelebi mevlidinden tamamen farklıdır.

Mevlidlerin ihtiva ettikleri motifler arasındaki benzerlik ve ayrılıklar mes'elesini, eserleri yazan veya istinsâh eden şahısların mensubu buldukları mezheplerin farklılığı ile veya mevlid yazarların faydalandıkları şirelerin ayrı mezhep ve görüşlere göre vü-cûda getirilmiş bulunmaları ile izah etmek mümkündür. Süleyman Çelebi'nin manzum bir Sire-tü'n-Nebî yazması olması ve mevlidin, sonradan bu kitaptan bazı parçaların seçilmesiyle meydana getirilmiş bulunması, mevlidlerin büyük bir kısmının Süleyman Çelebi mevlidinden ve Sire'sinden mülhem olarak, onun mevlid için-

deki veya mevlid kitabı içinde bulunmayıp da, Süleyman Çelebi Sire'sindeki parçalarından faydalanılarak yazılmış oldukları da düşünülebilir. Mevlid yazarlardan bazılarının Süleyman Çelebi'nin istifade ettiği bir Siretü'n-Nebî'den faydalandıkları ve bu esnâda mevlid ile berâber başka parçaları almış oldukları da akla gelebilir.

Mevlid metinlerinden bazılarında, Süleyman Çelebi mevlidinin esas nüshalarında bulunan beyitlerin bulunması, bir nazire şeklinde yazıldıkları düşünülürse, tabii görülebilir. Fakat, beyitlerin, çokluğu bu ihtimâli ortadan kaldırmaktadır. Bunu, ya bu kitapları yazanların, kendi eserlerine, fazla rağbet kazanmış olan Süleyman Çelebi mevlidinden beyitler alarak, eserin ehemmiyetini artırmayı hesaplamaları, veya müstensihlerin bilgisizlikleri ile de izah etmek mümkündür. Elde çok eski istinsâh mahsulleri bulunmadığı için, bu hususta kat'i bir hüküm vermek doğru olmaz. Yalnız, bu iki ihtimalin de yabana atılamayacağını kaydedelim.

Süleyman Çelebi Mevlid'inin yazma nüshaları arasında çok büyük farklar mevcuttur. Bu eserin esas nüshaları şu kısımları ihtiva eder:

1. Fî tevhdî Bârî sübhânehtü ve taâlâ azze ve celle.
2. Fî'ltimâsi'd-duâ li'n-nâzime-ti ve fî üzri'l-kitâb.
3. Fî beyânı sebebi fitrati'l-âlem.
4. Fî beyânı fitrati'l-âlem ve rûhi Muhammed'in aleyhi's-selâm.
5. Fî beyânı hilkatî Âdem ve intikali nûri Muhammed'in aleyhi's-selâm.
 - a. Fasl (kâinatın yaratılışı);
 - b. Fasl (nûr-i Muhammedî'nin yaratılışı ve intikali);
 - c. Fasl (Mevlid'in kıymeti).
6. Fî beyânı zuhûrî vücûdî'n-Nebîyy aleyhi's-selâm.
 - a. Fasl (Peygamberimizin medhi);
 - b. Fasl (Peygamberimiz doğmadan evvel beliren haller);
 - c. Kasidetün melihatün (Peygamberimizin doğumu);
 - g. Fasl (Peygamberimizin doğduğu gece beliren haller);
 - d. Fasl (Peygamberimizin me-

lekler tarafından ziyâret edilme-
si);

e. Fasl (Peygamberimizin doğ-
duğu gece beliren mucizeler).

7. Fî medhi'n-Nebiyî aleyhi's-
selâm.

8. Fî beyânı mucizâtı'n-Nebiyî
sallallâhü aleyhi ve sellem

9. Fî beyânı mirâcı Mustafâ
sallallâhü aleyhi ve sellem

10. Fî beyânı hicretî'n-Nebiyî
sallallâhü aleyhi ve sellem.

11. Fî ha'zı evsâfı'n-Nebiyî ve
ahlâkihi sallallâhü aleyhi ve sel-
lem.

12. Fî beyânı'n-nükheti ve'n-
nasihati.

13. Fî'n-nehî an ef'âli'l-mez-
mûmeti ve'l-emini'l-ef'âli'l-mah-
mûdeti.

14. Fî tebliğî'r-risâleti.

15. Fî vefâtı'n-Nebiyî sallal-
lâhü aleyhi ve sellem.

a. Fasl (Peygamberimizin has-
talanması);

b. Fî şefâati'l-ümme'ti;

c. Fasl (Peygamberimizin rû-
hunu teslim etmesi);

ç. Fasl (Peygamberimizin def-
nedilmesi).

Yeni bulduğumuz nüshaların da
ilâvesiyle yaptığımız bir edisyon
kritik (9 nüshayı karşılaştırmış
bulunuyoruz) ten çıkardığımız ne-
ticeye göre, yukarıda gösterilen
bâb ve fasıllarla metin 769 beyit
tutarındadır.

Mevlidin en esası parçaları
olan a. Mevlid, b. Mirac, c. Vefat
kısmlarına göre, Süleyman Çele-
bi Mevlid'inin yazma nüshaları
şöyle gruplanabilir:

1. Yalnız mevlidi muhtevi me-
tinler;

2. Mevlid ve mirâcı muhtevi
mâtinler.

3. Mevlid, mirac ve vefâtı
muhtevi metinler:

a. Esası sayılabilen nüshalar;

b. Esas metinden farklı olanlar.

4. Mevlid, Mirac ve Vefât-ı
Nebî'den başka, Vefât-ı Fâtîme'yi
de muhtevi metinler;

5. Mevlid, Mirac ve Vefât-ı
Nebî'den başka Vefât-ı Fâtîme ve
Hikâye-i deve'yi muhtevi metin-
ler;

6. Mevlid, Mirac ve Vefât-ı
Nebî'den başka Geyik hikâyesi'ni
de muhtevi metinler;

7. Mevlid, Mirac ve Vefât-ı
Nebî'yi muhtevi metinlerden son-
ra birçok ilâveler bulunanlar;

8. Gerek Mevlid, Mirac ve Ve-
fât-ı Nebî kısmına, gerekse bun-
ların arasına veyâ sonuna başka
ilâvelerin yapılması ile uzamış
olan metinler.

İlk bakışta 1. ve 2. grupların,
mevlidin okutulması esnâsında az
zamana sığdırmak maksadı ile,
esas metnin kısaltılmasından hü-

sule geldiği zannedilebilir. Fakat
her gruba âit olan metinler ara-
sında da farklar vardır. Bütün bu
nüshalar tetkik edilirse, yukarı-
daki gruplardan 3.'ye dâhil metin-
ler arasında birbirinin, ufak fark-
lar ile, aynı birkaç metnin fevka-
lâde bir üslûbu ve edebî kıymeti
olduğu görülür. Süleyman Çelebi
Mevlid'inin, Mevlid, Mirac, Ve-
fât-ı Nebî'yi muhtevi basmaların-
ın yukarıda bahsettiğimiz güzel
nüshalar ile pek az alâkalı var-
dır ve o nüshalarda bulunan en
güzel parçalar bu basmalarda
mevcut değildir. Süleyman Çele-
bi'nin kısaltılmış olan metnine,
başka eserlerin, başka inançların
yayılmaması gayesiyle ilâveler yapı-
lmış olması, uzak bir ihtimâl de-
ğildir; çünkü mevlid nüshalarından
yukarıda bahsettiğimiz yaz-
malar hâricinde kalanların büyük
bir kısmındaki ilâve motifler ve
beyitler Süleyman Çelebi'den baş-
ka şahıslara âit olan mevlidlerde
de mevcuttur. Sonra, kültürlü bir
muhitte yetişmiş ve islâm dinini
bilen, inaçlı bir kişi olan Süley-
man Çelebi'nin, okutulması din
ulemâsınca mahzurlu görüldüğü
belirtilen ilâveli Vefat kısmını ka-
leme almış bulunması pek zayıf
bir ihtimâldir. Mevlid nüshalarının
mirac kısımlarında da ilâveler
mevcut ise de, bunlar Vefât-ı Nebî
kısmındakilere nisbetle azdır.

SORUNUZ SÖYLEYELİM

Muhterem okuyucular,

*Bundan önceki iki cildimizden de hatırlayacağınız gibi bu sa-
hifemizde sizlerin sorularınıza mümkün olduğu ölçüde cevap ver-
meye çalıştık. Bundan böyle aynı sahifede yine sorularınıza cevap
verecek ve sizlere faydalı olmaya çalışacağız.*

*Sizlerden ricamız soruların okunaklı ve anlaşılır şekilde yazıla-
rak aşağıdaki adrese gönderilmesidir. Hürmetlerimizle...*

İSLAM MEDENİYETİ Mecmuası
SORUNUZ — SÖYLEYELİM sahifesi.

Nuruosmaniye Cad. No: 8/6

CAĞALOĞLU — İST.

Eğitim Yeni Öğretim Yılına Girerken...

ÜBÂREK bir ay'ın arifesinde 1972-73 ders yılına girerken bütün ilim yolcularına, özellikle dinî tahsil veren orta ve yüksek öğretim müesseseleri mensuplarını tebrik eder, bu yılın sevgili milletimiz ile birlikte sulh, sükûn ve başarı ile geçmesini yüce Allah'tan niyaz ederim. Uzun zamandanberi neşir sahasında görünmeyişi bizi üzüntülere sevk eden İSLÂM MEDENİYETİ mecmuasının, bu mes'ud zamana tesadüf eden yeniden çıkışını da kutlar, genç, çalışkan fedakâr kadrosuna başarılar dilerim.

Kur'an-ı Kerim'de «Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?» (1) buyrulurken, şüphe yok ki, bilenlerin fazilet, şeref ve mükâfatta üstünlükleri ifade edilmekle beraber, yine onların mes'uliyetlerinin de fazla olduğuna işaret edilmektedir. Nitekim âyetin devamı bunu göstermektedir: «Ancak tam akıl sahipleri hakkıyla düşünebilir». Peygamber Efendimizin şu müessir beyanları ilim ile mes'uliyet arasındaki münasebeti ne güzel tebarüz ettiriyor: «... Ey Muhammed ümmeti, Allah'a yemin ederim ki benim bildiğimi siz bilseydiniz, muhakkak ki az güler, çok ağlardınız» (2).

GAYEMİZ NEDİR ?

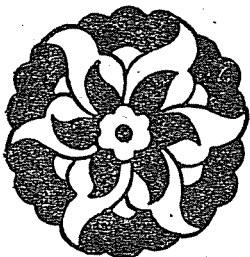
Dinlendirici bir yaz tatilinden sonra yeni bir azim ve imanla ilim yuvalarına döndüğümüz şu günlerde, üzerimize aldığımız mukaddes vazifeyi başarılı bir şekilde yerine getirebilmek için faydalı olacağına kaani' bulunduğum bazı hususları bu yazıdan itibaren izaha çalışacağım. Belki bu, Rabbime karşı bir ma'zeretim olur, umarım ki siz, mukaddes yolun yolcuları, faydalanırsınız!

700 milyonluk İslâm dünyasının seçkin bir uzvunu teşkil eden yüce milletimiz İslâm dünyasının en kuvvetli devletlerinden birine sahip bulunmaktadır. Baş döndürücü bir hızla gelişmelere ve değişmelere sahne olan dünya devletleri arasında varlığını devam ettirmek ve şanlı tarihine yakışır bir tarzda vazifesini yerine getirebilmek için, milletimiz, hem maddî hem de ma'nevî alanda son gayretiyle

(1) ez-Zümer, 39/9.

(2) Buhâri, 2/25 (Âmire baskısı), K. el-Küsûf / B. es-Sadaka fisl-küsûf, 16/2; Müslim, 2/618 (M. Fuâd neşri), K. el-Küsûf / B. Salâtu'l-küsûf, 10/1.

Bekir TOPALOĞLU
İstanbul Yüksek İslâm
Enstitüsü Öğretim Üyesi

çalışmak mecburiyetindedir. Bizler, uzun yılların, belki asırların ihmaline ve gadrine uğramış ma'nevî sâhanın neferleriyiz. Vazifemiz, önce milletimizi, sonra bütün insanlığı Allah'ın yoluna çağırmaktır. Sağlam ve doğru sözle, güzel öğüt ve en uygun mücadele tarzı ile insanları yüce Tanrı'nın saadet ülkesine da'vet etmektir. Kinsiz ve menfaatsız bir da'vet ediş. Güçlüklere göğüs geren, merhameti şiar edinen bir mücahidin da'vet edişiyle...

Bu kudsî vazife yüce peygamberlerden miras kalmıştır. Son Peygâmbere Muhammed aleyhisselâmdan sonra başka bir peygamber gelmiyeceğine göre bu vazifeyi *din adamları* yapacaktır. *Din adamı* derken bilen, inanan, inandığını yaşayan, Allah ile kul arasında bir vasıta değil, sadece bir mürşid, muallim ve mübelliğ olan insanı kastediyoruz.

Her birimiz, vazife ve me'muriyetimiz ne olursa olsun, birer *din adamı* olarak vazifemizi hakkıyla yerine getirebilmemiz için üç şeye zarûreten ihtiyacımız vardır: *İman, İlim, Metod*. Bu üç madde, aynı zamanda devam edecek yazı serimizin plânını teşkil etmektedir.

İMAN

İslâm dininin ma'lûm olan altı esası vardır ki icmâlî bir imana sahip olabilmek için bunlara inanmak zarûreti mecburidir. Bizim burada kasdettiğimiz iman, bir insanı müslümanların avâmı meyanına idhal eden bu icmâlî iman değildir. Allaha şükür, bu imana, zaten atalarımızdan gelen bir miras olarak, sahibiz. *Din adamının*, başka bir deyişle mücahidin imanı, dâvasının yüceliğine ve ehemmiyetine olan sarsılmaz inancı demektir. Kabil olsa da vücudunun her zerresi dile gelse bu yücelik ve ehemmiyeti tekrar edecek olduğu bir iman. Bu iman bizim cihad hayatımızın kaynağı olacaktır. Güçlüklere göğüs germemizi sağlayacak hakikatı görmemizi temin edecek, zafer halinde şımarmamızı, mağlûbiyette ye'se düşmemizi önleyecek olan bu imandır. Böyle kuvvetli bir inançtan mahrum olanlara ne mücahid, ne gazi ve ne de şehidlik payesi nasib olur.

Kur'an-ı Kerim'de cihadla ilgili birçok âyet vardır. Hadis, Tarih ve Siyer kitapları cihadın, Allah yolunda kurban oluşun canlı örnekleriyle doludur:

«Siz ne diye Allah yolunda ve aczu ıstırap içinde kvrnanarak: Ey Rabbimiz, bizi şu zalimlerin beldesinden kurtar, bize kendi tarafından bir kurtarıcı, bize kendi tarafından bir yardımcı gönder! diyen zavallı erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyor musunuz? İman edenler Allah yolunda savaşır. Küfredenler de şeytan yolunda savaşır. Öyle ise şeytanın yordakçularıyla savaşın. Şunu bilin ki şeytanın hilesi cidden çürüktür» (3).

«Cihad savaşı» denilince bir çoğumuzun aklına vatan düşmanı karşısında kılıçla veya ateşli silâhlarla savaşmak gelir. Halbuki tarihe mal olmuş bu nevi' savaş yerine bugünün milletleri bambaşka metodlar kullanmaktadır. Ateşli silâhlarla savaşmayı mecbur kalınca başvurulacak en son çare bilen günümüzün devletleri kendi arzularını başkalarına kabul ettirmek için bilhassa *kültür ve iktisad savaşı* metodlarını kullanmaktadırlar. Ne enteresandır ki Kur'an-ı Kerim'in şu iki âyeti bu gerçeği ondört asır önce haber vermiştir:

(3) en-Nisa', 4/75-76.

«İnsanlar arasında öyleleri vardır ki dünya hayatı hakkındaki sözleri hoşuna gider. Hatta onlar sözlerinin özlerine uyduğuna dair Allah'ı da şahid tutarlar. Halbuki onlar düşmanların en amansızdırlar. Onlar iş başına geçtiler mi yeryüzünde fesat çıkarmak için çalışır, ekini ve nesli bozmaya uğraşır. Allah ise fesadı sevmez» (4).

Bu ilâhî beyanda tasvir edilen bozguncu iktidarın özellikle ekini ve nesli bozmaya çalışması dikkati çekmektedir. Ondört asır önce iktisadî hayatın bel kemiğini teşkil eden ziraate, bugün, diğer faktörleri de ilâve eder ve bu mefhumu bütünüyle iktisadî hayata teşmil edebiliriz. Neslin bozulması demek: gençliğe kültür, yoluyla menfî ideolojiler aşılacak ve onu kendi mâzîsinden, kendi mefâhîrinden, kendi milletinden koparmak demektir. O halde âyeti kerime dünya devletlerinin İslâm milletlerine karşı kültür ve iktisad yoluyla savaş açabileceklerini bize haber vermektedir.

İşte ben birçok âyet ve hadîsde zikri geçen savaşın günümüzde bilhassa kültür ve iktisad savaşına dönüştüğüne inanıyorum. Biz din adamları bunlardan kültür taarruzuna karşı tedbir almakla vazifelenirilmiş bulunmaktayız. Binaenaleyh bizim çalışmalarımız, yorumlarımız... hepsi Allah yolundadır, savaştır, cihaddır. Dâvamıza bu imanla sarılmalıyız. Zaten isbat etmeye çalıştığımız bu dâva Kur'an'da açıkça ifade edilmiştir. Et-Tevbe sûresinin 120 ve 121. âyetlerinde Allah yolunda çekilecek açlık, susuzluk ve yorgunluğun, düşmana karşı elde edilecek en küçük bir zaferin mücahidler için «amel-i sâlih» olarak kaydedileceği beyan edildikten ve Allah uğrunda yapılacak küçük büyük harcamaların, hatta kat' edilecek mesafelerin en güzel tarzda mükâfatlandırılacağı haber verildikten sonra ilim adamlarının cihadından bahsedilir ve buyrulur ki:

«Mü'minlerin hepsi de harbe çıkacak değildir. İçlerinde her sınaftan bir cemaatin harbi de şu olmalıdır: din hususunda derin araştırmalar yapıp ona vukuf kasbetmek geri dönen gazileri dinî mevzularda ikaz ve irşad etmek, ta ki bu yolla onlar da kötülüklerden çekinsinler» (âyet 122).

İlim adamları hakkında Peygamber (s.a.) Efendimizin bir müjdesini naklederek bugünkü yazımızı bitirelim:

«İlim tahsil etmek maksadıyla bir yola giren kimseye Allah Taâlâ Cennet yollarından birini açar. Melekler, ilim tahsil edene karşı, memnûniyetleri ve tevazu'ları sebebiyle kanatlarını yere sererler. Göklerde ve yerde olan her şey, hatta su içindeki balıklar, âlim için Allah'tan rahmet diler. Âlimin, bilmeden ibadet eden kimseye üstünlüğü ondördündeki ayın görünen diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler ne altın ne de gümüş bırakmışlardır, onlar sadece ilmi miras olarak terk etmişlerdir. Kim ilmi almışsa büyük ve değerli bir pay almış demektir» (5).

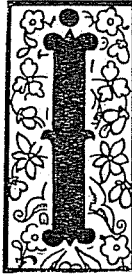
(4) el-Bakara, 2/204-205.

(5) Ebû Dâvûd, 2/285 (Mısır, 1952 baskısı), K. el-İlm / B. el-Hiss alâ talâbisil-ilm, 24/1; Tirmizî, 5/48-49 (Mısır, 1965 baskısı), K. el-İlm / M. Mâcâe fi fadlisil-fıkh ale'l-ibâde, 39/19.

Sosyoloji

İBADET VE FAYDA

Ali Murat DARYAL
İstanbul Yüksek İslâm
Enstitüsü Öğretim Üyesi

İSLAMİYETTE bütün yeryüzünde istenilen yerde namaz kılma, ibadet etme imkânı daima mevcuttur. Bu hal, görünüşde şekli ile cami olmamakla beraber bütün yeryüzünün mescit, cami hükmünde olduğunu açık-seçik bir delildir.

Böylece, bütün yeryüzünün mescit, cami hükmünde olduğu esası, İslamiyetin cami ve mescitlerle ilgili emir ve yasaklarının bulunduğu gerçeği ile beraber ele alındığı takdirde bizleri, bütün yeryüzünde yerlerine göre İslamiyetin emir ve yasaklarının mevcut olmaları sonucuna götürür.

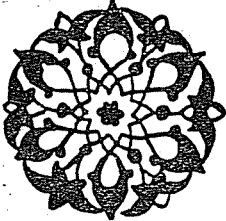
Bu gerçeklerle, bütün yeryüzü ve bilhassa yurdumuz şekli ile olmasa da manası ile bir ibadethane, bir mabet hükmündedir. Ve bunun için de bütün yeryüzü ve bilhassa yurdumuzda toplumumuzun menfaatlerine yönelmiş her müsbet iş bir ibadet mahiyetinde olup kutsal bir faaliyettir.

Bu niçin böyledir? Niçin her müsbet iş bir ibadettir?

Bunu izah edebilmemiz, ancak «İBADET»in tarif ve izahını yapıp gayesini belirtmekle mümkündür. Bunun için önce «İBADET NEDİR?» sorusunu cevaplandırmamız gerekir.

İbadetlere bakacak olursak, şeklen birbirlerine hiç benzememekte dirler. Namaz, Oruç, Kurban, Zekât, Hac,..... vs. gibi. Bunun için ibadetleri belirli şekiller olarak anlayıp izah etmek mümkün değildir.

Öyle ise ibadetlerin şekilden ötede BİR ve ORTAK olan özelliği nedir? Allah Taala'nın kılacağımız namazlara, tutacağımız oruçlara,, vereceğimiz zekâtlara muhtaç olmadığı halde bu çeşit

ve benzeri ibadetleri büyük bir ciddiyetle ve ihmaline müsaade etmeksizin emretmesindeki hikmetler nelerdir? Allah Taala muhtaç olmadığına göre bu ibadetler hangi gaye ve amaca yönelmişlerdir?

Bu hususları göz önünde tutarak «İBADET» i tarif etmeye çalışalım.

İbadeti, «İnsanları kendi kendilerinin olmaktan çıkarıp toplum içinde, toplum denilen bütünden ayırmaksızın ayrı, ayrı teker teker fertler halinde devamlı olarak eğitip yetiştiren ve böylece onları toplum menfaatlerine yönelten toplum hizmetine hazırlayan fakat şekil ve görünüş itibarıyla bir birine benzemeyen hareket ve faaliyetler bütünüdür» diye tarif etmek mümkündür.

Zekâta parayı verenin de, almanın da bizlerden olduğu ve kılınan namazlara, tutulan oruçlara da hem Allah Taala'nın ve hem de kendimizden başka diğer canlıların muhtaç olmadıkları düşünülünce, bütün bu ibadetlerin temelini, onların bir ve ortak özelliğinin «FAYDA» olduğu kesinlikle ortaya çıkar. Yalnız bu faydayı «FERDİN VE TOPLUMUN FAYDASI» şeklinde anlamak gerekir. Zira ferdin faydası toplum için toplumun faydası da ayrı ayrı fertler için olmaktadır. Çünkü bunlar birbirleriyle yakından alakalıdır. Birbirlerinden ayrılmazlar. Nitekim ibadetlerden Namaz, Oruç, ferdin faydası ile zekât ve Hac da toplumun faydası ile alakalıdır. Çünkü fertlerin sağlamlığı nisbetinde toplum kuvvet bulacak ve toplumun kuvveti oranında da fertler güç kazanacaktır. Başka bir ifade ile fertlerin ayrı ayrı güçleri toplum bünyesinde birleştikten sonra kat kat daha artarak tekrar fertlere dönecek ve onları daha güçlendirecektir. Yani bu fertlerinin sayesinde gittikçe kalkınan toplum bu fertlerinin seviyesini onlar isteseler de istemeseler de yükseltecektir.

Yalnız yukardaki taksimatta «FERDİN FAYDASI» nı da:

1 — Ferdin rahat bir hayat geçirmesini sağlayacak olan «MADDİ FAYDA»,

2 — Ferdin mesaf içi ve mesaf

dışı hususî ve içtimai hayatında münasebetlerini tanzim edecek ve onları müsbet yönde geliştirecek, sağlam ruh ve şahsiyet yapısı kazandıracak, dolayısıyla her türlü maddî imkânları varken bir takım buhranlara ve bunalmalara düşerek onların bir hayat boyu bedbaht olmalarına engel olacak «MANEVİ FAYDA» şeklinde anlamak icab eder.

Bu taksimattan anlaşılacağı üzere gerek fert, gerek toplum için sadece maddî fayda veya sadece manevî fayda tek başlarına yetmemektedir. Bunun için gaye bu iki faydayı hem ferdin, hem de cemiyetin bünyesinde birleştirmektedir.

Nitekim kişi ve toplumun «MADDİ FAYDASI» na yönelmiş çalışmaların, yani «İŞ HAYATI»nın çalışanların ruhunda iş-disiplini ve benzeri alışkanlıkların kuvvetlenmesine yol açmakla beraber «FERT EĞİTİMİ» ni kendisine gaye edinmediği için fertlerin devamlı eğitimini daima ikinci planda tutmaya mecbur olacağı muhakkaktır.

Bu münasebetle, çeşitli işlerde çalışan kimselerin «RUH EĞİTİMİ» ni iş hayatının dışında başka yollarda başka şekillerde aramak mecburiyeti hasıl olmuş olur. Bunu da ferdin eğitimini üzerine almış olan «İBADETLER» yapacaklardır. Nitekim günde beş defa kılınan namazlar beş-on dakika da olsa fertlerin iş hayatından koparak ayrı ayrı kendilerini bulmalarına, kendileri ile baş başa kalarak işlerinde yaptıkları fakat amirlerinin gözünden kaçan gevşeklik, ihmal, tenbellik ve diğer hatalarının bütün gizli işlere vakıf olan Allah Taala huzurunda hesabının verilmesidir. Başka bir ifade ile, iş hayatında malik olduğu zihin ve diğer bütün güç ve kabiliyeti ile kendisinin haricinde başka bir konuya (objeye) yönelen insanın ibadete başlaması ile kendi kendisine yönelmesi, kendi kendini tenkit etmesi, eleştirmesi yani kendi kendini bulması «KENDİNE KENDİSİNİ KONU (OBJE) YAPMASIDIR.»

Ve eğer bu aradaki işlerinde yaptığı hata ve ihmaller de yoksa o zaman daha iyi, daha güzel ve daha mükemmele erişmenin arzu

ve heyecanı ile Allah Taala'ya şükür edip gönül ferahlığı ile ibadetini tamamlayarak vazifesini yapmış insanların neşe ve sevinci ile tekrar işin başına dönecektir.

Bu böyle olunca, «İŞ-HAYATI» ile «İBADET-HAYATI» birbirini takviye eder, birbirini tamamlar şekilde bir bütün olarak karşımıza çıkar.

Namazların iş hayatında günün değişik saatlerine dağılımları bu sebepledir.

Sonuç olarak: Üretimi gaye edinen iş-hayatı fertlerin işle ilgili faaliyetlerini düzenlerken ibadette üretimde «TEMEL-UNSUR» olan ferdin «RUH-EĞİTİMİ» ni üzerine alarak onların iş hayatında başarılarını yani sağlam ilkeler çerçevesinde verimlerinin artmasını sağlayacaktır.

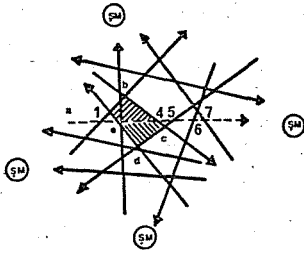
Bu meseleyi şu şekilde ele almak da mümkündür. Şöyle ki «MUTLAK - FAYDA» içinde «MADDİ-FAYDA» ile «MANEVİ-FAYDA» yı kesinlikle birbirinden ayırmak mümkün değildir. Ayrı edilemeyecek şekilde birbirleriyle sıkı münasebettedirler. Yani maddî fayda ile manevî fayda birbirlerini hazırlayacak şekilde birbirlerine muhtaçlardır. Bu da biri olmadan diğeri olamaz demektir.

Şöyle ki: Maddî fayda (iş ve çalışma, para ve var olabilmek için diğer maddî imkânlar) olmaksızın manevî faydayı temin edilemeyecek ve manevî fayda (ruh eğitimi, ruh terbiyesi) olmaksızın da maddî faydayı devam ettirebilmek imkânsızdır. Bu iki fayda, birbirlerinden ayrılmaları mümkün olmayacak şekilde sıkı münasebet halindedirler.

Başka bir ifade ile; yaptığımız çeşitli şekillerdeki ibadetlerin temelindeki «MANEVİ-FAYDA» ile yaptığımız bütün çalışmaların temelindeki «MADDİ-FAYDA»nın birbirlerinden ayrılmayacak şekilde, birbirlerinin tamamlayıcısı olarak «MUTLAK-FAYDA» içinde birleşmiş olmaları, bu iki faaliyet sahasının (ibadet ve iş-hayatı) şekil ve itibarı ile birbirlerine benzememekle beraber aynı temel üzerine kurulmuş ve birbirlerini tamamlar mahiyette «TEMEL -

BİRLİĞİ ne sahip olduklarının bir ifadesidir.

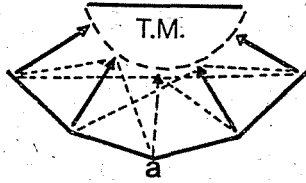
Söylenmek istenileni özetlemek icab ederse; toplum ve fert menfaatlerine yönelmiş her tür ve her çeşit faaliyetler aralarında en ufak bir fark olmaksızın aynı kutsiyete sahiptir. Yalnız burada şu hususa dikkat etmek gerekir. Ferdin faydası derken bu faydadan toplum menfaatlerine kaktıda bulunan faaliyetler kastedilmektedir. Yoksa meşru olmayan kazanç ve hareketler «**FERDİ-FAYDA**» gibi görünse de aslında bu hareketlerle ferdi fayda yoktur. Kanun ve nizamla aykırı olarak yapılan yasak işler bir suya atılan taşın o sudaki meydana getirdiği dalgalar gibi diğer kanunsuzluk ve nizamsızlıkları doğurarak toplum içinde bir takım anarşilerin doğmasına yol açacaktır. Bunun sonucu olarak bu kanunsuz ve nizamsız hareketleri başlatanlar da toplum içinde başlayan bu anarşi hareketlerinden diğerleri gibi aynı zarar ve ziyanı göreceklidir.

Şekil: 1

Şekil: 1'de gösterilmeye çalışıldığı üzere herkesin kendi şahsı menfaat ve çıkarlarına yöneldiği toplumlarda herkesin şahsı menfaat ve çıkarları aynı yön ve istikamette olmayıp, bilakis ayrı ayrı yön ve istikametlerde olması münasebeti ile ister istemez bu çeşit kimseler arasında bir takım menfaat çatışmaları husule gelecektir. Ve bundan kaçınmak hiç bir şekilde mümkün olmayacaktır. Ayrıca, bu çeşit toplumlarda topluma katılan her bir şahsı ile (Şekil: 1-a) o toplumun diğer fertleri arasında evvelden olmayan yeni bir takım menfaat çatışmaları (Şekil: 1 a1, a2, a3, a4, a5, a6, a7) çıkacak ve bu çatışma noktalarının arasında kalan **SERBEST-SAHA**'da Şekil:

1 bede görüldüğü gibi gittikçe daralacaktır. Kişiler için bu serbest-saha sınırlarının git-gide daralması da cemiyet içindeki menfaat çatışmaları ile doğrudan doğruya alakalı olmayan şahıslar üzerinde bir nevi tahdit ve baskı, bir çeşit şaşkınlık ve ürkeklik ve nihayet bir bunalım doğuracaktır. Bu ruh hali de kavga, döğüş... vs. gibi yeni yeni suçların ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Tabii bu kavga ve döğüşlerinde ailede çoluk-çocuk üzerinde, dostluk çevrelerinde dostlar arasında ikinci bir yan tesiri olacaktır. Ve bu böylece uzayıp gidecektir.

Şekil: 2

Halbuki, bütün fertlerin Toplum-Menfaatlerine yöneldiği cemiyetlerde ise durum tamamen yukardakinin aksine bir gelişme gösterecektir. Yani, cemiyete katılan her bir şahsı ile ortaya daha evvel mevcut olmayan yeni-yeni problemler çıkmayacak, bilakis o cemiyet o ferdin katılması ile çok daha güçlenecek, çok daha kuvvetlenecektir ve daha çabuk kalkınma imkânı bulacaktır. Zira, cemiyette «**Toplum-Menfaat**»i denilen «**ŞEY**» hayal mahsülü veya cemiyetten ayrı mücerred bir fikir olmayıp «**GERÇEK**» olması ve toplumun bütün fertlerini ayrı-ayrı çevreleyip kuşatması itibariyle cemiyetin bütün fertlerine şamil olacak ve cemiyetin bütün fertlerinin ayrı-ayrı saadetini kendine gaye edinmiş olacaktır.

NETİCE olarak: Herkesin kendi menfaatlerine yöneldiği cemiyetlerde nufus arttıkça kavga-döğüş artacak huzursuzluk çoğalacaktır. Buna mukabil, herkesin toplum menfaatine yöneldiği cemiyetlerde de nufus arttıkça o cemiyette refah ve saadetin rahat ve huzurun çoğalmasına yol açacaktır.

Özet olarak, ibadetlerin (Namaz, Oruç, Zekât, Sadaka, Kurban... vs. olarak) bütünü ile yegâne gaye ve hedefi fertleri ayrı

ayrı «**Toplum-Menfaat**» ne yönelmek ve böylece cemiyet içinde rahat ve huzuru, refah ve saadeti sağlamak suretiyle cemiyeti kalkındırmak ve güçlendirmektir.

İbadetlerin bu gaye ve hedefi İslâm'da bir çok Ayet-i Kerime, Hadis-i Şerif ve İslâm-Büyükleri'nin sözlerinde dile gelmiştir. Bu emir ve teşviklerin sayıları da insana hayret ve şaşkınlık verecek kadar çok ve kabarıktır.

Bu emir ve teşviklerden sadece iki Hadis-i Şerif, ibadetlerin hedeflerini tesbit ve tayinde yukarıdan beri söylenmek istenilenlere fazlasıyla açıklık kazandırmaya yetecektir.

«**İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olan, insanların en fenası da insanlara zararlı olandır.**»

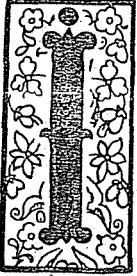
«**Kavmin (toplumun) efendisi (ulusu, büyüğü) O'na yani topluma hizmet edendir.**»

Böylece İslâm, bir yandan emir ve teşvikleriyle daimi surette fertlere Toplum-Menfaat'i'ni gösterirken, diğer yandan da kendi müntesiblerinden istediği ibadetler vasıtasıyla onları amel, hareket ve davranışlar bütün ile Toplum-Menfaat'i hususunda eğitip yetiştirerek onları bu istikamete yönelmek istemektedir. Kısacası, bir taraftan **SÖZ** ile toplum-menfaat'i'ne işaret edilmekte diğer taraftan da fiiliyatla bu hedefin gerçekleşmesine çalışılmaktadır.

Netice olarak, gerek **ŞUUR**'a hitab eden ve gerekse hareketlerimize yönelen emir ve teşviklerin **ORTAK - HEDEF**'i durumunda olan toplum-menfaat'i «**insan ve gölgesi**» gibi bir durum arz edecektir. Daima ona doğru gidilecek o da o nisbette ileri doğru kaçacaktır. Zaten İslâm'ın da istediği budur. Zira, cemiyete hizmet etmenin, insanlara faydalı olmanın yeni yeni keşiflerle cemiyeti güçlü kılmanın sonu yoktur. Bunun için İslâm kendi müntesiblerine böylesine bir Toplum-Menfaat'i İdeali vermek suretiyle kendisine inananlardan müteşekkil bir cemiyetin bitmek-tükenecek bilmeyen devamlı bir tekâmül-vetiresi içine girmesini istemekte ve bunun için çalışmaktadır.

Doğu-Batı Tahlili

Cahid BALTACI

İNSANLIĞIN ilk beşiği ve ilk medeniyetlerin menbaı olan doğu, asırlar boyunca dünyaya ışık saçtıktan sonra batının yükseldiği devirde iç ve dış sebeplerle parlaklığını kaybetmeye başladı. İslâm doğuyu içine alan ve hızla devam eden bu tereddi, kısa zamanda doğunun bütün müesseselerinde kendini gösterdi. Doğuda yine buna en çok dayanabi-

len, şarkın son medeniyetini getirmiş olan İslâm oldu. Fakat zamanın akışı onu da inkızaza icbar etti. Bunun neticesinde İslâm milletleri itikadî, ameli ve siyasi mezhep, tarikat ve cereyanlara ayrılarak bazıları esasta, bazıları da teferruatta birleşemez oldular. Bu hercümerç içinde bazı gruplar, İslâm'ın olmayan bir takım fikir ve inançları da İslâm dünyasına aktarmaktan geri durmadılar. Bunun neticesinde İslâm doğu 19. asrın sonunda varlığını devam ettirme gücünü kaybederek evvelâ küçük küçük devletçiklere ayrıldı ve takiben de batının istilâsına uğradı. Bu istilâ hareketinin bütün doğu ve bilhassa İslâm doğu için en acı yönü sadece askeri bir istilâ oluşu değil, ondan daha çok kültürel bir emperyalizmin oluşudur. Çünkü doğu hareketleri itibariyle askeri bir istilâyı hazmedememekte ve küçük bir silkinişle ondan kurtulmaktadır. Tarihte bunun çok örnekleri mevcuttur. Fakat büyük kitlelerce anlaşılabilmesi güç olan kültür emperyalizminden silkinememek kolay olmamaktadır. Bunun içindir ki, İslâm doğu halâ ondan kurtulamamıştır. Bu ise İslâm'ın fikir ve kültür plânında kendi vatanında esaretidir. Bu, o kadar kötü ve girift bir esarettir ki, bugün onun müdafaası İslâm'ın kendi çocuklarının yapılmakta ve bütün İslâm âleminde camilerin kapıları sonuna kadar açık oldukları halde İslâm, bir türlü sokağa taşamamaktadır.

Bu hareketin doğuda daha çok İslâm dünyasına

yöneltmiş olmasının sebebi ise, İslâm'ın diğer doğu dinlerinden farklı olarak fert ve cemiyetler için hukuki, iktisadi ve sosyal, her sahada bir hayat nizamı getirmiş olmasındandır. Zira emperyalistlerin kalpteki imanla sinegoktaki ibadetten korku ve endişeleri yoktur.

Bugün umumî panoraması bu olan İslâm dünyası, gerilemeye başladığı günden beri acaba hangi kıymetlerini kaybetmiş, hangileri ayakta kalabilmiş ve yeni neler kazanmıştır?

1 — İslâm dünyasında kaybedilen hayati müesseselerin başında din gelmektedir. Din, tamamen kaybedilmiş midir? Hayır. Ancak din anlayışı kısırlaştırılarak İslâm'ın dışındaki dinlere karşı hakim olan bakış İslâm'a yöneltilmiştir. «Din vicdan işidir. Din işi başka, dünya işi başka» felsefesi altında İslâmın sosyo-ekonomik bütünlüğü atılmış ve hıristiyanlıkta olduğu gibi sadece itikat ve bazı ibadetlere inhisar ettirilmiştir.

2 — Dine bağlı olarak gelişen ahlâk müessesesi de ona paralel olarak sukuta yüz tutmuş ve en küçük hayat ünitesi olan aileden, en büyüğünü meydana getiren millet ailesine kadar her müesseseye İslâm dışı ahlâk hulûl etmiştir. Bugün ne baba oğlundan, ne oğul babasından, ne koca karısından, ne karı kocasından, ne hoca talebesinden, ne talebe hocasından, ne patron işçiden, ne işçi patrone, ne memur amirden, ne amir memurdan memnun... İslâm diyarında dışarıdan sokulan ve mahallelerde gizlenen fuhsun sokağa taşması, cinayet endeksinin her gün süratle yükselmesi, sokaklarda kıyafetinden cinsiyetinin tesbiti mümkün olmayan gürûhun durmadan kalabalıklaşmasının en büyük sebebi ahlâk buhranıdır.

3 — İslâm'ın bir bölümünü meydana getiren ve cemiyette her türlü anarşiyi önleyerek nizamı sağlayan hukuk müessesesi de kendi doğrultusunda ge-

rekli tekâmülü gösteremedi ve bir takım baskıların da tesiriyle pek çok İslâm memleketinde yıkılarak, yerini başka hukuklara terketti. Hatta bu vadede o kadar ileri girdi ki bazı İslâm memleketlerinde klâsik Roma ve Anglasoksan hukuklarının öğretilimi yapıldığı halde İslâm Hukuku tarih olarak dahi okutulmaz oldu. Bazılarında ise İslâm Hukukunun sadece ferdiyetle ilgili fıkıh kısmı okutulmakla iktifa edildi. Yeniden bünyeye adepte edilmek istenilen batı hukuku ise, birtakım intibak güçlüklerinden dolayı topluma nizam ve huzur getirmede başarılı olamadı. Bu huzursuzluk ve tatminsizlik bazı İslâm ülkelerinde gizli veya açık bir iç savaşın doğmasına sebep oldu.

4 — İslâm doğuda son zamanlara kadar hukukun bir dahı olarak devam eden ve bugüne kadar müstakil bir kodifikasyonu yapılmayan iktisat da tarihe karışırken, ancak bazı memleketlerde cüz'î bir kısmıyla unutulmadı. Son harplerle dünyaya hakim olan sefalet, iktisadî toplum için en gözde bir müessesese haline getirilirken müslümanlar da bu akıma uyarak yeni iktisadî doktrinlere kucak açtılar. Bunun neticesinde İslâm doğuda kapitalist, karma, sosyalist ve marksist ekonomiye kadar her türlü ekonomik doktrin denenmeye başladı. Fakat ne acıdır ki doğunun morfolojik bünye hususiyeti iyice hesaplanmadan yapılan bu denemeler de doğuya madî refah yerine arası derin hatlarla ayrılan farklı sınıflar, sefalet ve dışarıdan sömürülme getirdi.

5 — İslâm'ın temel müesseselerinden biri olan ve insanlara medenî olma imkânı hazırlayan maarif müessesesi de tarihin sahifelerine karıştı. İlk olarak asr-ı saadette kurulan ve onu takibeden devirlerde gelişerek batıya örnek olan ilim müesseselerinden eser kalmadı. Son nesil, yanlış bir batılılaşma anlayışı ile bu ilim ve irfan yuvalarının hepsini ortadan kaldırırken yerine batı örneğine uygun yeni okullar getirdi. Vaktiyle Gazalileri, Seyyid Şerif Cürcanileri, Ali Kuşçuları, Molla Hüsrevleri, İbn-i Kemalleri ve Ebu's-Sundları yetiştiren bu müesseseler, iç ve dış tesirlerle bu fonksiyonlarını kaybederek doğuyu yıkmaya matuf cereyanların istismar vasıtası olmaya başlamasıyla ıslahı gerekirken, onların yerine kurulanlar da aynı seviyeden başlamaktan kurtulamadılar. Kuruluşundan bu yana tanınmış ilim adamları yetiştiremedikleri gibi, batı veya kuzeyden gelen ve esasta doğuya zat olan yeni cereyanların istismar vasıtası olmaktan da kendilerini koruyamadılar. Batı, Rus, veya Çin kültürü baskısı altında bulunan bu yeni okullar, birçok İslâm ülkesini anarşiye sürüklediler. Hatta bazı üniversiteler memleket güvenliği için büyük bir tehlike haline geldi. Bütün bunlar bize, İslâm doğuda eğitim ve öğretimin de gerçekten iflas ettiğini göstermektedir.

6 — Mazide doğu medeniyetinde önemli bir yeri olan san'at, son devirde asliyetini kaybederek soysuzlaştı. Mimaride Sinan'ı, musikide İtrî'yi, edebiyatta Fuzulî ve Baki'yi, hat sanatında Şeyh Hamidullah, Karahisari ve nihayet Hamitleri son nesil ismen olsun duymaktan mahrum kaldı. Bunların yerine konulmak istenilen batı mimarisi ba-

tı musikisi ve batı edebiyatı doğunun bünyesinde büyük rahneler açtı ve doğu çocuğuna aşağılık duygusunu telkin etti. Böylece doğu estetik duygu ve sanatlardan mahrum kaldı.

Görülüyor ki, İslâm doğu bütün halinde kendi kıymetlerini muhafaza edememiş ve İslâm doğrultusundan hayli inhiraf etmiştir. Yıkılan müesseselerin yerine batıdan veya kuzeyden yenileri getirilmiş ise de bunlar doğunun bünyesine uymadığından bir takım yeni problemlerin ve huzursuzlukların doğmasına sebep olmuştur. Bunların neticesinde de İslâm doğu, gerilikten kurtulamamış ve ileri milletlerle arasındaki mesafe devamlı uzamıştır.

Bütün bunlarla beraber İslâm doğunun bütün halinde iflas etmiş olduğunu ileri sürecek kadar da bir karamsarlık içinde değiliz. Bir kere, geçmişte kendisini en yüksek merhalelere yükselten aslı kaynakları elinde bulundurmakta ve her şeye rağmen onları atmamaktadır. Diğer bir ifade ile İslâm doğu, Mao'nun kültür ihtilâline benzer bir ifnaya düçar olup her şeyini kaybetmemiştir. Saniyen dışarıdan gelen cereyanlar doğu insanını, batı insanı kadar materyalist de yapamamıştır. Demek oluyor ki insan unsuru yönünden büyük ölçüde hala sağlamdır. Diğer taraftan hem madde kaynakları bakımından da doğu hala bakirdir. İyi bir sevk ve idare doğuyu iktisaden çabuk kalkındırabilir. İnang yönünden ise müstesrikleri yanıtacak niteliktedir. Doğuda din batıda olduğu gibi devlet desteği ve güçlü bir organize ile değil, kalplere yerleşmiş sağlam bir iman ve iştiyakla kabullenilmiş bir duygu olarak yaşamaktadır. Dine olan baskılara rağmen...

İslâm Doğunun tesiriyle 19. asırda rönesans ve reform hareketlerini başarmaya muvaffak olan batı, doğunun çöküşünden sonra parlamaya başlamıştır. İslâm'ın bir ilim dini olarak doğduğu asırda Avrupa, ilim ve fikir düşmanı Hıristiyanlığın tesiri altında koyu bir cehalet hatta «Obscurantisme : karanlıkçılık» içinde yüzyordu. Bu taassup içinde ilmi yasaklıyor ve alimleri çok feci şekilde cezalandırıyordu. Hıristiyanlara para mukabilinde cennetin anahtarlarını satan ve günahlarını bağışlayan Kili-se'nin baskısı 15 ve 16. asırlardan sonra batı üzerinde daha da artmış ve çekilmez hale gelmişti. Bu devirde yaşamış ve dünyanın hem kendi etrafında hem de güneş etrafında döndüğünü tesbit etmiş olan Lehli Copernic, bununla kiliseye karşı büyük bir suç işlediğini hissederek kanaatını ölünceye kadar gizlemek mecburiyetinde kalmış ve «De Revolutioibus Orbium Ceelestium» adlı meşhur eseri de ancak 70 yaşında vefat ettikten sonra ortaya çıkabilmiştir. 16-17. asırlarda yaşayan İtalyan alimi Galilée ise Copernic'i teyid eden eserinden dolayı 70 yaşında Engizisyon mahkemesine verilmiş ve Kitab-ı Mukaddese mugayir eser yazdığından dolayı görüşünü mahkeme huzurunda diz çökerek red ve inkâra mecbur edilmişti. Bu ilim adamına yapılan zulüm bununla da kalmadı. Ölünceye kadar bir eve kapatıldı ve Copernic nazariyesine dayanarak kainatta bir çok dünyaların var olduğunu ve bunların ruhunun da Allah olduğunu ileri süren İtalyan filozofu Jordano Bruno da,, Roma Engizisyon mah-

kemesinin kararı ile diri diri yakılarak idam edilmişti.

Mazisi böyle karanlık olan batı, nasıl olmuş da bu durumdan kurtularak ileri bir dünya haline gelmiş ve bugün batıyı ayakta tutan müesseseler nelerdir?

Garbın medenileşmesi, batıların İslâm doğu ile olan münasebetleri neticesinde gerçekleşmiştir. Askeri, siyasi, ilmi ve iktisadi sahalardaki münasebetler Hıristiyan batı üzerinde büyük tesirler icra etmiştir. Milâdın 732 senesinde Endülüs İslâm ordusunun başında bulunan **Abdurrahman el-Kafıkı**, Fransa'daki **Poitiers** muharebesinde haçlılarla karşı karşıya gelirken İslâm medeniyetinin bazı unsurlarını da beraberinde getiriyordu. Keza, 655-782 seneleri arasında Emevilerle Abbasiler İstanbul'u fethetmek için giriştikleri seferlerde yine İslâm medeniyetinin bazı şubelerini Bizansa kadar getiriyorlardı. Bunları müdrük olan bazı tarafsız Avrupa müellifleri, İslâm ordularının o zaman muvaffak olamamalarını Avrupa için büyük kayıp olarak tavsif etmektedirler. Nitekim yine onlardan biri «**tarihten Müslümanları silseniz, ilmi rönesansımız geri kalmış olur**» demektedir.

Diğer taraftan İslâm ülkesinde ilk kâğıt imalâhanesi 794 M. tarihinde **Harun Resid**'in vezirinin oğlu el-Fazl tarafından Bağdat'ta açılırken, yine Müslümanlar bunu 950'de İspanya'ya getirdiler ve oradan da 1102'de Sicilya'ya, 1228'de Almanya'ya ve 1309 tarihinde İngiltere'ye geçti.

Bunların dışında tıp, matematik, fizik, astronomi gibi daha bir çok ilim şubelerinin doğudan batıya nasıl geçmiş olduklarını kronolojik olarak takip etmek mümkündür. Ancak misalleri çoğaltmak tahlilimizin sınırını aşmaktadır. Fakat şunu da ifade etmek zorundayız ki, batı, bir taraftan doğuyla münasebetini devam ettirirken, diğer taraftan eski Yunanı inceliyor ve diğer taraftan da her iki kaynaktan aldıklarını değerlendirerek onlara yenilerini katıyordu. Şu halde batı böyle ciddi bir çalışma ile karanlık devirlerini arkada bıraktı ve 19. asırda sosyal, iktisadi ve sınıf büyük inkılabları başardı. Bunlara muvazî olarak bütün müesseselerini kurdu.

Ortaçağda batı, hıristiyanlığın emrindeydi, son asırda bunu yıkarak ilmin emrine girdi ve pozitif sahada yükseldi. Yani batı, ilmin zaferini ilân ederek dini mahkûm etti. Bunu yapmaya da mecburdu.

Zira Hıristiyanlık tahrif edilerek esnekliğini kaybetmiş ve katı kalıplar içerisine sokulmuştu. Ancak batı, ilme bağlanıp dini geri iterken hiç farkına varmadan materyalizmi doğurdu ve materyalist bir nesli vücuda getirdi. Diğer taraftan batı, ahlâkı dini temellerden uzak bir takım felsefi görüşlere dayandırmakla toplumu, rölatif bazı müeyyidelerle başbaşa bırakarak köklü bir ahlâk müessesesi kuramadı.

Batıda ilim müesseseleri, teşkilâtlı ve metodik çalışmalar yapmakla devamlı olarak batının yükselmesini sağlamakta ve birçok müesseseleri de bunlar ayakta tutmaktadır. Çünkü her müessese için gerekli elemanı bunlar yetiştirmektedir.

Batının asıl başarısı ise sanayi inkılabında meydana gelmiştir. Ancak bugünkü sarhoş neslin bu hamleyi aynı hızla devam ettirebileceği şüphelidir. Köklü tedbirler alınmazsa belki yakın bir gelecekte kurulmuş çarkları bile bu nesil döndüremeyecektir.

Bütün bunlardan sonra netice olarak diyebiliriz ki, doğuda da batıda da yıkılan ve ayakta duran müesseseler mevcuttur. Şu halde doğunun batıdan ve batının da doğudan alabilecekleri müesseseler vardır. Bununla beraber batı doğudan yeni şeyler almaya pek talip görünmüyor. Belki şimdiye kadar aldığından fazlasına bünyesi de mütehammil değil. Ahırsa batı diye bir şey kalmaz, doğunun batıda yeniden doğuşu olur. Binaenaleyh iş doğuya düşmektedir. Yani doğu batıdan bazı şeyler almak zorunda ve durumundadır. Çünkü kendisinden alınan şeylere yenileri ilâve edilmiştir ki, onlar doğuda mevcut değildir. Ancak bu, doğu ile batının sentezi manasına gelmez. Eğer böyle bir sentez yapılmaya çalışılırsa o zaman da doğu diye bir şey kalmaz. Zira doğu ile batı ayrı ayrı bünyelere sahiptirler ve onlar için sentez değil, olsa olsa bir karışım düşünülebilir ki, o da kozmopolit bir topluluktan başka bir şey olamaz. O halde doğu, batı ile olan münasebetinde bunu daima göz önünde tutmalı ve kendisini yok edecek bir senteze girmemelidir. **Meşhur İngiliz şairi Rudyard Kipling**'in şu sözü, şahsi-yetli doğu ve batı için bir ölçü olmalıdır:

«East is East and Wes is West

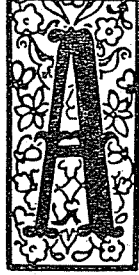
And never the twain shell meet.

Doğu, doğudur ve Batı, batıdır.

Ve asla bu iki şey birbirine mutabık gelmeyecektir.

Allah Fikri Üzerine Düşünceler

ALLAH'ın varlığını tanımak istemeyen bazı kimseler, «Tanrı var değil, var olmaktadır.» derler. Hatta daha ileri giderek, «Tanrı var olmakta iken öldü.» diyenler de vardır. Bununla, «Tanrıya insanın kendi yaratıyor, kendi eksikliklerinden sıyrılmış bir varlık kavramı hayat ediyor; özlediği mükemmelliğin, kusursuzluğun, güçlüğün v.b. nin bir örneğini kafasında çizip ona ALLAH-TANRI adını veriyor.» demek istiyorlar.

Bu fikir bize, bugün tartışmasını hatta belki daha doğru bir deyişle kavgasını yaparken birbirimize girdiğimiz daha başka birçok fikirler gibi BATT'dan aktarmadır. Gene bilindiği gibi Batıda, Rönesansla; REFORM'la birlikte KİLİSE'ye karşı bir savaş başlamış; bu savaş gittikçe gelişerek 19 uncu yüzyılda en yüksek seviyesini bulmuştur. Kiliseye karşı gittikçe kızışan savaşın, biriken hırs, öfke ve kinin etkisinden bir takım Batı düşünürleri kurtulamamış; aşırı tepki yüzünden ALLAH-DİN ile kiliseyi bir, özdeş görmüşlerdir. Bundan ötürü Kilise ile birlikte dini de yıkmak gereğine inanmış, yıkmaya yollarını aramışlardır. Çünkü kendilerini dini anlamak, değerlendirmek değil ona karşı çıkmak, savaşmak ve yıkmak zorunda sandılar. Kiliseye karşı savaşla dine karşı savaşı birbirinden ayıramadılar. Oysa Allah-din fikri Kiliseden, Hıristiyanlıktan önce var olduğu gibi, Kilise günün birinde yıkılsa, ortadan kalksa, ondan sonra da var olacaktır.

Batı düşünürününün Kiliseye karşı savaşından öğrendiklerini Türkiye'ye ve İslâm dünyasına uygulama yollarını arayan bazı Türk düşünürleri de, bizde karşı çıkacak Kiliseninkine benzer bir teşkilât bulunmadığından, dini, özellikle de İslâmiyeti gericilik, tutuculuk ile bir, özdeş görme, bu yoldan dine ve islâmiyete karşı çıkma yollarını aramışlardır. Bunların arasında Osmanlı Devletinin yıkılışını bütünüyle dine, dinde gericiliğe, tutuculuğa bağlayacak ölçüde dar bir görüş çerçevesi içinde kalanlar bile vardır.

«Tanrı gittikçe, yavaş yavaş varolmaktadır.» diyenler, insanlığın en önemli, yani manevî gelişmesini, bu gelişmenin oluşumunu tersden gören, en az yüzyıl geride kalmış bazı yazarların etkisinden kurtulamayan, onlardan beriye gelememiş kişilerdir. «Bilgisi arttıkça kişiyoğün daha mükemmeli özelemiştir, böylece giderek her şeye kaadır, tek Tanrı varolmuştur.» diyenler, bazı kültür ve toplumlarda görülen bu oluşumu ters yönden yorumlamışlardır. Aynı oluşumu, bu gelişmeyi öbür yönden izah daha doğru, akla daha uygundur. Önceleri, çevresindeki tabiat ve evren olayları karşısında şaşkına dönen bilgisiz, güçsüz insan, Yüce Varlığın mucizelerini parça parça yer yer görmüş, bunların üstündeki Varlığın, Yaratanın kendini kavrayamamış.. Tanrının hikmetinden bir belirti taşıyan her şeyde, bir ulu ağaç, bir nehir, sevdiği ya da korktuğu bir hayvan v.b. de O'nun kendisini gördüğünü sanmış. Bilgi yetmezliğinden, henüz vakti gelmediğinden böyle olmuş, ancak çevresini daha iyi tanıdıkaça, tabiat ve evren olayları ile ilgili bilgisi arttıkça, Allah'ın yüceliğinin, kudretinin belirtilerini, yarattığı evreni, kâinatın kişide şaşkınlık ve alabildiğine derin bir saygı uyandıran görkemini, düzeninin inceliğini, bulanık da olsa, bütün olarak kavramasını sağlayacak bilgi seviyesine eriştikten sonradır ki, bazı toplumlarda, Allah fikri bütünüyle insanoğluna gönderilmiş, verilmiştir. Böylelikle bütünlük ve vahdeti (birliği) kavramağa başlamıştır.

Bazı toplum ve kültürlerde buna benzer bir gelişme görülmekle birlikte, Kaadiri Mutlak'ı, bütün vasıfların en iyi, en mükemmelini toplayan Yüce Varlığı ruhunda ve vicdanında sezmesi için ille de böyle bir gelişmeyi beklemesine ihtiyaç yoktur. (beklemesi gerekmez). Demek istiyorum ki Yüce Varlığı, Allah'ı sezme, içinde duyma, bu duygunun kişi içinde ve toplumda uyandırılması, insanın tabiatındaki tecrübelerine bağlı değildir. Doğrudan doğruya, tabiatın ve tabiat olaylarının yüzlerce, binlerce yıllık aracılığı olmadan da gelebilir, kendi içinde ve çevresinde ALLAH'ı hissedebilir.

Sabri AKDENİZ
Yüksek İslâm
Enstitüsü
Öğretim
Üyesi

Bazı ders kitaplarında ve başka kitaplarda çocuklarımıza tekrarlanıp duran, birçok aydının da kafasında yer etmiş, en az yüzyıllık bir DİNİN GELİŞMESİ hikâyesi vardır. İlk çıkışı Hegel'e kadar uzanan bu hikâyeyi ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında ilim kılığına sokmak için epeyi uğraşıldı, İngiliz bilgini Frazer'in elinde de son şeklini aldı. Ancak, varılan sonuçlar dağınık, iyi yorumlanmamış bilgilere, eksik verilere dayanıyordu. Daha çok İbrani-Grek-Hıristiyan geleneğinin kültür gelişmesi örnek olarak gözönünde bulundurulmuş, üstelik daha önce de belirttiğimiz gibi, Kiliseye karşı açılan savaşın etkisinden de kurtulunamamıştı.

Sözünü ettiğim DİNDE GELİŞME hikâyesi kısaca şöyledir: İnsanoğlu din çağına girmeden önce bir büyü-sihir çağı geçirdi. Daha sonra sihir yerini dine, büyücü de din adamına bıraktı. Bu hikâyeyi destekleyecek yeter delil yoktur; salt Hegel'in muhayyilesinin uydurmasıdır. Burada hükmü ben vermiyorum; yalnızca Batı araştırmacılarının dediklerini aktarmakla yetiniyorum.

İngiliz bilgini E. B. Taylor ve öğrencisi Frazer'in geliştirdiği daha ayrıntılı, bilim kılığı giydirilmek istenen şeklinin özeti de şöyledir: Kişioğlu rüya, hastalık, ölüm, gökyüzü, güneş, ay, yıldızlar, çeşitli tabiat olaylarına bakarak ve bunlara yanlış manalar vererek, tabiatın her köşesini ruhlarla doldurdu. Bunlar insanlara ya da hayvanlara benziyor, onlar gibi davranıyorlardı. Tabiatın her köşesini dolduran bu ruhlardan çok Tanrılı dinler oluştu. Meselâ «ağacın bir ruhu olması yerine zamanla umumî bir Orman Tanrısı tasavvur edildi.» Bu çok tanrılı dinden daha ileri bir genelleme ve tecrid ile Tanrılar tahtlarından indirildi, yerlerine Tek Tanrı getirildi: Yerin ve Gögün Tanrısı... Böylece bütün tabiatın her köşesini dolduran ruhlardan çok Tanrı, ondan da tek Tanrı kavram ve inancı gelişti.

Gene bu gelişmeci görüşü benimseyen başka bir takım yazarlar da Tanrı kavramı kaynağının hayattayken saygı duyulan, korkulan ölülerin, ATALAR'ın ululaştırılması, tanrılaştırılması olduğunu ileri sürerler.

Çağımızın daha ileri araştırmaları bu gelişimci görüşün gerçeğe uymadığını, olgularla teyid edilmediğini göstermiştir. Bir kez babası, atası diye gösterilen büyücü ile din adamı, (ikisini birden temsil eden kişilerin görüldüğü bazı ilkel toplumlar bulunsa da) çağımızda en ileri diye bilinen toplumlarda bile yanyana bulunmaktadır. Görevleri, yaptıkları işler de ayrıdır. Her şeye Kaadir Yüce Allah fikrinin de gelişmiş dediğimiz toplum ve kültürlerle inhisar etmediği görülüyor. Meselâ bugün yeryüzünün en ilkel toplumlarından olan bazı Avustralya yerlileri ruhlara, atalara, tabiatın belli kesimlerine hükmeden Tanrılara tapmıyorlar. Taptıkları varlıklar daha çok günlük işlerden uzak olup uruğun, boyun türesinin timsali ve koruyucusudurlar. Törenin kuralları her şey hâkim olan Yüce Varlıktan geldiğine inanılıyor. Bu eşsiz, biricik Varlık da tabiatüstü güç ve iradenin kendisidir. Ondaki öncesi yoktur, cömerttir, iyiliğin, doğruluğun getiricisi, koruyucusu, toplum düzenini sağlayan yasaların, adaletin başlatıcısı, desteği onları kuşaktan kuşağa, nesilden nesle aktaran gene O'dur.

Doğu Afrika'da Nuerlerin bir topluluğunda Tanrı saf, arı bir ruh olarak görülür ve «her yerde hâzır ve nâzır» olduğuna inanılır. (İslamiyetin etkileri bu bölgeye ulaştı mı, araştırmaya değer.) «Tabiatta, kültürde, toplumda ve insanda her şey Tanrı öyle yarattığı için şu ya da bu biçimdedir.» (1)

Ancak hemen şurasını belirtmeliyim ki yeryüzünün çeşitli bölgelerinde yavaşlayan bu ilkel toplumların Yüce Varlığı sezisi, kavrayışlarını, onunla ilgili inançlarını, çağımız insanının din anlayışı, özellikle Kur'an-ı Kerim'in getirdiği ALLAH kavramıyla bir, ona eş tutamayız. İkel toplumun tek Yüce Varlık kavramı da kendine göredir. Müsaadenizle, deyiş, yerinde mi bilemiyorum, sadece mecazî anlamda bir benzetme deniyorum, kişinin dini nasıl kendi manevî, ruhî boyu ölçüsünde ise toplumların dinleri, dinle ilgili olarak kullandıkları, benimsedikleri kavramlar da kendi boyları ölçüsündedir. Bununla birlikte, bu ilkel toplumlarda görülen Yüce Tanrı kavramının seviye ve kapsamı ne olursa olsun, yukarıda da belirttiğim gibi, öyle anlaşılıyor ki dinde gelişmesi

(1) History of Religion, E. O. Parnes.

görüş hayalidir, eksik verilere dayanan sakat bir genelleme ile varılmış bir sonuçtur, gerçeğe, görülen olgulara uymamaktadır.

Ondokuzuncu yüzyıl Batı düşünürlerinin bir takımının Kiliseyle savaşırken din ve Tanrıya da başkaldırmalarında insanın kendi ruh yapısından gelme bir etken daha vardır. İnsan ruhunun bu özelliği başarı karşısında kullanması, denetimi ve istikamet verilmesi güç bir tepki ve davranıştır. Kişioğlu başarıdan her zaman büyük bir sevinç duymuştur. Doğrusu, bazı düşünürlere göre, en büyük sevinç, mutluluk kaynağı, hatta ruh sağlığının temeli de başarıdır. Ne var ki, başarı ile başarımın verdiği sevinç ile birlikte birçoğuna kibir de gelir. «Başı döndü, şöret başını döndürdü.» deriz. Kişi sağduyusunu yitirmiş, davranışlarında ölçüyü kaçırmış, bir bakıma insanlığından çıkmış, uzaklaşıyor, demektir.

19 uncu yüzyılda Avrupa tabiat, fizik bilimlerinde, alet yapımında büyük ilerleme ve gelişmeler gösterdi. Daha önce görülen ve bilinenlerin yanında çok büyük, kıyas kaldırmaz bir atılım olan bu başarılar bir takım düşünürlerin de başını döndürdü. Birdenbire kişi kendini her şeyin üstünde, her şeye gücü yeter, kendi kendine yeter görmeğe başladı. Nietzsche'nin sözleri bu Tanrıya başkaldırışın en şiddetli, en keskin ve kesin ifadesidir: «Kişinin kendi üstünde (tabiatüstü) bir kuvvete inanması, güçsüzlüğün, sefaletin, düşkünlüğün zaferidir.» Bu yola sapan, kibirinin ağıyla çevrilen Nietzsche, farkında olmadan kendini bencillige, manevi yalnızlığa mahkûm etti. Gerçekte kendi güçsüzlük ve ruh sefaletinden korkuyordu. Netekim bu ruh sefaletinin yükünü çekemedi; ağırlığı altında ezildi, yıkıldı; sonunda delirdi, tamarhanede tamamladı ömrünü.

Tarih boyunca kimin, hangi toplumun başarıdan başı dönmüş, kibire kapılmışsa, İnsanoğlu ne zaman büyüklenmişse cezasını çekmiş; ne zaman kendini Hakkın, Allahın kulu bilmiş, karşılık beklemeden hizmete adanmışsa, mü-kâfatını elde ettiği başarı, erdiği huzur ve mutlulukla görmüştür. Bütün dinler, özellikle İslâm, kibire karşı çıkmış, günah saymıştır. Kibiri kişiyi dinden ve Tanrıdan uzaklaştırır, bencillige sürükler. Kibiri yüzünden Tanrıdan uzaklaşmakla bencilliğine yenik düşen kişi kendi kendini yalnızlığa, mutsuzluğa mahkûm eder, özgürlüğünü de yitirir.

Şimdi insanoğlunun Tanrıya içinde duyamaz olmuş birçok çocukları milyonların içinde yalnız, yapayalnız, kimsesiz, mutsuzdur. Ordan oraya, başıboş, gayesiz sürüklenmekte, boş değersiz, yavan günler geçirmekte, bir takımı da bu boşluktan, yalnızlıktan kurtulma çabasıyla yıkıcı, kötü eylemlere girişerek İnsanoğlunun bu yalnızlığını, kimsesizliğini, mutsuzluğunu daha da artırmakta, derinleştirmektedirler. Tanrıdan uzaklaşanların sayısı arttıkça milyonlar içindeki yalnızlığımız da büyüyor.

Geçenlerde bir üniversiteli kız öğrencimiz:

— Arkadaşlar uzun mantomu ilk gördüklerinde bana kızdılar, ama 250 liraya çıktığını söyleyince kızmaktan vaz geçtiler, dedi.

— Evet, dinimizde de israf haramdır, dedim.

— Ben din bakımından değil halkın sırtından para harcadığı, başkalarının hakkı olduğu için böyle düşünüyorum.

— Demek ki ikimiz de ayrı yollardan bir yere varıyoruz. Ben Allahın emri olduğu için, siz de bazı kimseler öyle söyledikleri, öyle düşündükleri, siz de buna inandığımız için israfı doğru bulmuyorsunuz. Yani ben Tanrının, Hakkın yolunda, izindeyim, siz de bazı kulların ardında, izindesiniz.

Şurası kesin bir hakikattir: Allahtan uzaklaştık mı özgürlüğümüzü, hürriyetimizi de yitirmeğe başlıyoruz. Artık bilerek veya bilmeyerek doğrudan doğruya tanıdığımız veya tanımayıp fikirlerini içinde bulunduğumuz ortam ve havadan kaptığımız bir veya birkaç kulun izinde, onların kölesi oluyor, onlara kulluk etmeğe sürükleniyoruz. Dinimizin doğru bulmamasından başka, bu davranış insan haysiyetine de bilmem ne denli yararır!..

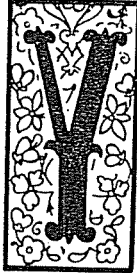
İslâm kulun kula kulluk etmesini yasaklamıştır. Bu yasak özgürlüğümüzün, hürriyetimizin korunması yalnızca HAK'ka kul olmamızın, O'na hizmetin sağlanması içindir. **VE ALLAHA KUL OLMAKLA KULA KUL OLMAK ARASINDAKİ FARK NE BÜYÜKTÜR!..**

(Bana bu yazıyı yazdıran ALLAH'a şükürler olsun.)

İktisat

FAİZ-BANKA ve İSLAM

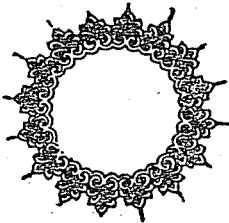
Mustafa COŞKUN

İRMİNCİ asrın ilmî keşifleri servete dayanmaktadır. Astronomi sahasında ulaşılan merhaleler ve feza araştırmalarında elde edilen parlak neticeler, büyük yatırımlarla elde edilmiştir. Bir uzay aracı için milyonlarca dolar sarfedilmektedir. Askerî ve ilmî sahada her faaliyet devletin iktisadî durumuyla yakından alâkalı bulunmaktadır. Bilgiyi pratik hayata tatbik imkân verecek servet bulunmadığı müddetçe bilgi, devlete büyük bir itibar kazandırmaktadır. Bunun aksi de aynı neticeyi verir. Bir memleket zengin olabilir; fakat zenginlik kaynaklarını verimli hale getirebilmek için bilgi ve bu işleri planlayacak fikir adamına sahip değilse, bu memleketin de sömürülmeye değer kıymetinden başka, —diğer milletler nazarında— bir kıymeti yoktur. Bazı Arap memleketleri gibi.

Bugün Almanya, Amerika ve Rusya'nın elde ettiği ilmî ve ekonomik güç, elbette bu devletlerin her iki kuvvete de sahip olmalarındandır. Yani zengin ve bilgili olmalarındandır. Memleketlerinin her sahasına işletebilecek ve pratik faydaya sokabilecek plâncıları ve iktisatçıları vardır. Alman Markı değer kazanıp yükseliyorsa değerli iktisatçıların ve sağlam bir ekonomi düzeni sayesinde. Amerika aya insan gönderiyorsa ilim adamları ve zenginliğinin sayesinde.

Şu halde Feza Çağında servetin önemi çok büyüktür.

Servet, ilmi keşiflere imkân sağlıyor, devletin itibarını artırıyor ve dünya mukadderatında söz sahibi ediyor.

Servet sahiplerinin sosyal hayattaki durumları da farklıdır. Devlet ve milletler için düşündüğümüz faide ve gıkarları zengin kişiler için de düşünebiliriz. Dünya nimetlerinden istediği gibi faydalanması bir tarafa, cemiyetteki itibarı da yüksektir. Bilhasa ahlâk kurallarına uygun bir hayat süren zenginin manevî alandaki hazzı, çok büyüktür. Meşru' yollardan kazanç temin eden ve servetini iyi yerlere sarfeden zengin, elbette kalb huzuru duyacaktır. Fakirin ihtiyacını istismar etmeden kâr eden tâciden daha mes'û' kim olabilir?

Fakat bugün, ticarî hayatta ve servet kazanmada — islâma göre— meşru' olmayan bir muamelenin umumileştğini görmekteyiz. O muamele de FAİZ'dir. Faiz, âdeti ticarî hayatın temel taşıymış gibi görülmektedir. Zamanımız ekonomisinde bir esas olduğu iddia edilmektedir. Faizsiz ne yatırım yapılabilir, ne krediler işler, ne de ihtiyaç sahipleri borç bulabilirler. Şayet faiz kaldırılırsa ticarî hayat felce uğrar.

İşte bunun gibi bir takım iddialarla faiz, iktisadî hayatta bir geçer akçe gibi piyasaya sürülmektedir. Zihinlerde faizli muamelenin meşruluğu hususunda bir inanç uyanmaktadır. Halbuki İSLÂM, faizi haram kılmıştır. Hem de en şiddetli bir tahrim ile yasaklamıştır. Bunun için konumuzun ehemmiyeti büyüktür. Sadece «İslâm, bunu men etmiştir; binaenaleyh faiz alınmaz-verilmez» demek

yeterli değildir. İslâm'ın faizsiz doktrinini hayata tatbik etmeye imkân veren yolu bulup göstermek en isabetli bir yol olacaktır.

BİR tarafta hayatta tatbikatı olmayan ve (yasak) hitabı sadece duygularla kalan İslâm'ın emri, diğer tarafta da ekonomik hayatta tatbikatı görülen ve menfaat gruplarının telkinleriyle meşruiyet kesbeden faizli düzen. İslâm'ın emri HAK değil midir ki, faiz Müslümanlarca alınıp-veriliyor? Yahut faiz, iktisadî düzende bir esas ise neden İslâm Dini, insanlar için faydeli bir muameleyi men etmiştir? İşte, bir takım şüpheler... Köklü bir bilgiye ve imana sahip olmayan kimse, zihnini bu istifhamlardan kurtaramaz. Zihinlerden bu istifhamı silecek bir yol göstermek gerekecek. Bu da kolay olmayacaktır. Bundan dolayı mevzumuz önemlidir. Ekonomi ilimlerinin kafalara yerleştirdiği: (*Faiz meşrudur, meşru olmayan ribadır. Faizin yasak olması yalnız duygularla ilgilidir*) gibi iddiaları zihinlerden sökmek elbette kolay olmaz. Zira bugün, faizin yelinden —az çok— herkes etkilenmektedir. Fakat zamanla insanlık, Kur'an'ın faizsiz düzenine inanaacaktır. Zaten son yıllarda faiz oranlarında bir düşüş görülmektedir. İnsanlık faizin zararlarını en az hadde indirmeye gayret etmektedir. Bu husus Ömer Rıza Doğrul faizle ilgili Bakara Suresi 276 ncı âyeti açıklarken şöyle demektedir: «Bu âyet-i Kerime, Kur'an'ın mucizeleri arasındadır. Çünkü medeniyet ilerledikçe O'nun hükmü yerine gelmekte ve insanlar

Riba (faiz) nm seyyie (kötülük) lerinden kurtulmaya bakmaktadırlar. Devrimizde bunu âyan beyan görmekteyiz. Çünkü gidiş, herkesin azamî kolaylıkla ve asgarî faizle para bulmasına doğrudur; ve bir gün gelecek faiz büsbütün ortadan kalkacak ve insanlık bu yükten büsbütün kurtulacaktır » (1)

Bu seri yazılarımızda güvenilebilir eserlere ve ilim erbabına müracaat ederek şu konuları ele alacağız:

1 — İslâm'a ve İktisat ilmine göre faizin izahı, tarih boyunca faiz, Hıristiyanlık ve Yahudilik'de faiz;

2 — Faiz hakkında teoriler;

3 — İslâm'a göre faizin kısımları: (Nesie ve Fadl (fark) Faizi) gibi;

4 — Ticarete faizsiz değişim yolları; ne zaman faizli borç alınabilir;

5 — Ayet ve Hadis-i Şeriflerle Faiz;

6 — Bankalar ve Faizsiz Bankalarla ilgili bazı öneriler;

Başlıklarını verdiğim bu mevzular çok önemli konulardır. Hiçbirini kendi gücümle yaptığımı ve yapacağımı iddia edecek değilim. Çeşitli eserlerde faiz hakkında verilen bilgilere dayandım. Kasıt olmaksızın çıkacak hatalarımda beni doğru yola yola çağırmanızı hasseten reca ederim.

Evvelâ faizin kelime manası üzerinde duralım:

Faiz, (ف . ي . ص) harflerinin teşkil ettiği, (fâda) fütünden ism-i fail'dir. Lügat

(1) Tanrı Buyruğu, c. I; s. 101; 269 uncu dip not.

manası çoğalışp akmak, yayıl-
mak demektir (*فاض الماء*)

= su çoğalışp aktı) denir. Masterları da taşyp döktül-
mek, şayı' olmak, müntesir
olmak manasına gelir.

Faizin İngilizce karşılığı
(interest) kelimesidir. Pars
Tuğlacı bu kelimeye şu kar-
şılıkları vermiştir.

İnterest: menfaat, alâka,
kâr, gelir, faiz, hisse, kulla-
nılan paranın geliri, kirası
ve semeresi, alacaklının borç-
ludan istemeye hakkı olduğu
bir vaz; hak. (2)

Diyebiliriz ki, faiz, esas
para üzerine ilâve edilen ve
karşılığı olmayan fazlalıktır.

MODERN İKTİSADA GÖRE FAİZ

1 — «Faiz, sermayenin
gördüğü iş mukabilinde öde-
nen bir fiattır» (3)

2 — «Faiz, istihsale işti-
rak eden kapitalin bu fonksi-
yona mukabil aldığı payı-
dır» (4)

Faiz kelimesinin Arapça
karşılığı Riba'dır. Riba

رِبَا

harflerinden meydana gelmiş
bir mastardır. Lügat manası
itibarıyla gelişmek, yüksek,
ziyade fazla olmak demektir.

Ö. Nasuhî, Riba kelimesi-
nin manası hakkında şöyle
demektedir: «Riba, lügatte
ziyadeleşmek, fazlalaşmak
demektir. Faiz denen mua-
melenin adı olmuştur. Mama-
fih riba tabiri lisan-ı Şeriat-
ta faizden eam (daha umu-
mî) dir.» (5)

Riba tabirinin faizden daha
umumî olmasının sebebi şu-
dur: Faiz, bugünkü ticarî iş-

lerde sadece para üzerinde
konan fazlalıktır. Yani nakit
para ile ilgilidir. Halbuki ri-
ba, esas kapital üzerine ilâve
gibi ölçülen ve tartılan cins-
ler karşılığında alınan fazla-
lığı da içine almaktadır. Me-
selâ: 100 lira ödünç veren bir
kimse bir sene sonra borçlu-
dan 110 lira geri alsa, almış
olduğu bu 10 lira fazlalığa
faiz dediğimiz gibi, riba da
diyebiliriz. Nakit para ile il-
gili bu faize, Şeriat dilinde
Nesie (geriye bırakma) faizi
denir. Riba kelimesinin ifade
ettiği bir de Fadl (fark) fai-
zi var ki, ölçülen ve tartılan
cinsler üzerinde cereyan eder.
Bugünkü ticarî hayatta an-
laşılan faiz, ribanın bu çeşi-
dini yani fadl faizini ifade
edememektedir. Fakat riba
denilince hem faizin bugünkü
anlamını, hem de ölçülen ve
tartılan cinsler üzerinde ce-
reyan eden fark (fadl) fai-
zini anlamış oluruz. Riba,
cins; fark ve nesie faizi de
cinsin içersine giren cüzler-
dir. Şu halde Ö. Nasuhî Ho-
camızın «Riba tabiri, Lisan-ı
Şeriatı faizden eamdır» de-
mesi, hiç bir zaman: (yüzdesi
kat kat olursa riba, az olur-
sa faiz olur) anlamını ver-
mez. Zira Kur'an-ı Kerim'de
riba haram kılınmıştır. Ha-
ram kılınan riba içersinde,
faizin bugünkü anlamı da
vardır. İşte bu sebeple riba,
faizden daha umumîdir. Kı-
sacası bir Arap faizin iki çe-
şidini de RİBA kelimesiyle
anlar ve anlatır.

FAKAT bir İngiliz ribayı
başka, faizi de başka kelime
ile ifade eder. Riba'nın İngi-
lizce karşılığı (usury) keli-
mesidir. İktisadî ve Hukukî
Terimler Sözlüğü'nde USURY
kelimesine «mürabaha, tefe-

cilik, faiz ve fahiş faiz» kar-
şılıkları verilmiştir.

İktisatta Usury, bilhassa
kanunun müsaade ettiği had-
lerden yüksek, aşırı faiz had-
leriyle ödünç para verme ma-
nasına gelir. Şu halde faizin
karşılığı olan «Interest» ke-
limesi de hükümetin tesbit
ettiği hadler dahilinde para
ikraz etmedir. Hükümet en
makul faiz oranını tesbit edi-
yor; ticarî müesseseler de bu-
na göre faiz alıp veriyor. İş-
te bu Interest'tir.

Bu anlayışa bizim şu itira-
zımız olacaktır: Faiz oranı
için makuliyet fikri zamana
ve zemine göre değişmekte-
dir. Bugün makul görülüp
tesbit edilen faiz haddi, yarın
ya az görülüp çoğaltılacak
veya çok görülüp azaltıla-
caktır. Meselâ: bir zamanlar
% 50 veya % 40 olan faiz
oranı çok makul karşılanır-
ken bugün aşırı bulunmakta-
dır. Şimdi % 6-9 nisbetindeki
faiz haddi, normal karşılanı-
yor. Fakat umumî temayül,
faiz oranlarını % 1-2'ye in-
dirmeye doğrudur. Şu halde
makuliyet fikri zamana ve
hatta mekâna göre değişmek-
tedir. Elimizde hiç değişme-
yecek şekilde tesbit edilmiş
bir faiz tabanı olmadığına
göre, aşırı veya normal faiz
haddini ayırmaya imkân yok-
tur. Atının kıymetini ölçmek
için bir mihenk taşı vardır.
Altın bu taşa vurulunca aya-
rı anlaşılır. Fakat faiz oranı
için bir mihenk taşı yoktur.
Şayet elimizde böyle bir ayar
taşı olsaydı faiz oranını bu
taşa vururduk; normal veya
fahiş olup olmadığını anlar-
dık. Olmadığına göre, inte-
rest (faiz) i ve usury (riba)
yı ayırmaya da imkân yok-
tur.

Denilebilir ki, «Bizim mi-
henk taşımız, aklımız ve vic-
danımızdır». Biz de deriz ki,
akıl anlayışı zamana göre
değişmektedir. Nitekim eski
İspartalılar hırsızlığı —akıl-
larınca— bir nevi açık gözlü-
lük sayıyorlardı. Akıl sahibi
fakirken faizsiz ödünç ver-
meyi insanî bir hareket sa-
yarken zengin olunca: «Faiz,
ödünç verdiğim paranın kira-
sıdır» der, işi niçinden çıkar-
sıdır» der, işin içinden çıkar-
verir. Vicdana gelince: ihti-
yacı, şahsî menfaata alet
eden kimsede vicdan olup ol-
mayacağı şüphelidir.

İslâm Dini, faiz oranını sı-
fir olarak tesbit etmiştir. Bu
oran hiç bir zaman değişme-
yeceği için akıl sahiplerine
bir mihenk taşıdır. Bütün ö-
dünç vermelerde faiz taban
ve tavanı % sıfır'dır. *Bu
hadden fazla olan her fazla-
lık RİBA'dır.*

Selâmet Yolları isimli ese-
rinde Muhterem Hocamız Ah-
met Davutoğlu Riba'yı şöyle
anlatır: «Riba, şiddetle yasak
edilmiş fasit alış-verişlerden-
dir. Lügaten manası ziyade

demektir. Nitekim Hak Ta-
alâ Hazretleri:

فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَّتْ

== Onun (yerin) üzerine suyu
indirdiğimiz vakit yükselir ve
kabarır (6).

.... buyurmuştur ki, yükselip
kabarmak yerin üzerine bir
ziyadedir.

Fukahanın ıstılahında ise:
bir cinsten olan iki bedelden
birine yapılan karşılıksız zi-
yadedir ki, bugün buna faiz
diyoruz.» (7)

Fukahanın (İslâm Hükuk-
çuları) tarifinden de anlaşıl-
ıyor ki, riba bugün, bizim
faiz dediğimiz muamelenin
ta kendisidir.

İslâm Ansiklopedisinden
aldığımız aşağıdaki maluma-
tı da verdikten sonra faiz ve
riba diye bu muameleyi ikiye
ayırmanın lüzumsuzluğu or-
taya çıkmış olacaktır.

«Riba, artma çoğalma de-
mek olup tabir olarak murab-
ba ve faiz, bir de yapılmış bir
hizmet karşılığı olmaksızın,
umumî bir tarzda, her çeşit
gayr-i meşru' nakdî kazanç

manasına gelir. Riba bir de
tartı ve ölçülü olan bir mal,
aynı cinsten daha fazla bir
mal ile, karşılığı olmaksızın,
peşin olarak veya veresiye
değişmektedir.» (8)

Bu hususta son olarak şü-
nu söyleyelim: Bugün anla-
dığımız manada faizi, Riba'-
dan başka bir şeymiş gibi
göstermek muterizler için bir
taviz kapısı açmaktır. Çün-
kü onlar, İslâm Dini'nin Ri-
ba'yı yasak ettiğini, faizi ya-
sak etmediğini iddia ederler.
Böylece kendileri Allah-ü
Zülcelâlin haram hududun-
dan kurtardıklarını zanne-
derler. Halbuki faiz, ribanın
iki kısmından bir kısımdır.

(2) İktisadî ve Hukukî Terim-
ler Sözlüğü.

(3) İktisat Dersleri, c: II, s.
245.

(4) İktisat ve Ticaret Ansik-
lopedisi, c: 4, s. 246.

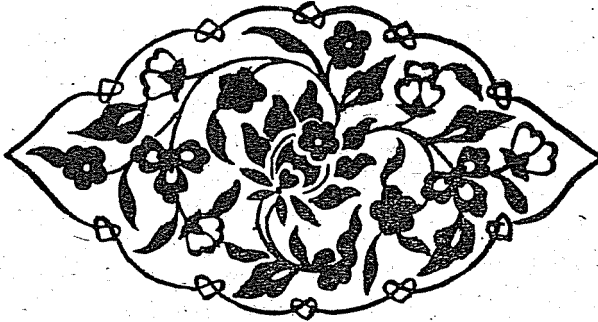
(5) Kur'an-ı Kerim'in Türkçe
meal-i alisi ve Tefsiri; c. I, s. 294.

(6) Hac Suresi; a: 5; Fussilet
S. a: 39.

(7) Selâmet Yolları; c: 3;
s: 70.

(8) İslâm Ansiklopedisi; Ri-
ba maddesi.

★ Gelecek yazımızda, Tarih
Boyunca Faiz, Dinlerde Faiz.

HİKÂYE

Lütfen Çocukları Öldürmeyiniz

URMUŞLAR, vurmüşlar.» Kimseyi dinlediği yok, ekme parası ne, biliyor artık ve gazeteleri çiğneyerek bağıyor. Birincisi bunu duyunca telâşını belirtmek için, sanki önceden duyduğu haber üzerinde, şimdi sadece tecessüs ediyor olduğunu bastıra bastıra anlatmayı yüklediği bir tavırla — AMA NİÇİN? — diyor, öğrenmek istediğinin asıl bu olduğunu, yoksa haberi herkesten önce duyma bahtiyarlığına ermiş bulunduğunu eklemeyi ihmal etmiyor. Çocuk onu — ÇOK BENCİLSİNİZ BAYIM — dedirtmek istediği yangözleriyle süzerek uzaklaşıyor. Bu arada olay yerine gelen ikincisi ilkin dinlenmeyi mi yoksa yorgun argın sormayı mı tercih etmek konusunda kısa bir kararsızlıkla boğuşuyor, (Boğuşuyor evet, çünkü bu ikincisini olay hayli ilgilendirecektir.) sonra tam soluğu kesilirken de sorup soramamanın denenebileceği ele geçmez bu fırsatı değerlendirme isteğine yenilerek — AMA KİM? — soruyor. Hayır çocuk uzaklaşmamıştır. Yalnızca geniş bir kavis çizerek, bu gizgiyi özellikle çağrısının yankılarıyla da derinleştirerek dönmüştür. Bütün amacı, ona, ilk ve en güzel bakmayı becerenin, hem korkusuzca ve cesurca, kim olduğunu yani bu erkekçe işi kendisinin becerdiğini anlatmaktır çevresine. Çevresi, üçüncüsünün tumturaklı bir — AMA NASIL? — sorusunu sorarak yaklaşması ve hiç iğrenmeyen tavırlar takındığını en doğrusu takınmağa hevesli olduğunu, alt dudağını sağa doğru bükerek kanıtlamağa çalışmasıyla hayli kalabalıklaşmıştı. Birincisi, ikincisi ve üçüncüsü çoktan ortak ve fakat bilingsiz figürlerle etrafında dönüyor, bu anlamsız âyini kuruyorlar. Çocuk ve O, âyinin tam ortasında “deviren”le “devrilmiş”i temsil ediyor gibiler. Çocuk elbette katılmıyor, âyinlerle mâyinlerle oralı değil. Bu kez öyle çığırta ve yırtıcı da değil hatta bir dördüncüsüne müjdeleme isteği de taşımayarak, içine, yalnız kendine, bütün neden, niçin ve nasıllarını peşpeşe bir sıra virgülle ayırıp ona, o kelimeye birleştirerek fısıldıyor lâkin soruyor sanırsınız: «Vurmüşlar.» «Açılın pis düzensizler.» bu bir memur. Tabii bunu dördüncüsü sayamayacağız. Çünkü biz hep o sayı sıfatlarıyla bazı durumları tanımlarken, tanımlarımızın kapsamına yalnız “insan” ı almıştık.

Çocuk durmadan kan boşaltıyor. Karnı şişiyor. Birincisi hala eski bir külhanbeği, alışkın gözlerini ayıramıyor ve kimbilir şimdi hangi meydana kendi leşine kargalanıyor. Dudaklarının ucuna bir tükürük geliyor, bir tükürük geliyor, sonra arkasına dönüp usulcana ve usta bir boşalmayla kusuyor.

Ellerini bir türlü ceplerinden çıkarmadığı ve kaç dakikadır aldığı başlangıçtaki tavır tek hareketle olsun bozmadığı ya da değiştirmedeği nede niyle ikincisinin durumu fazla bir açıklama yapmıyor bize. Fakat sanırım bu adam üzülmek istiyor. Çocuk da şimdi ona karşı “yerdeki” ne değil

İzzet HANİFİ

evet ona karşı bir yumuşaklık duyuyorsa bunu, onun çocuğa birşey sormaması olmasında arayabiliriz. O — AMA KİM? — sorarken çocuk geniş kavisini çizmekle meşguldü bir de gazetelerini çiğnemekle.

Üçüncüsü — «Vurmuşlar memur beğ.»

Memur beğ — «Öyle mi?» Bu “mi” biraz uzun.

İkincisi, durumla şimdi iyiden iyi ilgilenen, önce olayı şöyle bir zihninde sıralayarak buraya kadar vardırıran ve elinde olmayan nedenler ve duygularla artık âyine katılmış bulunan memura, tüm cesaretini toplayarak, o âyin havası içinde ve gırtlığını koparacak sandığımız kocaman yutkunmasından sonra: — «Memur beğ, lütfen çocukları öldürmeyiniz.» söyleniyor. Fakat memur işitmez, memur üşümez, memur döner. Birincisi ve üçüncüsü parmaklarıyla çocuğun karnını gösteriyor, bunun dönmelerine engel olmaması için, önceden gereken tedbirleri alarak mümkün olduğunca aynı anda ellerini kaldırmaya, yumrukları arasından işaret parmaklarını seçmeğe, dikkat ederek çocuğun karnına doğru yöneliyorlar. Çocuk bu sefer karnını tutup bastırarak çömeliyor ve “yerdeki” nin gömleğine bulaşmış kana bir eliyle dokunmak sonra kanlı parmaklarıyla suratını ve kendi gömleğini boyamak, ah, nasıl da istiyor. Gariptir, ayakta, dönenler arasında “dönme”lerinden başka bir ortak yan yok. Ama bir ilgi var “yerdeki” yle çocuk arasında. Çocuğun parmakları, yüzü ve gömleğiyle, “yerdeki” nin kanı arasında. Bunu öbürleri hakkında kesin olarak belgeleyebilecek yeterli kanıtlara sahipsek de yalnız ikincisi için bu kesinliği söyleyemiyoruz nedense. Nolacak bilmiyoruz. İkincisi tuhaf bir adam. Acaip bir ilgi mi kurulacak “yerdeki” yle arasında? Yoksa olay yerine geliyor, gibi gelmesi, olaya özellikle eğiliyor, gibi görünmesi, — AMA KİM? — sorusunun çocuk tarafından işitilmiş bulunması, bizi yanıltan olgular mıdır?

VURULMUŞ VURULMUŞ ALNINA YAPIŞMIŞ SAÇLARI
VURULMUŞ VURULMUŞ BOYAYIVERMİŞ TAŞLARI
BİZ «O» NUN İNSAN ARKADAŞLARI
DÖNÜP DÖVÜNMEYE GELDİK
BAŞINDA ÇOCUĞU BULDUK
BİZ «O» NUN İNSAN ARKADAŞLARI
YAŞAMIMIZDAN KOVULDUK
NABZI ATMIYOR KIMILDAMIYOR
VURULMUŞ MU GÖZLERİMİZ Mİ ALDANIYOR
«O» MU TAŞLAR MI KANIYOR
BAŞINDA ÇOCUĞU BULDUK
YAŞAMIMIZDAN KOVULDUK

Bu artık herkesin ve belki gazetelerin bile —çocuk hariç— yüreklerinde yuvarlana yuvarlana kayıp gidiveren bir top ateş gibi söylemeyi kurduğu fakat hiçbir vakit iki ucunu birleştirerek üzerinde ortaklık sağlayamadıkları ağıttır. Tek tek

birincisi, ikincisi, üçüncüsü ve hatta memur öyle muhtaçtılar ki. Öyle ölgün ve çaresiz, boyunlarından doğru sırtlarına ve daha aşağılara kayan teri, uyandırdığı o geçimsiz ve kahreden kaşın-tıya, bu büyük azaba rağmen silmekten, bastırmaktan aciz, ancak herbiri tek tek ve bir diğerine hissettirmemeğe çalışarak, göğüslerini içeri doğru çekip, sırtlarının fanilalarına bir iyice yapışmasını ve biraz olsun kaşıntılarını gidermesini sağlıyor, birgün burdan ayrılınca yataklarında, zevcelerinin yanında sırt-larını istedikleri zaman ve istedikleri kadar kaşıtabilecekleri mutlu gelecekler tasarlıyorlardı. Ve çocuk işte sabrın, işte da-yanmanın ve işte sağlam bir direnmenin kuşağı:

«Ne yani» diyor

«Vurmuşlar, ama öldürmüş değiller

Vurmuşlar, ama kurtulmuş değiller

Lütfen git, kardeşlerimizi vurma zulüm

Çünkü kaybetmiş olmaktır

Vurulmuş olmak değildir ölüm»

Ve bir korkak olduğunu, bir inanmış adam, olmadığını an-lıyoruz ikincisinin tez geçmeden. Çünkü olayla, “yerdeki” yle acıkmışlığı arasında bir özümleme yapmağa, gevş getirmeğe başlıyor ve “yerdeki” ni gözleri, alnı, yumrukları ve şiiirleriyle sömürüyor. Böylece git gide semirip insansızlaşıyor.

«Bütün bunlar âdet yerini bulsun diye?» «Bütün bunlar âdet yerini bulsun diye» bağılıyor ve fırlıyor çömelikliğinden çevresine çocuk. Hırçın ve dişleri kenetli, küçücük elleriyle çı-ırıyor kocaman gövdelerini birincisinin, ikincisinin, üçüncüsü-nün, emirlerinin. Yırtıyor onları. Saldırıyor âyinlerinin kısa ara-lıklarına çarparak ayaklarını. Durumlarını sarsıyor. Kollarını iki yanında yere paralel olarak açıp dönüyor, dönüyor ve dö-nerken bu uğursuz sârâyı sırasıyla hepsine bulaştırıyor, hep-sini bununla aşılacak aşkıyla kıvrıyor. Artık karnı başını almış yürüyor, şişiyor. Aldırdığı yok. Ah, dişlerini bir sökebil-se bir aralayabilse ve herkesi ağzına aldıktan sonra yeniden aynı hızla, aynı güçle kenetleyebilseydi. Gövdesinin organlarını beyninin mi yüreğinin mi merkezinden yönetiyordu, ne önemi var? Sanki insan başına buyruk muydu, insan özgür müydü? Sahi insanı kim öl-dü-re-bi-lir-di?

Onlar bir geniş şemsiye gibi açılmışlardı, çocuk şekere sal-dıran karıncalar gibi toplanmıştı çevreye. “yerdeki” nin oluştur-duğu herşeye o hakimdi şimdi. «Vurmuşlar, vurmuşlar.» Kim-seyi dinlediği yok, ekmek parası ne, biliyor artık ve gazeteleri çiğneyerek bağılıyor. Birincisi bunu duyunca sıvışıyor. İkincisi bunu görünce sıvışıyor. Üçüncüsü bunu anlayınca sıvışıyor. Ve memur, tabancası daha sıcak, çocuk “yerdeki” nin yanında o da sıcak. Çocuk ölü ama şimdi yasa var: «Lütfen çocukları öldür-meyiniz...»

Haberler

TİETF'nun FAALİYETLERİ

T.İ.T.F. Genel Kurulu 12 Temmuz 1972 tarihinde, İstanbul İbnülemin Konferans Salonunda toplanmıştır. Genel Kongre'de Türkiye'nin çeşitli meseleleri eleştirilmiş, özellikle Millî Eğitimin öz kültürümüze dayalı olması ve Millî Eğitim içersinde Din Eğitimi veren okullar üzerinde durulmuştur. Y. İ. Enstitü'lerinin ve onların temel taşı İmam-Hatip Okullarının durumları eleştirilmiştir. Kalkınmamızda Din Eğitimi'nin çok rolü olduğu, Din Eğitimi veren okullara gerekli önem verilmediği takdirde, Din Eğitiminin ehliyetsiz ellere düşeceği ve bundan milletçe görülecek zararlar dile getirilmiştir. Bu fikirler muvacehesinde, Din Eğitimi veren okulların kendilerine layık ortama ve imkâna kavuşmaları için çeşitli çalışmalar yapılmasına karar verilmiştir.

Aşağıda, T.İ.E.T.F. Genel Merkezi'nin Genel Kongre ışığı altında yaptığı çalışmalardan örnekler takdim edilmiştir.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINA

ÖRGÜN ve yaygın din eğitim ve öğretimi ile ilgili olarak 21.7.1972 tarihinde Millî Eğitim Bakanı Sayın Sabahattin ÖZBEK'e makamlarında şifahi olarak ifade ettiğimiz görüş, dilek ve temennilerimizin özetini —görüşme sırasında emir buyurmaları üzerine— bu kerre yazılı olarak arz ediyoruz.

Türk eğitim ve öğretiminin son yıllarda ciddi bunalmalar içinde bulunduğu bütün yurt aydınlarınca kabul edilen bir gerçek haline gelmiştir. 12 Mart öncesi ve sonrası olaylarında bu bunalım, bütün ciddiyet ve ağırlığı ile kendisini hissettirmiştir. Bugün yurdumuzda en çok sözü edilen ve mutlak müsbet sonuca bağlanması gereğine işaret olunan ve halledilmesi gerekli görülen sonuçların başında, eğitim ve öğretim sistemimizde yapılması düşünülen reformlar yer almaktadır. Fakat eğitim reformunun gerçekleştirilmesi konusunda aydınlarımızın görüş birliği içinde bulunmadıkları dikkatlerden kaçmamaktadır. Bir

kısım çevreler. Türk eğitim ve öğretiminin içinde bulunduğu ciddi bunalımların nedeni, materyalist bir açıdan değerlendirmekte, geri kalmışlığın ve maddî refah yetersizliğinin bu bunalımları hazırladığını savunmaktadır. Çok cepheli bir varlık olan insanı, materyalist açıdan değerlendirerek yapılan bir eğitim reformunun, özlenen sonuçları sağlayamayacağı bir gerçektir. Nitekim konuya yıllardır bu açıdan bakıldığı içindir ki, bugüne kadar gerçekçi bir eğitim ve öğretim reformunu gerçekleştirmek mümkün olmamıştır.

Bize göre Türk Eğitim ve öğretiminin içinde bulunduğu bunalım, maddî olmaktan öte manevî bir karakter arz etmektedir. İçinde bulunduğumuz sıkıntı millî şuura sahip, milletin tarihten gelen büyüklüğüne ve meziyetlerine inanmış, aydın, uyanık, yurtsever, memleket ve dünya gerçeklerini kavramış, toplumda birlik ve beraberlik sağlamayı şiar edinmiş, başkalarını en az kendisi kadar düşünmeye alışmış ahlâklı, erdemli aydınlar yetiştirememekten ileri gelmektedir. Bu sıkıntı ve bunalımlardan kurtulmanın çaresi ise; yurdumuzda pozitif ve teknik bilimler yanında millî ve manevî karakterde, milletimizin tarihini, dinini, örf ve âdetlerini, kendi öz kültürünü veren bir eğitim ve öğretimin gerçekleştirilmesi ile mümkün olacaktır.

Aydınımızı yabancı kültürlerin etkisi altında bırakan, teknik alanda geri kalmışlığın tesirinden kurtaramayan, taklitçilik ve şahsiyetsizliğe giden, kendi öz kültürü ile tarihin, dine, örf ve âdetlerine sırt çeviren bir eğitim ve öğretim sistemi ile, Türk aydınını yetiştirmeye imkân yoktur. Bu sorun: tarihini seven, milletin büyüklüğüne inanmış, milleti millet yapan unsurları bilen ve benimseyen nesiller yetiştirmekle ancak çözülebilir. Süratle gelişen teknik, günden güne önem kazanan milletlerarası ilişkiler yurt dışında çalışan vatandaşların, yeni dünya görüşleri ve değişik şartlarla karşılaşmaları ve nihayet yakın bir zamanda bütünüyle dahil olacağımız ortak pazar ülkeleriyle olan münasebetlerimiz muvacehesinde, Türk insanının şahsiyetini Türk milletin varlığını ve bekasını sürdürmesi; milliyetçi, maneviyatçı ve gerçekçi bir eğitim ve öğretimle mümkündür. Bu durum göz önüne alınma-

dığı takdirde, Türkiye'mizi 12 Mart bürhanına götüren sebeplerin çok yakın zamanda tekrar ve daha kuvvetli bir şekilde hortlaması mümkündür.

Bu genel çizgi içinde yaygın ve örgün din eğitiminin, Türk Millî Eğitimi bünyesinde önemli bir yerinin bulunduğu kesinlikle kendisini hissettirmektedir. Günümüze kadar olan uygulama ile yeni nesillere köklü bir din ve ahlâk verilememiştir. Halen İlkokullarımızın dört ve beşinci, Ortaokullarla liselerin bir ve ikinci sınıflarında haftada bir saat olarak okutulmakta olan din bilgisi dersleri, ders programları içersinde gerekli yerini alamamıştır. Çünkü normal program dışında bırakılan din bilgisi dersi uygulamasından verimli sonuçlar alınmamıştır.

Din eğitim ve öğretiminin temel kuruluşları olan İmam-Hatip Okulları, meslekî hüviyeti yanında pozitif bilimlerle de mücehhez, aydın, uyanık, millî şuura sahip, memleket gerçeklerini kavramış, toplumda birlik ve beraberlik sağlamayı ideal edinen, başkalarını en az kendisi kadar düşünmeye alışmış, ahlâklı, erdemli, feragatlı, ileri görüşlü din görevlilerine olan ihtiyaç ve istekleri karşılamak amacıyla açılmıştır. Bu okulların şimdiye kadar bazı merhaleler katettiği, günümüzdeki yurt ihtiyaçlarının kısmen de olsa karşılanmasında büyük katkılarda bulunduğu görülmektedir.

İmam-Hatip Okulları geçen yıl statüsünde yapılan bir değişiklikle dört yıla indirilmiştir. Bu kararla, geniş istihdam ihtiyaçlarına rağmen taban daraltılarak adetleri azaltılmış, meslekî yönden yetiştirme imkânı görülmeyen bir zamana sıkıştırılmıştır. Diğer taraftan İmam-Hatip Okulu mezunlarının Yüksek İslâm Enstitülerine girebilmeleri hususu, Enstitüler yönetmeliğinin altıncı maddesinin (g) fıkrasında ifadesini bulan (Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez veya Taşra kuruluşunda en az iki yıl süre ile görev yapmış olmak) şeklindeki hükümle kısıtlanmış ve böylece yüksek tahsil imkânları da bertaraf edilmek suretiyle öğrenciler dört yıllık bir meslek eğitiminin dar hudutları içine sıkıştırılmışlardır. Söz konusu altıncı maddede böylece eğitimde fırsat eşitliği ilkesini bütünüyle ihlâl etmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı Merkez teşkilatı, yaygın ve örgün din eğitim ve öğretimini

oluşturup geliştirecek, uygulamada karşılaşılabilecek aksaklıklara ışık tutacak, problemlerine göre bulacak kadro ve teşkilattan yoksun bulunmaktadır. Söz konusu hususlarda Bakanlık Merkez kuruluşunda yer alan Din Eğitimi Genel Müdürlüğü dışındaki bölümlerde, din eğitim ve öğretiminin gereği gibi değerlendirilmediği bir gerçektir. Özellikle Talim Terbiye Kurulu ile Teftiş Kurulunun din eğitim ve öğretimi alanında uzman elemanlarla takviyesine zaruret vardır.

1 — İlkokulların dördüncü sınıfından liselerin son sınıfına kadar haftada iki saat «Din Bilgisi» dersi konulmalıdır.

2 — Din bilgisi dersleri, yetkili öğretmenlerce okutulmalıdır. (dinî yüksek tahsil yapmış öğretmenler)

Bugüne kadar olan uygulamada Bakanlığın çeşitli genelgelerine rağmen, din bilgisi dersleri haftalık ders programları dışına atılmamakta ve öğrencilerin bu derse devamları güçleştirilip engellenmektedir. Diğer taraftan din bilgisi dersleri, yetkisiz ve hatta dine karşı olan birtakım öğretmenlere maksatlı olarak verilmekte ve böylece fayda yerine zarar doğmaktadır.

3 — İslâm Enstitüleri yönetmeliğinin 6. maddesinin (g) fıkrası yürürlükten kaldırılmalıdır.

4 — Yurdumuzun yüksek tahsil yapmış din görevlisine olan ihtiyacı dikkate alınarak, Yüksek İslâm Enstitülerinin kontenjanları genişletilmelidir.

5 — Din öğreniminin sosyal bilimlerin en zor bir dalı olması nedeniyle, dinî yüksek öğrenim yapan okullara özel bir önem verilmelidir. Özellikle okullardan mezun olanlar için lisanüstü —en az iki yıllık— akademik bir öğretim ve eğitim kurumu kurulmalıdır.

6 — Öğretmen Okulları, Kız Sanat Okulları ve benzeri meslek okullarında olduğu gibi, İmam-Hatip Okullarının bünyelerinde de Ortaokullara yer verilmelidir.

İlkokuldan sonra İmam-Hatip Okullarına devam eden öğrenciler, genellikle fakir köy çocuklarıdır. Bunlar, hayır kurumlarının imkânlarından yararlanmak suretiyle ilkokul sonrası öğrenimlerini sürdürebilmektedirler. İmam-Hatip Okulları bünyesindeki Ortaokulların kalkındırılması, fakir köy çocuklarının okuyup, yurt sever birer aydın olarak memleket hizmetine katılmalarını engelleyecek-

tir. Büyük şehirlerdeki Ortaokulların eğitim ve öğretim imkânları bakımından yetersiz olduğu bilinen bir gerçektir. Geniş kapasiteli binalara sahip bulunan İmam-Hatip Okullarının bünyesinden Ortaokulları çıkarmak, orta öğretimimizin imkânlarını da bir bakıma kısıtlayacaktır.

7 — İmam-Hatip Okulları bünyesindeki ortaokullara, mesleğe hazırlayıcı nitelikte seçmeli dersler konulmalıdır. İster tek tip ortaokullarda uygulanacak seçmeli dersler meyanında olsun, isterse mesleğe yönelik birinci devre orta öğretim sistemi ile gerçekleştirilecek genel kültür yanında mesleğe hazırlayıcı ve yönlendirici mesleki eğitim tarzında olsun, İmam-Hatip Okulları bünyesinde mevcut ortaokul programlarında «Din Bilgisi, Kur'an-ı Kerim, Arapça, uygulamalı mesleki bilgiler» dersleri yer almalıdır.

İmam-Hatip Okullarında tatbikatçı meslek elemanı yetiştirileceği dikkate alınarak, küçük yaştan itibaren basitte olsa meslek derseliren yer verilmek suretiyle, din görevlisi adayının eğitilmesine ihtiyaç ve zaruret vardır. Ortaokulu bitirmiş 15-16 yaşlarına gelmiş ve meslek eğitimi ile hiç temasa gelmemiş, dinî hayatın gerçeklerini yaşamaya alışmamış gençlerin, İmam-Hatip Okullarına gelerek bu konuya eğilmeleri, eğilseler bile başarılı olmaları pedagojik açıdan mümkün değildir.

8 — Yurdumuzdaki geniş istihdam alanı ve ihtiyaçlarla birlikte bu okullarda fakir köy çocuklarının okuma imkânı bulunduğu göz önünde bulundurularak, halen mevcut olan İmam-Hatip Okullarının kapatılması cihetine gidilmemeli, ikinci devresi bulunmayan İmam-Hatip Okullarının ise Lise kısımları mutlaka açılmalıdır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlık çalışmalarından olan Devlet Plânlama Teşkilâtı Din Eğitimi Özel İhtisas Komisyonu ön raporundaki istatistiklere göre, mevcut İmam-Hatip Okulları bugünkü kapasiteleriyle mezun vermeye devam ettikleri takdirde, Diyanet İşleri Başkanlığı personel ihtiyacını dahi ancak 1988 yılında karşılayabilecektir. Bu nedenle İmam-Hatip Okulu mezunları için geniş bir ihtiyaç ve istihdam alanı vardır. Bu ihtiyacı karşılamak ise devletimizin en tabii görevlerindedir.

9 — Bakanlık Merkez Teşkilâtının çeşitli bölümleri özellikle Talim Terbiye Kurulu ile Teftiş Kurulu, din eğitimi ve öğretimi alanında uzmanlaşmış kişilerle takviye edilmelidir.

Bu gerekçeli teklif ve temennilerimizin kabulü ile gerçekleştirilmesi hususunda ilgililere emir buyurulmasını Bakanlık yüksek makamına saygılarımızla arz ederiz. 8.8.1972

Niyazi BALOĞLU

Türkiye İmam-Hatip Okulları Mezunları

Cemiyetleri Federasyonu

Genel Sekreteri

Hayrettin ŞALLI

Türkiye Yüksek İslâm Enstitüleri

Talebe Federasyonu Başkanı

Arif ÖZDEMİR

Türkiye İlahiyat Fakültesi

ve Yüksek İslâm Enstitüleri

Mezunları Federasyonu

Genel Sekreteri

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINA

1. Millî Eğitim Bakanlığı 22 Temmuz 1971 gün ve 225 sayılı kararları ile İmam-Hatip Okullarının 1. devreleri ortaokullara dönüştürülerek kapanmaya mahkûm edilmiştir. 1971-72 ders yılında İmam-Hatip okulları binalarında Devlet Ortaokulları tedrisata başlamıştır. Bakanlığınızın emriyle 1972-73 ders yılında mezkûr ortaokullar öğrencilerinin diğer ortaokullara dağıtılması öngörülmüştür. Bu durum, öğrenci ve velilerini çok güç durumlara düşürmüştür. İmam-Hatip Okullarının, bazı Kız Sanat Enstitülerinde olduğu gibi, yerinde kalması ve seçmeli ders olarak da meslek derslerinden Kur'an-ı Kerim ve Din Bilgisi derslerinin konulması, Yeni İmam-Hatip Liselerine devam edecekleri mesleklerinde başarı kazanmaları için zaruret halini almaktadır. Aksi takdirde, yeni tip İmam-Hatip Okullarının lise kısımlarına aday öğrenci bulunmasında güçlük çekilecek ve netice olarak öğrencisizlik sebebiyle kendiliğinden kapanma tehlikesi ortaya çıkacaktır. Nitekim, bu sene, klâsik ortaokullardan talebe alacak olan İmam-Hatip Liselerinden Giresun'a dört ve en merkezî yerde olan Konya'ya yirmi küsur ortaokul mezununun müracaat etmesi de serdettiğimiz fikirlerimizin kuvvetli bir delilidir.

2. Bakanlığınızın emriyle Yüksek İslâm Enstitülerinin 1972-73 ders yılı öğrenci kontenjanı üçyüz kişiye düşürülmüştür. Her yıl sadece bir Yüksek İslâm Enstitüsü ikiyüz öğrenci alabilirken böyle bir tatbikat yüzlerce tahsil yapmak isteyen gencin sonu meçhul bir ortama bırakılmasına sebep olmuştur. Meselâ İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsüne müracaat eden 750 adaydan sadece seksenbeş'i kabul edilebilecektir. Konya Yüksek İslâm Enstitüsüne müracaat eden üçyüz küsur öğrenciden sadece altmış kişi alınabilecektir. Bu durum, aday öğrencileri, ailelerini ve halkımızı hayal kırıklığına uğratmıştır. Yüksek İslâm Enstitülerinin kontenjanının arttırılması millî menfaatlerimiz yönünden gereklidir. Bu karar verilirken Yüksek İslâm Enstitüsü öğrencilerinin daha kaliteli yetişmesi ve mezunlarının istihdam sahası dikkate alınmışsa, aynı hususların tahsile mani olacak şekilde değil de, öğrencilere daha üstün çalışma ortamı hazırlanarak, bransının ilim çilesini çekmiş öğretim üyeleri tayin edilerek Yüksek İslâm Enstitüsü mezunlarının istihdam sahasını genişleterek, keyfiyet meselesi başarıyla halledilebilir. Bu sebeple, Yüksek İslâm Enstitüleri öğrenci kontenjanı çoğaltılarak, gerekli tedbirler alınmalıdır.

3. 19 Ocak 1972 tarihinde yürürlüğe giren Yüksek İslâm Enstitüsü Yönetmeliği 6. madde (g) fıkrasının mahzurlarını ve kaldırılmasına ilişkin görüşlerimizi müteaddit yazılı ve sözlü ifadelerle Bakanlığınıza arz etmiştik. Bu hususun önemle ele alınması, Yüksek İslâm Enstitülerinin geleceğinin teminat altına alma yolunda ehemmiyetli bir adım olacaktır.

4. Yüksek İslâm Enstitüsü Yönetmeliğinin Asistanlıkla ilgili 42. maddesi tatbikatta işletilmemektedir. Tedrisatın daha verimli olabilmesi için, mezkûr madde tatbikata konulmalı ve her Enstitüye tensib edeceğiniz gerekli Asistan kadrosu verilmelidir.

Federasyonumuzun 6. Genel Kongresi ve bağlı Cemiyet Başkanlarımızın Müşavir olarak buldukları son Genel Yönetim Kurulu toplantımızın ışığında, özetle takdim edilen başlıca hususları bilgilerinize, gereğini müsaadelerinize arz ederim. Saygılarımla.

Hayrettin ŞALLI

TÜRKİYE İSLÂM ENSTİTÜLERİ TALEBE
FEDERASYONU GENEL BAŞKANI